

14.964

III. 9

MES REGÉNYTÁR.

LÉG ÉS FÖLD

Irta

Kazár Emíl.

Országos Széchenyi Könyvtár

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA BUDAPESTEN.

Egyetemes Regénytár

Legkiválóbb hazai és külföldi regények gyűjteménye.

50 kr.

Egy-egy kötet bolti ára
diszes piros vászon-kötésben

50 kr.

Minden kötet külön is megszerezhető és pedig minden könyvkereskedésben.

Egy-egy évfolyam 18 kötetből áll.

Az Egyetemes Regénytár diszes piros köteteiben példátlanul olcsó áron, szép és jó olvasmányt ígértünk a magyar művelt közönségnek nyújtani, ma, mikor már e gyűjteményünkben 80 kötet regény jelent meg, melyek körülbelül 300,000 példányban forognak közkézen — bátran mondhatjuk, hogy ígéretünket minden tekintetben beváltottuk. Az óriási kelendőség egyszersmind fényes bizonyossága annak, hogy vállalatunk iránt, — melyről a sajtó is mindenkor elismeréssel nyilatkozott — a magyar közönség rokonszenvét a legnagyobb mértékben kiérdemelni sikerült.

Az eddig megjelent 80 kötetben — már magában véve is igen becses és szép házikönyvtár — előnyösen van bemutatva az újabb franczia, angol, német, olasz, orosz, spanyol s mi nekünk a legfőbb, a hazai regényirodalom, a minden évfolyamban Mikszáth Kálmán szerkesztése alatt megjelenő **EGYETEMES REGENYTÁR ALMANACH** pedig valóságos tükrét adja a jelenkori magyar elbeszélő irodalomnak, — hozva minden kötetben 12—15 legelső magyar író tollából eredő új elbeszélést, rajtot.

Örömmel jelentjük, hogy a «Regénytár» V. folyama számára **Jókaitól** is sikerült egyik legújabb regényét megszerezni, — azt hisszük e körülmény

eléggé bizonyítja ama ambíciózus törekvésünket, hogy az „Egyetemes Regénytár”-t nemcsak technikailag, hanem irodalmilag, tartalmilag is a legmagasabb színvonalra emeljük. Igazolja továbbá, hogy minden törekvésünk oda irányul: csak a **legjobbát és legkiválóbbat** nyújtani. Jókai regényén kívül ugyancsak az V. évfolyamban fogjuk még hozni **Mikszáth** egy kötetét s a pályázatunk alkalmával dicsérettel kitüntetett regényt stb., továbbá **Cherbuliez, Heyse, Feuillet, Ohnet** stb. legújabb műveit. Az eddig megjelent összes kötetek jegyzékét a következő oldalakon adjuk.

Köteteink ugyanolyan időrendben és kiállításban fognak megjelenni, mint eddig: havonként egy teljes regény 1 2 kötetben, **jól olvasható szép tiszta nyomással, finom papíron és diszes, piros vászonkötésben.**

[Egy-egy kötet bolti ára 50 kr.

Minden kötet külön és bármely könyvkereskedésben megszerezhető.

Előfizetési ár postai bérmentes küldéssel:
20 kötetre 10 frt, 10 kötetre 5 frt, 6 kötetre 3 frt.

Az eddig megjelent négy teljes évfolyam vagyis — 72 kötet 4 diszes tokban 36 forintért, minden megjelent egyes évfolyam diszes tokban 9 frtért szerezhető meg.

Jegyzéke az eddig megjelent köteteknek:

I. évfolyam:

I. és II. A BÁNYA , Ohnet Györgytől, ford. <i>Fái J. Béla</i> , két kötet.	VI. A JUBILÁNSOK , regény, írta Tolnai Lajos , 1 köt.
III. A LOHINAI FŰ , elbeszélés Mikszáth Kálmántól és Egy Éjszakára Bezárva , vig beszély Welten Oszkár német eredetije után, egy kötetben.	VII. és VIII. A KÉK FÁTYOL , francia regény, írta Fortuné du Boisgobey , két kötet.
IV., V. BEATRICE HÁZASÁGA , angolból, Hugh Conway-tól (F. J. Fergus), két kötet.	IX. A HALOTT , regény, írta Feuillet Oktáv.
	X. és XI. LISE FLEURON , írta Ohnet György , fordította <i>Fái J. Béla</i> , két kötet.

XII. A FÜLEMILE. Irta **Petelei István.**

AZ ARANY HAJTŰ. Irta **George de Peyrebrune.**

XIII. és XIV. NEM! Irta **Wilkie Collins.**

XV. VIOLANTA, regény, írta **Eckstein Ernő,** fordította *Fái J. Béla.*

XVI. SAJÁT KEZÉBE, regény írta **Beniczkyné Bajza Lenke.**

XVII. EGY CSONTVÁZ ELBESZÉLÉSE. Irta **Manuel Gonzales.**

XVIII. AZ ÚRI KÖRÖKBEN, regény, írta **Hamilton Aidé.**

II. évfolyam :

I. és II. A CROIX-MORT GRÓFNÖK, regény, és **A HATTYUDAL,** elbeszélés, írta **Ohnet György.**

III. és IV. ÉLŐ HALOTT, **Hugh Conway** regénye.

V. MEGÖLT LELKEK, regény, írta **Margitay Dezső.**

VI. AZ ÖZVEGY. Irta **Feuillet Oktáv.**

VII. VIII. MAGDUSKA ÖRÖKSÉGE, regény, írta **Abonyi Lajos.**

— **CSILLÁM-BRITA,** norvég elbeszélés, írta **Boyesen,** ford. *Fái J. Béla.*

IX. JUNG HELÉN, elbeszélés,

írta **Lindau Pál,** németből ford. és bevezetéssel ellátta **Tábori Róbert.**

X. és XI. SARAH GRÓFNŐ, írta **Ohnet György,** fordította *Dr. Sziklay János.*

XII. BALASSA BÁLINT, írta **P. Szathmáry Károly.**

XIII. és XIV. A MARQUISNÉ, regény írta **Delpit Albert,** ford. *Fái J. Béla.*

XV. ELSŐ SZERELEM. KIPKOP. Irta **Turgenyev Iván.**

XVI. A FÉSZEK REGÉNYEI. Irta **Mikszáth K.**

XVII., XVIII. TÁBORIPOSTA, regény, írta **Carmen Sylva** (Dito és Idem), ford. *Fái J. Béla.*

III. évfolyam:

I és II. Ő AZ! Regény, írta **Beniczkyné-Bajza Lenke.**

III. és IV. A HITETLEN, regény két kötetben, írta **Delpit E.**

V. és VI. ALMANACH 1888. évre, szerkeszti **Mikszáth Kálmán.**

VII. és VIII. HOLDENIS META, írta **Cherbuliez** ford. *Ambrus Zoltán.*

IX. LÉG és FÖLD, KITÖRÖLT ÉVEK, két elbeszélés, írta **Kazár Emil.**

X. A TÁBORNOK ÚR FIA. A nevelő. Irta **Groller Bálduin,** ford. *Kaposi B.*

XI. és XII. AKARAT. Irta **Ohnet György.** Ford. *Tóth Béla.*

XIII. és XIV. A LEGSZEBB HERCZEGNŐ. Irta **P. Szathmáry Károly.** Történeti regény **Mária Terézia** korából.

XV. A FRESKOK. Irta **Ouida.**

XVI. BLAIZOT KISASZSZONY. Irta **Uchard Mario.**

XVII. EMBEREK. Irta **Bródy Sándor.** Elbeszélések.

XVIII. FEHÉR ÉJSZAKÁK. Irta **Dosztojevszkij Tivadar.**

EGYETEMES REGÉNYTÁR.

III. ÉVFOLYAM.

IX. KÖTET.

LÉG ÉS FÖLD
KITÖRÖLT ÉVEK

KÉT ELBESZÉLÉS

IRTA

Országos Széchényi Könyvtár
KAZÁR EMIL.

BUDAPEST, 1888.

KIADJA SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE.

ANDRÁSSY-UT 10.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

14.964/III.9.

~~21.871~~

I.

— Még így soha sem jártam! Hiába vajakálok a zsebeimben . . . . Semmi! Nem gyanakszom senkire, mert gavallér természetem van. Hanem a ki elcsente a pénzemet, adja ide! Ebben nem ismerek tréfát. A pénz komoly dolog. Hallják-e az urak, nem ismerek tréfát — az Árgyilusát. Tíz forintom volt, fele egyesekben. Czudar tréfa, mondhatom. No hát ideadják a pénzemet, vagy sem? Hej a ki erre, arra . . . .

— Nem fogja be a száját?

— A pénzemet!

— Volt is magának valaha tíz forintja, rongyos!

— Volt, volt! Bizony volt, — mormogta egyszerre egészen elcsöndesülve az a hang, mely az imént rikácsolva követelte, hogy adják vissza pénzét, a mit elcsentek tőle.

— Ismerjük már ezt a nótát. Hogyis ne! Kártyázik a sehonnai és nincs pénze. Még jól ivott is mellé.

Ez a jelenet egy alacsony ivószobában folyt, melynek pipafüstös és gőzöktől sűrű levegőjében egyetlen gázlángot tánczoltatott a léghuzam s úgy tetszett, mintha valami kigyó fulánkös nyelve volna,

mely befaldossa a körülte röpdeső kis kék felhőcskéket. A dohányfüsttől megkékült levegő, a fojtógőz, melyben ételek, italok, cikória és fekete kávé szaga és párája sajtolódott egybe; a szennyes asztalterítők, melyeken még nedves foltok látszottak; az a néhány alak, mely pislogva ült itt-amott az asztalok körül, üres palaczkok közt, s a mérőben gunyasztó csapos legény, ki meztelen karjaira fektette álmos fejét: mindezek megannyi jelei, hogy az idő késő lehet már.

A szóváltás egy sarokban levő asztal körül folyt, melyen két szál gyertya is égett meggombásodott kanóczczal. Őt ványadt alak hadonázott körülte, legjobban az, ki pénzt követelte; egy magas, sovány ember, sápadt arczczal, melyen minden rajta volt, a mit dobzódás és nyomoruság ráfesthet egy emberi arczra. A testét borító öltözet is a nyomoruság és korhelység jól ismert egyenruhája; kopott és szennyes az, ujjakban rövid, a nyaknál bő, úgy hogy a rozsdás bársony gallér a vállakra hajolt, mint valami tábornok rojtja. A mint benyult zsebeibe, hogy pénzt keresse, egész könnyökig belemélyedt a feneketlenségbe.

A többi korhely-arcz dühösen nézett rá, s noha minden szájban szivar égett, mégis minden száj szidta.

— Hát nem adják vissza a pénzemet? Jól van! Még az a tíz forint nem tesz engem koldussá, — fenyegetőzött és hetvenkedett a rongyos ember. A kapitánysághoz sem megyek miatta. Hanem azt a barátságot megtehetnék az urak, hogy kifizetnék a boromat.

A dolog vége az lett, hogy kidobták a korcs-
mából.

— Kár így bánni a szegény emberrel, —
szólt egy távoli asztal mellől valami ütött-kopott
alak, kinek feje jobbra-balra csuklott, s az égő gyu-
fát nem tudta oly biztosan tartani, hogy tulipánná
hasgatózott kormos szivarját meggyujthassa. — Na-
gyon kár. Jó családból való az istenadta. Elhihe-
titek nekem.

És egészen megnyugodva, hogy a mit ő mond,
abban nem lehet kételkedni, követte mindig jobban
előre eső fejét, s leborult az asztalra. Lábainál egy
csupasz, otromba eb guggolt, mely gazdája mozdu-
latára felugrott, s három lábbal az ajtó felé fut-
kosott, de mikor meggyőződött, hogy még nem men-
nek haza, szomorúan ismét lefeküdt.

A jó családból való istenadta nagyon károm-
kodott az utcán s megígérte, hogy most már azért
is rendőrökkel tér vissza. Meg is indult azonnal,
egész szélteben járván az utcát, mely keskeny és
csöndes volt. A gázlámpák csak egyik oldalon ég-
tek, mint holdvilágos éjeken vagy pedig éjfél után
szokás. Egészen előre görnyedve bukdácsolt, s ha
falat ért, megállt, hozzá támaszkodott, öklével a
korcsma felé fenyegetett, s motyogott magában érthe-
tetlenül, de bőszerűen.

Májusi éjszaka volt, azonban egy nagy vá-
rosban, a téglatömegek közt és kővel vértezett já-
róföldön nem jelent az semmit. Legfeljebb a kabát-
félékre van befolyással az évszakok változása. De
a lég enyhe s az emeletek ablakait is nyitva hagy-
ták becsalogatására. Nagyon pompás levegő volt

ahhoz képest, mely a korcsmákba rekedt, a kötömegek eme mély iszapu helyeibe, hol ezrek és ezrek fetrengenek lelki és testi lázakban.

Az a szerencsétlen ember nagyokat szivott a levegőből. Kalapját hátra tolta a bubjára, s engedte, hogy homlokát legyezzék a láthatatlan szárnyak, melyek az izzó és kábult agy körül suhognak, s enyhülést és szendert adnak. Már nem tántorgott annyira. Már nem fenyegetőzött, nem dörmögött, hanem ment csöndesen, lomhán lógatva karjait, a mi oly szomoruvá tudja tenni az ember alakját. Befordult jobbra egy utcán, aztán balra egy sikátorba. És megint tovább ment. Szerteszét sokszor lehetett óraütést hallani, vagy boltörök eses sipolását.

Végre egy nagy, komor épülethez jutott, melynek oldalai diszítés nélküliek, mint valami fenyőfa ládáé, és szétfolyni engedék magokon az utcái gázlámpák fehéres világosságát.

— Ez az; itt vagyok, — szólta magában a csavargó, föltartva fejét, s igyekezett megállni, de mivel erőnek erejével sarkán akart megállni, ez nem volt könnyű. — Már ideje, hogy bizonyost tudjak.

A nagy épületet négy sor ablak lyukgatja át. A legtöbb sötét s a világosak is oly barátságtalanok, mert e világosságnak nincs semmiféle fényesebb magva, mely az ablakon keresztül is elárulná, hogy a lámpa vagy gyertya dolgozó-asztalra avagy családi körre hinti sugarait. A hivatalos gázláng egyenletes fényesűrődik át az ablakokon, s ezeken a függöny félig föl van hajtva, mint a mészáros köténye, ha a szék ajtajába áll ki.

A Rókus-kórház ez, mely kikönyököl a teme-

töbe vívő széles utra, mintha csempészett szállitmányokat lesne, s a városból érkező halottas menetet feltartóztatná: «nincs-e nekem elég halottam?»

A rongyos ember behuzta magát kabátjába, jobban mondva beleereszkedett a posztó-hüvelybe, és pedig oly sikerrel, hogy a gallér feljött egész a tarkójára. Olyan volt, mint a vízből kikerült szárnyas jószág. Apró, topogó léptekkel ment tovább, mintha fáznék. A nagy épület tulsó részére ment, abba a csöndes kis utczába, melynek egyik oldalát a kórház foglalja el, a másik oldalára pedig néhány lakház szorult. Nappal is elhagyott, csöndes utca. Gyakran megtelik azonban néptömeggel, kocsikkal, s ezek közül soha sem hiányzik a gyászkocsi. Az utca lakói mindennap hallanak halotti énekeket, gyász-indulókat és megdöbbentő eseményeket, melyek halálos befejezést nyertek. Sok vig, rejtélyes és szomorú történet lesz itt bevégzetté, ide jutván hősei, hogy még egy utolsó fejezetet igtassanak be róluk az orvosok a nagy jegyzőkönyvbe, s hivatalosan bizonyítsák: ez már meghalt, ilyen vagy amolyan fegyverek és okok következtében.

Itt van a kórház halottas kamarája, a kőfalón belől, honnan nem látszik ki egyéb, mint a fák fodra. Azontul terítik ki a kórház halottait, a halva találtakat, a megölteket és az öngyilkosokat.

A kapu előtt vörös lámpa égett, s a mint a nyomorult ember annak a fénykörébe jutott, emlékeztetett valami szinpadi ördögre, mely emberi jelmezben és görög-tűz világítása mellett jelenik meg.

Egy párszor hevesen meghuzta a esengetyüt.

s aztán oda állt a gyalog ajtóhoz, türelmetlen toporzékolás közt várva, míg fölnyitják. Nemsokára csikorgott a zár s egy szürke köpenybe burkolt alak, maga előtt lámpást tartva, kinyitotta az ajtót.

— Barátom, édes barátom, semmi hír? Még sincs itt? Hosszu szőke haja van. Most este olvastam a lapokból, hogy ismét kifogták a Dunából egy ismeretlen holttestét.

Izgatottan, töredezve mondta el ezeket, és szemeit nyomkodva. A kapus, a mint a lámpával a kérdezősködő arczába világított, hirtelen letette a küszöbre a lámpát, dühösen nézett a rimánkodóra, ki csöndesen hátrált a haragvó ember előtt.

— Átkozott csavargó! Tehát mindig és mindig. Bezáratlak sehonnai, ha még te is háborgatsz. Bezáratlak, és . . . .

Fölemelte kezét. A csavargó egy nagy lépéssel elébe ugrott, mint valami viaskodhatnék kakas, s kihívó arcczal, kimeresztett szemekkel nézett rá, vállát oda hegyezve a szolgálá elé.

— Vigyen el az ördög! — kiáltott ez. — Valóságos haramja. Rosszul járhat sz velem, mielőtt még ide kerülnél hozzánk a kőpadra, s a víz-csap alá.

Ezzel fölragadta a lámpást, becsapta az ajtót, s káromkodások közt zárta be.

A csavargó a kórház oldalához kullogott, melyet akáczfák vesznek körül, s azokat gerendakorlát választja el az utcától. Oda ült a korlátra; térdét felhuzta, rákönyökölt s nézte a vörös lámpát. A városbeli órák pontosan elverték a haladó időt, s az éj kezdett elvonulni a hajnal elől.

A csavargó végre leszállt a korlátról, s lefe-
küdt az akáczfák tövébe és elaludt.

E csenevész akáczok is virágzottak, s fehér
füzérek illatot árasztanak. A halottas kamara ud-
varán is életet támasztott a tavasz, s a fiatal lom-
bok és virágok betöltik a léget balzsamos lehele-
fűkkel. A májusi szellő susog az akáczfák tövises
gallyai közt, s tovább viszi magával azt a hörgő
lélegzetet, melyet mámor, kimerültség fakaszt. Az-
tán a nagy épület ereszei alól fecskék kezdik agyon
csevegni ezt a durva hangot, s a verebek sem ma-
radnak többé hallgatagon.

A hajnal hasogatja a ritkás felhőket hosszú
foszlányokra. A nap sugarai, mint valami emelő
rudak, feszítik föl az éj sötétjét, s nyitják feljebb
a kagyló két teknőjét, melyek közé az éj vonta be
magát. Eltűnnek a magasban levő csillag-gyöngyök,
és sziporkázó fényben kezdenek égni lent a tor-
nyok, az aranyos kupolák, a kormos kémények, az
ablakok táblái, a fellocsolt utczák tócsái, s majeros
asszonyok szekerén a bádog kannák. Ismét egy új
nap az élethől és a viszontagságokból!

II.

A jó öreg Boreza kisasszony egy nyolczadrétü
papirra, mely valamely könyvtáblára volt ragasztva
spanyol viasszal, oda irta jókora betűkkel: •Egy
hónapos szoba kiadó•, és türelmetlenül várta, hogy
mikor szárad meg már a tinta, s a czédulát mikor
akaszthatja ki a kapura.

— Mi szükség arra, hogy idegent fogadjunk szállásunkba? szolt egy fiatal, alig tizenhat éves leány, a ki durczásan állt az ablaknál, s annak üvegtáblájában nézte viruló arczát.

— Szükség, szükség éppen nincs, — szolt Borcsa kisasszony, szemüvegén keresztül azzal a jóságos tekintettel nézve a lányra, a melyre csak élemedett nők képesek. — Megköszönném szépen a jóltevő sorsnak, ha még erre a néhány forintra is rászorulnánk. Hanem, édes galambom, nagyon elhagyatva lakunk itt a lépcső feljárásánál. Istenem, Vilma, mit tennénk, ha valami elfajult betoppanna, és kezdené szemünk előtt zsebre szedni az ezüstnemüeket, a melyeket én különben biztos zár alá helyeztem. Szegény atyád beteg, mozdulni sem tud, én meg — már csak kimondom, — megijednék azonnal s rólad sem teszem föl, hogy birkozni lenne kedved a gazemberrel, és ha lenne is, sokkal jobb, hogy az az ur avatkozzék belé, a kinek a szobát kiadjuk. És ne hidd, Vilma, hogy az ily betörők egyenesen neki mennek fejjel a falnak. Nem bizony, hanem ólalkodnak, puhatolnak, és mihelyt megtudják, hogy férfi van a háznál, majd elfordulnak olyan helyre, a hol nincs férfi. Sőt, édes Vil mácska, egész ellátásra is ide veszünk valakit, ha megfizet. Nem azért, mintha rá volnánk szorulva, de ha már itt lakik valaki, szeretném tudni, mért ne ehetnék is velünk egy asztalnál.

Vilma vállat vont, dudolt, s annak ütemei szerint mozgolódott, és ez bájos, tánczó mozgás volt, melyben ő az üvegtáblából gyönyörködött. Az öreg kisasszony pedig elragadtatással csókolta meg,

kedves gyöngyvirágnak nevezte; azután eltávozott a czédulával. Pár pillanat múlva a czédula ott lógott a kapun, olyan utczában levő házon, melyet a tanuló-ifjúság tart megszállva, a hónapos szobáknál fogva.

Éppen ezen a napon Dályai Lajos nevű fiatal ember is nézegette a kiadó szobákat hirdető tábláskákat, s benyitogatott sok szobába, bátortalanul és tisztességesen, mert csak most érkezett a fővárosba; de kijött ismét elkedvetlenül, s elenállhatlan vágygyal gondolva vissza a máramarosi otthonra, a hol szűk volt ugyan az ő szobája és szegényes, de kedves kimondhatatlanul.

Végig nézett sokat azokból a kibérelhető börtönökből, melyeket a végső nyereszkesedés vagy szűkölködés kényszerít oda mások lakásául, vagy az a körülmény, hogy egyébre ugy sem alkalmasak, mint hogy kiadó szobák legyenek. Nyirkos helyek, penészbe mártott falak, piszkos butorzat, szenny; lármát, minden zajt összegyűjtő ajtók; napfény által föl nem keresett ablakok, dohosságot párologó padlat: ilyen a kényszerű otthona egy pár ezer fiatal embernek s ilyen otthonból menekülők lepik el a kávéházakat, a gyaluforgácsesal s bádog szőlőfürtökkel megjelölt helyiségeket s lézengnek, dorbézolnak azokban, míg az álom fojtogató keze haza nem dobja őket a rideg czellákba, honnan reggel ismét kimenekülnek, üzetve vidorabb környezetet követelő fiatal kedélyük által.

Dályai Lajos a nagyvárosi nyílt börtönrendszer szemlélésében egészen elkomorodott, de ment tovább, míg végre becsalogatta Borecsa néni czédu-

lája is s ott aztán megmaradt, mert tiszta szobát talált s Borcsa néne arcza is különb volt, mint a minőket eddig látott a kiadó szobákkal összekötetésben.

— És hozzá még csinos házi kisasszony is, gondolta a fiatal ember, megpillantva az előszobában kíváncsian megjelenő Vilmát; sőt dicsekedett vele még akkor este máramarosi barátai közt is. Szép szőke leány, s olyan színe van a szemének, mint a vadgesztenye.

— Jól aludt-e, öcsémuram? — kérdezte reggel Borcsa néne, kinek derekára annyi kulcs volt kötve, mintha az egész három-emeletes ház minden ajtaja fölötti gondok öveznék. — Merem mondani, hogy semmi panasza sem lesz, mert nem nyerekedésből adjuk ki a szobát. A mama vagy a papa, avagy akárki, ha levelet ír önnek, nem árt, ha hozzá teszik az ön neve után: «Méltóságos Rőczei Albertnél». Méltóságos a czime a bátyámnak, de nagyon beteg szegény. Szélütés érte, nem tud mozogni. Csinos nyugdíja van s azonkívül is valamicske, úgy hogy ha ön, édes Dályai ur, netán egész ellátást ohajtana, éppen nem kellene magát megerőltetni a fizetéssel, s olyan környezetbe jutna, hogy eldicsekedhetnék vele akárhol. Hárman lennénk csak az asztalnál: a hugom, ön és én, mert Albert bátyám nem képes... Majd meglátja ön a beteget is, meg azt is, hogy mit talál jónak. Ha talán négy tál étel ebédre, avagy csak három, az is mindegy, mert mi — én és a hugom — kevés-sel beérjük, habár éppen nem is nagyon kell szorongatni a kamara kulcsát.

A fiatal ember azt válaszolta, hogy neki azonban annál inkább kell szorongatni, maradjanak tehát a legjutányosabb árszabás mellett.

— Helyes, nagyon helyes! — kiáltott egészen fölélnkülve Boreca néne. — Nagyon tetszik nekem, hogy ön takarékos. Tehát három tál étel.

Megegyeztek. Dályai Lajos a méltóságos Rőcsei Albert családjánál teljes ellátást fizető lakó lett.

III.

Dályai Lajos még csak most röpült ki a családi fészekből, mely sem kastély, sem uri ház nem volt, hanem egy kincstári középrendü tisztviselő lakása, hol élete husz évét jól védelmezte a szülői gyöngéd gondoskodás minden virágos sövénye és bástyája. Szabad szárnyra kelve, még nagyon meglátszott rajta a szárnyemelgetés szöglelessége s a röpdösés bizonytalansága, a mit különben Boreca néne mindig védelmezett, valahányszor Vilma kisasszony jónak látta előhozni, különféle éles megjegyzésekkel. Ezeket Lajos nagyon megröstelhetne volna, ha véletlenül meghallja.

Egészen más fiatal ember volt, mint a kiket a kisasszony a növeldebeli multságokból, a színházból, vagy az utczaról ismert s jó szemmel nézett: habár éppen nem tartozott a ritkább jelenségek közé az olyan fiatal ember sem, kinek külső fölszerelése a fővároson kívül eső világra vall: szokatlan formájú kalapok, régi divatu gallérok, daga-dozó bokru nyakkendők, feltűnő szabásu kabátok

és meglehetősen idomtalan csizmák által, melyek minél parádésabbak, annál inkább szembeötlők lesznek a sima kövezeten, vagy a szoba padlóján s nagy multságot szereznek az olyan vidám fiatal lányoknek, mint Vilma kisasszony.

— Nem bánám, — szólt egy izben nénjéhez a kisasszony, — akár mennyit irul-pirul is a lakónk, ha egy «jó reggelt»-et kell mondania, s akár-mennyi ideig is tartja tenyereit a térdén, mikor velünk szemben ül, mert erről leszokhatik, ha régiebb ismerős lesz; de az a vasas láda, telve mind afféle kabátokkal és egyéb viselni való vidéki pompa-czikkkel: az a láda nagyon soká fog ki, s én nem tudom, mit mondjak, ha a fiatal ur egyszer az utcán talál, s kedve jön engem haza kíséрни.

— Ne gunyolódj Vilma, — válaszolt feddőleg Borecsa néni. — Lakónk csöndes és szorgalmas fiatal ember. Én nem is ohajtok különbet.

Ugy is volt, hogy Dályai Lajos szorgalmasan folytatta tanulmányait, a kellő időre mindig lefizette a kialakodott havi illetéket, s oly csöndes viseletet tanusított, hogy lépteit is alig hallották, és soha sem dalolt.

Már több hónapja lakott a méltóságos Rőczei Albert családjánál, de azért nem sokat tudott meg a család felől. Látogató senki sem járt oda, az orvoson kívül. Magát a méltóságos urat vagy kétszer látta, de nem beszélt vele, mert a beteg csak egyes szavak kimondására képes, s ha valamit akar, följegyzí egy pala-táblára, mely ágyánál függ. Ez az állapota már régen tart, de Borecsa néni re-

ményli a javulást, s biztatja Vilma kisasszonyt hogy akkor majd vidámabb napok következnek. Borcsa néni és Vilma kisasszony sem járnak sehova, legfeljebb a boltba mennek, vagy kis sétára, nagyon ritkán pedig színházba.

A néni egész nap foglalatoskodik valamivel, ha egyébbel nem, tehát harisnyát köt. Vilma kisasszony olvas, zongoráz, ha a beteg állapota megengedi, s általában aprólékosságokkal tölti el az egész napot, melyből bizonyosan sok marad az unalomnak is.

A nagy csend és elvonultság, melyben a család él, komor és nyomasztó. Mintha sötét felhők borongnának a boltzatokon. Az előszoba fehérre surolt padlója és a lábtörlő hetekig megmarad tisztaságában, mert jövő-menők nem hagynak nyomot azokon. A tágas nappali szobában mindig ugyanazon helyen áll valamennyi szék, soha sem lehet észrevenni, hogy vendég számára elmozdították, s összébbvonták valami barátságos körbe. A rajtok levő fehér takaró mindig sima, egyetlen gyűrés nélkül. A padlat szőnyegei háborítatlanok, nyugtalan lábak fel nem tűrik, mintha oda volnának ragasztva, és emlékeztetnek a postán érkezett érdektelen könyvek keresztkötésének pántjaira, melyeket nem siet fölszakgatni senki.

A fiatal lakó sokszor órák hosszáig nem hall semmi életjelt, mely emlékeztetné, hogy közelében van valaki. Csak a kanári madar énekel az ablakban. Vilma kisasszony vidám, eleven lány, de e vidámságnak nincs semmi tárgya, s nem akad semmi körülötte, hová tovább csapongjon. Pedig még alig hagyta el a gyermekkort.

Lajost illetőleg, Vilmának is igaza volt, mert a fiatal ember szégyenlős természetéből az irulás-
pirulás lassankint elmaradt, de a vasas láda tartalma még soká ellátta nyulánk termetét minden-
nel. Beszédesebb lett, bátrabban szólt, noha még mindig nagy készülődések, előre kiszemelt tárgyak és elkoptatott élczes megjegyzésekre volt szüksége, hogy társalgást kezdhessen.

Lajos a Rőcsei-családtól kibérelt csöndes szobácskában készülődött a küzdelmekre, melyekből az élet áll, s melyekből olyan sok esik egy ilyen kicsi szobára is. Abban a nagy kaptárban, hová az élet egybegyűjti a dolgosokat és a heréket, mind csak egy-egy sejtet alkot: a gyülesterem, hol eszmék és érdekek harcolnak; a fényes szalonok, hol hiuság üzi versenyét; a piacok, hol az árucikkeken kívül egyéb-
re is szabad a vásár; a gyárak, a műhelyek, hol a megélhetés forrása a verejték; s azok a szűk oldalszobák, melyekbe mégis oly sok elfér a vágyakból, reményekből és nélkülözésekből.

A vasárnapi ebédek után rendesen még egy kissé az asztal körül maradtak, mert — mint Borcsa néni mondta — «ilyenkor ráérünk». Éppen szép nyári nap volt, s az utczáról kocsik, onnibuszok zörgése hallatszott, és látni lehetett az árnyékos tulsó oldalon, mint sietnek ki a szabadba egész családok.

— Vilma kisasszony mindig itthon tölti az egész napot? — kérdezte a fiatal ember, ki egyébiránt sokszor tette már e kérdést, s meg is kapta rá a választ mindannyiszor.

— Az öreg beteg, — volt rá a válasz ma

szintén, s most is Borcsa néne adta meg. Közéleben kell maradnunk, mert javulóban van, s mikor a multkor a házmesternére bíztuk, szegény bátyám boszankodott, s a tábla mind két oldalát tele irta

— Régen beteg a méltóságos ur?

— Öt éve. Azelőtt egész más élet volt, — sohajtott Borcsa néne, s aztán Vilmához fordult, ki szintén sóhajtott. — Ah, édesem, majd másképen lesz. Bármilyen történjék is — isten őrizzen a legrosszabbtól, de történhetik bármi, neked nem kell sohajtva gondolnod semmire.

E pillanatban csöngetés hallatszott. A beteg kívánt valamit s Vilma eltávozott, mert nem volt cseléd. Reggelenként egy kis leányka járt be söpreni, vizet hozni; egy kis nyomorult a száz meg száz ilyen nyomorult igavonó közül, kik soha sem ismerik meg a nyugodt alvást és a játékot; súlyos dolgot végeznek már gyöngé kezekkel; elsatnyulnak fejlődésükben, megvényülnek legszebb idejükre, és a kik olyan árvák, hogy még a tankötelesek közé sem iratja be őket senki.

— Vilma szeretne néha mulatni egy kicsit, — folytatta Borcsa néni. — De mikor az apja olyan beteg, mert nagyon beteg, hanem a lánynak azt nem szabad megtudni. A legkisebb zaj is türhetetlen, azért nagy köszönettel is tartozunk önnek, Dályai ur. Vilma zajosabb élethez szokott gyermek korában. Voltak házi bálók. Pár éve, hogy meghalt édes anyja, de azért én neveltem. Mig anyja élt, nagy háztartást vittünk. Hej, édes Dályai ur, sok rossz ember van, a kik közénk furakodnak. Bátyám

eleget tudna erről beszélni. Nagyon megválogassa ön a jó barátokat, sőt egyáltalában őrizkedjék a barátoktól. Albertnek keservesen megártottak, s hozzá ez a betegség! Ne úgy vegye szavaimat, Dályai ur, mintha panaszkodnám, mert arra semmi igazi ok nem lehet, csak önt akarom figyelmeztetni, hogy mindig óvatos legyen. Szerencsére, Vilmának gazdag rokonai is vannak, gyermektelen rokonok, a kik nagyon szeretik. Főkép van egy, a ki fölöt-
több szereti. Csak az apja lenne máskép, csak az apja!

Borcsa néni egészen elmélyedt e vágyban, s némán kezdett magában töprenkedni, folytonosan abban az ütemben rázván fejét, mint a mikor azt mondta: «csak az apja!»

Lajos már észrevette, hogy ha a vén kisasz-
szony beszél is előtte valamit a család körülmé-
nyeiről, de voltaképen nem akar semmit se mon-
dani, s a mi újabbat mond, azzal meg akarja czá-
folni, a mit régebben mondott, vagy a miről azt
hiszi, hogy a fiatal ember észrevette. És így Lajos
egy csomó ellentmondó dolgot tudott meg arról az
öreg emberről, ki valami előkelő állami hivatalt
viselt, melyet majd a betegség miatt kellett ott-
hagynia, majd barátai voltak az okozók. Lajos látta
egy szerencsétlenség elviharzásának nyomait, mert
azokat nem lehet felmosni vagy beborítani, sőt még
elhallgatni sem; de nem tudott semmit a szeren-
csétlenségről, s nem is kutatott utána.

Vilma néhány percz mulva visszatért. «El-
aludt» — szólt halkán; oda ült az asztalhoz, s egy
divatlapot kezdett fölvágni.

— Nem szokott verseket irni, Dályai ur? — kérdezte hirtelen. Dályai elpirult, mint a hogy hónapok óta már egyszer sem. Minden fiatal ember szokott verseket irni, s az kezdetben csak oly titkosan történik, mint a pipázás.

— Szeretnék egyet olvasni, — szólta ismét a kisasszony, feleletet sem várva, mert rögtön észrevette, hogy «rajta kapta» a fiatal embert; egyszersmind éles pillantást vetett Lajos koczkás nyak-kendőjére, s kabátjának réz-karikába foglalt csont gombjaira.

— Nem hiszem, hogy méltók volnának a kisasszony figyelmére.

— Csak ide vele, minél többet! — kiáltott a fiatal lány pajkosan. — Én nagyon szeretem a költeményeket, s meg vagyok győződve, hogy Dályai ur igazi tehetség. Borcsa néne is unszolta, hogy: «halljuk a verseket, legyen egy kis multságunk», és a fiatal ember csakugyan behozott egy csomag papírt, s felolvasott abból sok verset, melyekre a kisasszony mindig azt mondta, hogy: «fölséges». Ezalatt ingerkedett a kanári madárral, s csalogatta azt szép fehér ujjacskájával, melyet be-benyújtott a kalitkába, s a madár azt híven, hogy édesség, mindig utána kapott.

Dályai Lajos külön csomagokba kötözte azokat a verseket, melyeket házi kisasszonya legjobban dicsért. Később, hetek és hónapok múlva, még nagyobb gondossággal csomagolt így száraz virágokat, egy-egy szalagcsokrot, megcsókolta azokat, és sokkal inkább gyönyörködött bennök, mint verseiben. Olykor megtörtént, hogy e foglalkozása közben lép-

tek hallatszottak az előszobában. Ilyenkor elpirult és hirtelen elrejtette a haszontalanságokat, mint egykor a verseket, vagy az égő pipát, a mik mind bolondos titkot képeznek az emberek életében.

IV.

Lajos a szünidőt otthon töltötte szülőinél, kik holdogok voltak s az emberkedés hatalmas jegyeit fedezték föl némely barnás jelenségekben, melyek a fiatal legénynél a szakáll és bajusz helyén mutatkoztak, még most csak olyan csomósan, mint a sás a vízben, de édes anyját nagyon meghatották, mert emlékeztették őt egy hasonló fiatal urra, ki most már szürkül és gondosan beretválkozik. A fővárosi urfi különben általános hatást tett a máramarosi kis városban, hol finom és nagyvilági mázzal borítottnak látták éppen oly mértékben, mint a hogy Vilma kisasszony sehogy sem látta ilyennek. Dályai Lajost ünnepezték, mint valami népszerű lelkészt, a mit ő nagyon jó néven vett s hetykélkedve fogadott. Mindazonáltal minden nap küldött néhány sohajt az elhagyott nagy város felé, s a szülővárosabeli kisasszonyokat oly szigorral ítélte meg, hogy Vilma kisasszony mindig teljes fenségben lebeghetett fölöttük. Az őszzel ismét visszatért méltóságos Rőczei családjához, hol Borcsa és Vilma nagy szivességgel fogadták, főkép a mi Vilma kisasszonyt illeti, ki egész meglepetéssel kiáltott fel:

— Isten hozta! Engedje csak, hadd nézzem öl végig. Dályai ur; ön megpirosodott és meghizott.

de csak annyira, mint ha egészen saját kívánsága szerint történt volna.

És mikor az élénk és kaczerkodni szerető Vilma meggyőződött, hogy a vasas láda ezuttal a vidéki tősgyökeres ipar előtt föl nem nyílt, ez csak teljesebbé tette a kedvező hatás öszhangzatát; és ez Dályai előtt sem maradt elfitkolva, s kedves alkalmat nyújtott Vilmának, hogy egy fecsegő jelenetet eljátszhasson, még pedig szivig menő hatással, úgy hogy Lajos egészen el volt bájolva.

— Vártuk és rendbe hoztunk mindent — szólt Borcsa néne is, a kin valami nyugtalanságot lehetett észrevenni. — Hanem némely butorokat nem fog ön találni. Javítani adtuk, mert nagyon romlanak az effelék. És gondolja ön, az a kárpitos, egy semmirekellő ember, elpocsékolt mindent. Szörnyőség, Dályai ur! Tekintsen csak be ön a mi szobánkba is. Hol vannak a szép karosszékek, a pompás diván, a diszes szekrények? A kárpitos megszökött. Valami morva volt a lelketlen. Csak tudná az ember, hogy nem zálogba adta-e. Másokkal is így tett, nem csak velünk, s most a rendőrség kurentálja, de mi haszna? Szegény Vilma keservesen sirt, mikor megtudta. Igaza is van, mert a nádszékek utálatosak, s minden butordarabon látszik, hogy nagy hirtelenséggel szedtük össze. A kárpitos alacsony és sánta, de mindenki becsületes embernek tartotta. Reménylem, Dályai ur, hogy ön meg lesz azért elégedve szobájával.

Mind a méltóságos Rőczeiék szállása, mind a fiatal ember szobája nagyon szegény és ócska butorokkal volt ellátva, de a tisztaságot a morva kár-

pitos gazsága nem tudta megrontani. A fiatal ember most is csak olyan jól érezte magát, mint mikor a ripszszel bevont diófa-butorok voltak. Jól elzárható fiók is akadt, a száradt virágok számára.

A legkopottabb és legrongáltabb volt maga Róczei Albert, ki egy mély öblü karosszékbe pólyázva töltötte a napokat, körülesavarva paplanokkal, megtámogatva váncosokkal. Valóságos csontváz, melyet azonban a szenvedések és kinok még nem hagytak el, s ezek éltetik.

Mikor Dályai Lajosnak először jelentette Borcsa néne, hogy a beteget meglátogathatja, a karosszék az ablak felé volt fordítva, s a félrevont függönyön az őszi nap bágyadt sugarai löveltek be. A beteg nem tudta fejét mozgatni, csak szemei jártak mindenfelé. Visszataszító, kidüledt szemek, melyek sárgás-fehéreben a szemgolyó libegni látszott, mint valami dió a nyugtalan vizen.

— Visszajött? — szolt tompa és hörgő hangon a fiatal emberhez, s ez egyetlen szó is egészen kimeríteni látszott.

Dályai örömét fejezte ki, hogy ő méltóságát a javulás útján találhatja, a mire azonban a beteg nem válaszolt semmit. Nyugtalan szemgolyói egyszerre megállottak a fehéres víz közepén, s a dagadt szemhéjak egész kerekre nyitak. Lajos e merev tekintet irányába nézett, s látta Vilma kisasszonyt, a mint az ablak fülkéjében egy pohár vízbe orvosságot öntött, a napsugár pedig megaranyozta mint egy felhőt, és sugarakkal fonta be szőke haját, ragyogóvá tette arczának hamvas pirosságát, s fényes-aranyos háttérrel szolgált a kecses alakhoz, ugy

hogy a leány olyannak tünt föl, mint valami szép allegóriai alak a nagy csarnokok freskóin, aranyos falra festve.

— Az anyja! Egészen az! — hallatszott a beteg fuldokló hangja, s a szemek kinosan lecsukódtak. Borcsa néne hirtelen lebecsátotta az ablak függönyét, s oda szólt Vilmához, hogy tegye a poharat az asztalra. A napsugár eltűnt, de Lajos látott még két fényesebb sugárt, mely feléje szállt, a mint Vilma elment mellette, hogy a poharat elhelyezze az asztalra.

— Azt hiszem, ismét rohamai vannak, — szólt aztán Borcsa néne, a betegre s onnan Lajosra tekintve.

A fiatal ember tehát távozott, de sokszor, nagyon sokszor fölidézte szemei előtt a bájos képet, s az meg is jelent azonnal vagy a lámpa fénykörében, vagy a holdvilág azon fehér szalagján, mely az ablaktól a földig ért, vagy a teljes sötétségben, vagy pedig a tanár helyén, a katedrában. Mindig és mindenütt igen készségesen mutogatta magát, s virágokat szórt a szerelmi herbarium gyarapítására.

De egyebet is tett. Az aranyos falból kiszállt, kalapot tűzött szőke hajára, napernyőt vett kezébe, kopogtatott Lajos ajtaján s csengő, vidám hangon kérte, lenne oly jó és kísérje el őt ide vagy oda. Aztán együtt mentek poros vagy sáros kövezeten, széles meg szűk utcákon, olykor egészen elhagyott helyeken, majd ló-tó-futó tömegek közt. Lajos boldog elbizakodással kísérte s védte a tolongásban és nagyon tetszett hiúságának, mikor látta, hogy a

divatos utczák törzsökös lézengői is megfordulnak Vilma bámulatára, szemöld alá szoritják a csiptető-üveget, megállnak, kezök fejére lehúzzák a roppant gombu kézelő kürtőjét, illegetik magukat, hogy feltűnők legyenek, szopogatják a sétatálcza gombját és szokás szerint egész hangosan mondják ki ítéletüket, mely oly nagyon hizelgő.

Majd pedig duzzogó arcot öltött a bájos teremtes s az utálatos nádszéken ült órák hosszáig, nem válaszolva semmit Borcsa néne faggatózó kérdéseire, csak a pompás kerek vállakat vonogatva s rágicsálva a csinos körmöcskéket, melyeket Lajos (nem valami eredeti ötlet alapján) mind megannyi rózsa-sziromhoz hasonlított, valahányszor kegyes engedélyt kapott, hogy a kezeckét ajkaival illethesse, vagy ha nem kapott is engedélyt. Végre a duzzogó leány egészen elvesztette türelmét, felugrott s fölkiáltott: «Nyomoruság az én életem!» Nénje szeméj megteltek könnyvel, megölelte Vilmát, az ő boldogsága, gyönyörüségének vágyait és kivánságait tudakolta, s e közben még sűrűbben omlottak könnyei szikkadt arczára. Boldogságának gyönyörüsége egyetlen lélegzet alatt elősorolta a csalhatatlan tényeket, melyek összeállításából kiderült, hogy valódi számkivetésben élnek.

— Semmi, de semmi örömöm! — sohajtott. — Nem ismerek senkit. Nem megyünk sehová, nem jön hozzánk senki. Ruháim nem divatosak, keztyümet te mosod ki, s a hol feslett, beöltögeted, még pedig jókora öltésekkel. Már nem vagyok többé gyermek, szeretnék úgy élni és úgy szórakozni, mint a többi fiatal lányok. Szeretnék társa-

ságokba járni, táncolni, bálozni. Igen, bálozni. Ezt akartam mondani. A tél itt van s az én időm is itt van.

Borcsa néne alig bírta fáradsággal, hogy könnyeit letörölje, de azért mosolygott, és vagy tizszer mondta el: «Nem is volna rossz», a mi Vilmát annyira ingerelte, hogy végre egész hevesen fölkiáltott: «Mi lesz így én belőlem?» Erre az öreg kisasszony hirtelen föl hagyott a mosolygással, s oly fájdalmasan zokogva ölelte magához a forrongó szép gyermeket, hogy az egy pillanatra meghökent és egészen elkomolyodott.

— Édes néném, azt hiszem, nincsenek teljesíthetetlen kívánságaim?

— Óh, dehogy! — mentegetőzött Borcsa néni, elfojtva a zokogást. — Legfeljebb azt mondhatnám, hogy még fiatal vagy s hogy a mi a nem divatos viseletet s kijavított keztyűket illeti, azokra nézve úgy gondoltam, hogy a fényüzés ugyanis eléggé elharapózott. Különben én igazán nem értek a mai világ módjához, hanem azért egy pár nap múlva majd megleplek valamivel, csak légy nyugodt és ne panaszkodj, édes kis violám. Miért is panaszkodnál, nincs nekünk semmi bajunk s ha édes atyád nem lenne beteg, nem is hiányoznék semmi. Ezt meg kell gondolnod, drága, kedves Vilma. De mivel már olyan régen beteg s nagyon lassan javul, megengedhetünk magunknak természetesen egy kis vigaszt s a farsangig majd gondolok valamit. Hanem egy bálnál többről szó sem lehet.

Vilma kaczagott, tapsolt s össze-vissza ölelte jószívű nénjét.

Ha valaki e pillanattól kezdve figyelemmel kísérhette volna az öreg kisasszony járását és kelését, nagyon rejtélyes hajadont ismert volna föl benne, a ki hiába mondta otthon Vilmának és a fiatal lakónak, hogy a megszökött kárpitos miatt jár a rendőrséghez, és bizonyos emberekhez, a kik tudnak felőle valamit. Soha sem ment ő a rendőrséghez és a kárpitos felől sem kérdezősködött senkitől. Titokzatos csomagokkal távozott és jött. Vén asszonyokkal értekezett, kik még fakultabb ruhát viseltek, mint ő, de selyemrokolyákból álló egész ruhatár fölött rendelkeztek, melyben egyetlen darab sem volt ugyan új, de mégis pompás daraboknak látszottak, a mint külön-külön széteregették a napfény elé, s nagyon előkelő származással dicsekedtek. És e diszes jószágokból egy pár eljutott, az öreg kisasszony közvetítése mellett, a festőhöz vagy a szabóhoz s ő maga is valamennyin varrogatott sok titkos órában — mindig éjjel vagy hajnalban s a suhogó, puha szövetet föltartotta és megrázta maga előtt, gyönyörködött a széles, egyenes redőkben, a csipkés uszályban ; gyönyörködött, lopva virasztott, de visszafojtotta könyeit, nehogy nyomot hagyjanak a selymen és bársonyon, mert gondosan utána nézve, már ugy is találni lehetne azokon diszül nem szolgáló nyomokat. Elég az hozzá, hogy a megszökött kárpitosnak semmi nyoma, daczára Borcsa néne nagy utánjárásának ; s elég az hozzá, hogy Lajos egyszerre csak oly pompában látta maga előtt a felséges Vilmát, hogy királynét sem gondolhatott pompásabbnak.

V.

Lajos boldog időket élt a hónapos szobában és a nagyszerű fellegvárban, mely lakásához ráadásul járt, s hol a gyilkos léghuzamot ily fiatal korban föl sem veszi senki. Tárva, nyitva volt itt minden, özönlött be a sokféle verőfény az első szerelemből, az ábrándokból, a tűnő órákból, melyek boldogságot hoztak, s elragadó homály borított a felegváron túl mindent. E szürke beláthatlanság közepette rendkívül kedves volt időzni, s merész kihívásokat intézni szerteszét, hogy vajjon van-e valaki olyan boldog, mint e kapitólium ura, ki még alig tett néhány lépést az életben s már eljutott odáig, hová mások csak, viszontagságok, megszámlálhatlan éjjelek álmatlansága után, (melyet vetélytársak alkalmatlankodásai, éji zene s viradatig tartó táncz idéznek elő), tömérdék sohajtások, a csalódások vesszőcsapásai közepette érnek el, akkor, mikor már az iskolai padok is a hátuk mögött maradtak.

Találkozni mindennap, együtt tölteni órákat oly csábos teremtéssel, mint Vilma; látni őt egy bál ingerlő sürgés-forgásában s hosszú, bizalmas sétákat tenni, sőt tavaszkor a természet pompáit együtt nézni: ez elég biztos bevezetés arra, hogy egy huszonkét éves fiatal ember végre térdre boruljon — a természet pompái által is meghatva, — s örök hűséget esküdjék oly virágos szavakban, melyek legjobban megfelelnek a nagyban viritó kikeletnek. Vilma kegyteljesen hallgatta az esküt s

jobbágyává fogadta a fiatal embert. E szép leány teljes tudatával hirt szépségének s báli fellépte után biztos volt, hogy az ifjuság és kellem koronája sugárzik homlokáról. Az ábrándosság langyos légkörét még tul nem haladva, sem tikkasztó forróságot, sem köznapi ridegséget nem ismerhetett s vidáman, gondtalanul haladt tovább, szívesen és örömmest elfogadva mindent, mi utját kellemessé tette és azok által szórakozhatott.

Dályai Lajos bizonyára szerencsésebb volt, mint hozzá hasonló igen-igen sok más, a kik egyszerre elszakadva a szeretetben teljes és okosan körülbástyázott családi körtől, egy nagyváros szabadalmi közé jutnak, hol hasonló szeretetteljes kört hiában keresnek s legfeljebb csak a hónap elsején nyilik föl előttük szívesen egy ajtó, de más-kor nem; mert társaságokban semmi helyük sincs, miután az életben sem foglaltak még el helyet. Az ilyen «nem kész emberek» legfeljebb a tánczosok szaporítására valók, családi multságokban. A családiasságot hirtelen elvesztik magok mellől, éppen akkor, mikor az érzelmek bimbóznak és fölszám-lálhatatlan, kiknek számára virágoznak el ezek, miután nemcsak az isten napja fakaszthatja ki, hanem dúsan tudják táplálni rothadt hulladékok is.

Vilma véletlenül szép volt, így tehát szép leánynak esküdött hűséget. Sok százan egészen közönséges és nem is szép teremtésekért hanyagolják el tanulmányaikat.

VI.

Tavaszi este volt, az ablakok tárva, s az asztalon gyertya mellett Lajos egy könyvből olvasott valamit, de a könyv már félre volt téve. Vilma, egészen a gyertyához huzódva, a nők leplezett semittevésével, soha el nem készülő himzés-sel foglalkozott. Borcsa néne szenvedhetetlen fejhasgatásról panaszkodott, elment kis szobájába, hol talán ismét selyem szövetekben gyönyörködik.

Lajos megfogta Vilma kezét.

— Tekintsen rám, mert akkor boldog vagyok. A kegyes úrnő hátra vetette fejét a szék karjára, és sötét gesztenyeszinü szemeivel mosolyogva nézett a jobbágyra.

— Igazán szeret? — kérdezte Lajos.

Vilma fejét rázta, de le nem vette róla szemeit. Ingerlőbben már lehetetlen válaszolni.

— Kérdezze még egyszer! — hangzott e pillanatban hátuk mögött egy riasztó hang.

Mind a ketten fölrezzentek.

A szomszéd szoba ajtajában ijesztő alak állt. Paplanaiba burkolva kevésbé regényes, hogysen akárki másnak lehetett volna tekinteni, mint Rőczei Albertnek, ki idáig vánszorogva kinos fészkeből, baljával mutatott a lányra, minthogy jobbja béna volt. Vilma hozzá szaladt, mert e szerencsétlen ember nagyon tántorgott már azon a keskeny ösvényen, mely még az élet és a sir közt jutott számára.

— Miért nem válaszolsz? — kérdezte apja,

hosszu, gyötrelmes lélegzettel. Lajos mélyen meg volt hatva s érezve az erkölcsi felelősséget, melylyel az apának tartozik, egész határozottsággal szólt :

— Én szeretem a kisasszonyt.

— Tudom. Láttam.

De nem volt képes tovább szólni, s Vilma alig bírta feltartani, hogy a beteg össze ne roskadjék. Rőczei Albert intett Lajosnak fejével, hogy kövesse, s leányától segítve, ment vissza ágyához. Lajos követte. A beteg ismét csak fejével intett, hogy üljenek le ágya körül.

— Beszélni akarsz, atyám? — szólt Vilma felindultan. Nagyon gyöngé vagy.

— De még nem haltam meg.

Azonban csakugyan nem tudott tovább beszélni. Ekkor a pala-táblára oda írta: «Ez a leány koldus». Lajos nyugodtan maradt. Vilma fájdalmasan fölkiáltott.

— Lázban van! — szólt reszketve az elsápadt leány.

A beteg sárga és fölcseresepesült arcán, mely olyan volt, mint egy száraz zsemlye, valami gunyos mosolygás látszott. Intett újra Lajosnak, hogy törülje le a táblát. «Ön elköltözik innen» — írta ezután a táblára durva betűkkel és aláhuzta, majd pedig hosszasan rámutatott reszkető csont kezeivel az írásra.

— De én szeretem, nagyon szeretem Vilmát! — kiáltott Lajos egész szenvedélylyel.

— Ön gyermek — fuldokolta a beteg és ismét a táblára mutatott, a fiatal ember felé vetve zavaros tekintetét, mely ijesztőleg fejezte ki, a mit nyelve

tán szelidebben tudott volna elmondani. Lajosnak egy pillanatra eszébe jutott, hogy Vilma kezét megfogva, oda térdeljenek a beteg elé, de mikor az gyermeknek nevezte, a fiatal ember zavara szorongássá s habozássá változott, úgy hogy arcza elvörösödött. A szájalomra méltó öreg ember oly erővel, milyet nem is lehetett sejteni az elpusztult testben, odacsapdosott öklével a táblához, s hörgött, nyöszörgött, de a hangokban nem volt emberi, hanem annál több félelmetesség.

Vilma megragadta e parancsoló kéz kemény szarát, megcsókolta és esedezett a betegnek, hogy csillapuljon. Lajos még hallott sok félelmetes hangot, s hallotta azokat még éjjel is, mintha egy nagy üres hordóban a dugó ütögetné a dongákat. Nem tudott elaludni. A légbeli kastély pompás csarnokába sem ment föl, és a sötétségbe akár mint me-regette tekintetét, az elragadó jelenség most nem akart megjönni, s ha az ismerős alak körvonala elé is bontakozott néha, csakhamar eltűnt, mintha kavargó füst vagy gomolygó köd tolult volna elébe, a mi nem is csoda olyan szellős helyen, mely körül mindig nagy ködök uralkodtak.

Lajos becsületes gondolkozásmódja nem érzett semmi riadást azért, mert Vilma egészen szegény, de érzett részvétet (minthogy a világ tömérdekségére is nagyon érdemesnek tartotta királynéját) s a részvét olyan emberi tulajdonság, melynél alá s fel nézünk, s alattunk találjuk meg a sajnálatraméltót. Ez aztán oly szempont, mely semmiféle vazallust és jobbagyat nem erősíthet meg a föltétlen és vak hódoltságban. Annyira sűrű ködből s oly alaktalan

sötétségből még nem sokszor kelt ki a nap, mint most reggel, mikor Lajos végre tisztán láthatta a kis szoba falait, melyek nagyon is közel estek egymáshoz, a szegényes butorzatot és a szerte heverő könyveket, melyeket porréteg vont be.

Kopogás az ajtón, mely most gyengébb, de hosszasabb volt, mint máskor: jelentette, hogy a reggeli elkészült, s Borcsa néni meg is jelent a rendes fehér fejkötőben, a kulcs-csomó csörgése mellett, de nem olyan arczczal, mint máskor. A sirás miatt vörös foltok látszottak rajta, és szemei is megkisebbedtek. Letette a tálczát, s elfojtott fohászkodások erőszakoskodtak ajkaira, melyeken föl lehetett ismerni, hogy hosszú sirás maradványai.

— Vilma elbeszélte nekem, édes Dályai ur, és Albert is fölirt valamit a táblára, a mit nekem szintén megmutatott, — szólt az öreg kisasszony szomoruan rázogatva fejét, s nagy szolgálatkészséggel töltögetve össze kávé és tejet. — Nem vagyok oka semminek. Ön oly jó; én annyira bizom önben, de a beteg, a beteg! Nem lehet vele ellenkezni, mikor egészen halálra vált. Én már a családhoz tartozónak tekintettem önt, és ön, Dályai ur . . . . nem is hittem és elcsodálkoztam, mikor Alberttől hallottam. Ah Vilma, az én drága galambom nagyon kedves; egész bolondja vagyok szegénykének, s nem csoda, hogy mindenki megszereti. Nem tudom, mit rejt a jövő az ő számára, és mindig külön imádkozom érte

Az öreg kisasszony ez értelem nélküli beszéd után megtörülgette szemeit fehér köténye sarkával, s ájtatosan nézett föl a magasba.

— Oh Borecsa kisasszony, — szólt a fiatal ember — engedje, hogy a jövőt illetőleg reményt táplálhassak.

— Én nem vagyok képes olyan messzeségbe előre látni, — válaszolt a jámbor hölgy. — Föl sem tudom ismerni magam ebben a szörnyü helyzetben. Nem is tudtam soha, mert itt oly zavart minden, s ha beszéltem önnek valamit, Dályai ur, hogy Vilmának vagyona van, mig az apja azt mondta önnek, hogy koldus: ez is csak ugy történt, hogy bonyolódott rokonsági összeköttetések vannak, s idővel biztosan remélhetünk. Azután nem akartam Vilmát szomorítani. Igaz, hogy most semmink sincs, mert nagy szerencsétlenség ért minket, de mi szükség volt azt tudtára adni Vilmának. A betegek észjárásán lehetetlen eligazodni. Az én édesem, lelkem Vilmám előkelő nevelésben részesült; már ez maga fölér a nagy vagyonnal. Szinte megfoghatatlan, hogy az apja soha sem szerette. Az anyja sem szerette, csak én. Éppen olyan szép volt az anyja, mint Vilma, de tulságosan vig, s némileg gondtalan. Azonban az nem tartozik ide és isten adjon nyugalmat a halottnak.

— Micsoda szerencsétlenség érte Rőczei urat? — kérdezte Lajos, ki előtt e kérdés most ellenállhatlan erővel toltul föl.

— Nem tudom, nem tudom, — felelt zavarral Borecsa néni. — Nem tudtam soha tisztába jönni vele. Ez törvényes dolog. Még egyet Dályai ur. Szegény bátyám azt kívánja, hogy a mig ön más lakást talál, egy vagy két napig, az ebédet az ön számára ide a szobába hozzam be.

— Azonnal utána nézek, hogy más szállást találjak.

Dályai Lajos rögtön megkezdte a szemlét ama bizonyos börtönrendszer fölött, s egy kevésbé tömlöcszerű szobát ki is bérelt. Estére már össze volt csomagolva mindene. Mielőtt eltávozott volna, nagyon kérte Borcsa nénit, hogy beszélhessen Vilmával, mert egész nap nem látta. Mikor Dályai vasas ládája s könyvesomagjai már a targonczán álltak elhelyezve, Vilma csakugyan megjelent az előszobában. A fiatal ember megijedt, a mint látta, hogy mily sápadt.

— Vilma kisasszony, — suttogta hevesen — az én érzelmeim igazak és mélyek. Nem fognak azok megváltozni kegyed iránt soha, s az én boldogságom egyetlen föltételét foglalják magokban.

— Szorits kezet Dályai urral, édes gyermekem, — szólt az öreg kisasszony, egészen elérzékenyülve. — Soha sem lesz nekünk többé ilyen derék lakónk.

— Ne adja ön nekem szavát semmire, Dályai ur — mondá ekkor Vilma, nagyon komolyan és nagyon szomoruan. — Köszönöm érzelmeit, melyekről azonban e pillanatban talán ön sem tudhatja, hogy mennyi vegyült középök a sorsom iránti részvétből. Nekem is számolnom kell még önérzettel, s ennek gazdagságában hiszek, akármily szegény is vagyok másképen.

Erre a szóra, hogy *szegény*, Borcsa kisasszony keserves zokogás martalékaul esett, két tenyerével szorongatta halántékát, s homlokával neki támaszkodott az előszoba falának. A királynénak lehetet-

len volt tovább folytatni nyilatkozatát a felszabaduló jobbágy előtt, mert a jó néne a legközönségesebb módon jajveszékelt. Dályai Lajos lázasan megragadta Vilma kisasszony kezét, megcsókolta, s felindulástól reszketve kiáltotta: «Soha sem felejt-hetem, soha!»

E lovagi nyilatkozat után szeles modorban és nagy léptekkel megfordult, elhagyta a nevezetes helyet. A türelmetlen hordár azonnal fölkapta a targoncza két nyelét, és eltávoztak az udvarról is. A targoncza zötyögött a kövezen, kereke csikor-gott, s Dályai lecsüggesztett fővel ment mellette, mint valami koporsó mellett.

VII.

A légbeli kastély ura a főváros rideg szfé-rájába jutott, hol a házakban a családi tűzhely megszűnik barátságos lenni, s kaszárnyaszerű min-den; hol a szomszéd lakó csak a lakatosokra bir vonzerővel, mert sok zárt kell csinálnia a gyanak-vásznak és bizalmatlanságnak; hol ugyanegy folyo-són lakó emberek évekig sem ismerkednek meg; hol a házbeli halottat sem kísérik ki, csak a vas-rácsos gangokról nézik meg a temetést, mint más egyéb mutatványokat, melyek az udvaron történ-nek; hol zárva van egész nap minden lakosztály ajtaja, s a küszöböt alig tapossa más, mint a tejárus asszony, a vízfordó és az executió.

Igazi nagy város jellege különben ilyen min-denütt, a házak udvarából tekintve, s ilyen volt ott

is, a hol Lajos majd két évig lakott ezelőtt, de a hol Borcsa néni nyájas arcza és Vilma kedvessége egy barátságos oázis központjai lettek és a szülői házból a nagy világba jött fiatal ember nem érezte a magány rideg komorságát. Most ez teljesen hiányzott. Az egész folyosón, a hol lakott, csupa olyan czellák ajtaja nyílt, melyeket magányos fiatal emberek számára rendeznek be, a kik lehetnek bárkik, azért egyik sem részesül több figyelemben, mert a fő az, hogy a szoba üresen ne álljon, s minden hónapban behozom annyit vagy ennyit. A háziasszony rendes körülmények közt soha sem látható, csak rendkívüli körülmények közt jelenik meg, a havi bért sürgetni. A hónap elején parádéba öltözik, fölhuzza gyűrűit, várja a lakó urakat, panaszkodik nekik a drágaságról, magasztalja a szobákat; kérdezősködik erről vagy arról, kik mind ismerős és szerepet játszó emberek, s kik évekig laktak nagy megelégedéssel ugyanabban a szobában, mely ellen most a «tisztelt urnak» panaszja van. Vagy kérdezősködik másokról, kik elég lelketlenek adósak maradni mind a mai napig.

Reggel korán megjelent egy vén tót asszony, kiyitte a tisztogatni valót, egy nagy kannából vizet öntött a kancsóba s aztán délben ismét körutat tett, hogy valamennyire rendbehozza a szobákat és keservesen motyogott, ha valamely fiatal ur még mindig nem hagyta el paplana hüvelyét. Ennyiből állt e szobák összeköttetése a háziakkal. A külvilági összeköttetést a mosónők, főképen pedig a házalók közvetítették; türelmetlen szabók, cipészek sem hiányoztak, kivált a hónap elején; továbbá kávé-

házi s fogadóbeli pinczerek a hónap legelőrehaladtabb részeiben is.

Dályai Lajosnak úgy tetszett, hogy a főváros ily fagyos magánya és elhagyottsága éppen neki való lett s habár nagyon kinosan teltek is az órák, ezt a feledhetetlen emlékeknek és környezete gyors megváltozásának tulajdonította. De némi kárpótlást remélt szomszédai ismeretségéből, a kiknek egész jámborul bemutatta magát s a kik közt volt tanuló, hadnagy, mérnök, kereskedőlegény, színész és magányzó. Ez az utolsó soha sem volt otthon éjjel s mindig csak nappal aludt, a mit arról lehetett megtudni, mert ilyenkor a kutyája ott hevert az ajtó előtt. Legbarátságosabbnak mutatkozott a tanuló, ki kollegájától azonnal kölesön kért, mert havi-pénze megkésett. A többiek nem igen voltak otthon s éjjel botorkáztak haza. Lajos bizalmas kollegája is csakhamar nem volt található s ajtaját mindig zárva találta. Belejutott azután Lajos egy másik szférába is, a hol vastag pipafüst uralkodik s a hol azok a fiatal emberek található nagy lármás tömegben, a kik nem szeretnek otthon lenni.

Régi lakása előtt sokszor elsétált és hosszasan álldogált az utcasarkon, honnan azt láthatta. Föl-föltekintett a jól ismert két ablakra is, melyek egyikében ott csicsergett az irigylett kanári madár. És ha látott az ablakban egy kedves arcot, akkor nagyon boldog volt s örömmel rohant tova, hogy aztán másik, egész közönyös utczákban bolyongjon cél nélkül, megbámulja a kirakatok ostobaságait, elolvassa a falragaszok hűhóját, melyek annyi jámbor és ártatlan ember létezéséről tesznek tanúságot ;

végignézze a fényképeket, s meghallgassa azt az embert az utcasarikon, ki még soha nem látott borotva-fenők és csodálatos erejű enyvek magasztalását ü i. Végre aztán megint csak a pipafüstbe jutott, mert otthon ő sem szeretett lenni.

Határozott órákban szokott volt eljárni az ablakok előtt, melyek mögött az ő egész világa rejtőzött. Vilma így tudni fogja, hogy mikor legyen az ablaknál. Vilma csakugyan ilyenkor tett friss füvet a kalitkába. Mily boldogság volt aztán, mikor egyszer Vilmát épen ebben a bizonyos időben látta kilépni a kapun. Már hetek multak el, mióta elköltözött tőlük, s azóta nem beszéltek együtt. Lajos buzgón esedezett hozzá, ne fosztaná meg őt a boldogságtól, s engedje meg neki a boldog hitet, hogy most azért jött el onnan hazuról, mert találkozni kívánt ő vele.

— Igen, — válaszolt Vilma, de e választ az tette édessé, mert elpirult hozzá. Sorról-sorra fölötte sok kérdezni valója akadt a régi jó lakónak. Semmi más nem változott, csak a szoba lakója. Most egy városi vén irnok lakik ott, a ki köhög folytonosan és válogat az ételekben. Borcsa néni nem győzi eleget emlegetni Dályai urat.

Vilmának valami dolga volt egy boltban, de mikor ezt elvégezte, még azután is sétáltak, mint régebben.

— Mikor fogom kegyedet ismét látni? — kérdezte Lajos lángoló arczczal, a mint Vilma bucsuzóra nyújtotta kezét.

— Nem tudom! — szólt zavartan a lány. —

Néha valamit kell vásárolnom, s azt én sem tehetem láthatatlanul.

Lajos teljesen boldog volt. Találkoztak gyakran, csaknem minden nap. A város oly nagy, s ők majd itt, majd ott keresték egymást, a nélkül, hogy valakinek feltűnhetett volna. Csöndes beszélgetésben járták be a néptelen utcákat, a külvárosokat, a hol nem ismerheti őket senki. Tilalmat szegtek meg, tehát óvatosnak kellett lenniök.

Vilma szembetűnőleg megváltozott csak a pár hét alatt is, míg Lajos nem beszélt vele. A vidorság, mely oly mennyei báj, eltűnt szeméből, s ezzel együtt eltűnt arczáról az a pozsgás pirosság, mely az egészség jegye és olyan az arczon — ha még öreg is, — mint a kelő nap bibora: szerteszét kergeti a fellegeket, ha azok nem sulyos felhők. De új bájta öltött a Vilma arcza, melyet bánatnak is szokás nevezni; ennek gyöngye fátyola ráborult képére. a szemek tükrére, a homlok ifjuságára, az ajk mosolyára, meghagyva azokat olyannak, a milyenek voltak, s mégis adva azokhoz valamit, a mi nem volt. Mint lett sűrűbb a fátyol, mint nem tudta eltakarni a fájdalom kemény ujjainak kék nyomait a szem körül, mint lett erőtlén, hogy visszatartsa az ajkak sohajra nyiladozását: ezt észre kellett vennie Lajosnak, de addig, sok idő mult el.

Úgy idő multával feltűnhetett a változás a fiatal lány öltözetében is. A kijavítgatott keztyük mindennaposok voltak a formás kezeken, de ez nem tesz semmit. A fehér kézelők alól oly gyakran határozott ujjmutatást lehet látni a szegénységre, a nélkül, hogy az valami vedlett eleganciához tar-

toznék. Csinos így is. Csodálatos, hogy mennyi izléssel bírnak azok a szegény, vagy takarékos lányok, kik hozzászoktak, hogy maguk készítsék ruháikat, s a kiken az első pillanatban meglátszik, hogy semmi módjuk divatosnak lenni, és mégis takarosak mindig. Hanem a szép Vilma nem volt ilyen. Azok az egyszerű ruhák nem illettek neki. Mindig sok gombostű és fércz látszott. Mindig akad valami divatos függelék, mely azonban sehogysem tartozott a többihez. Egészen más csoporthoz való kalapok, kirívó tollak, virágok; valami nagyon színes nyakkendő, értelem nélküli szalagok itt is, ott is: mind olyan maradványok, melyeket egy korábbi jobb állapotból még mindig megtart a szegénységgel való kényszerű alkudozás. A szomorúság és szegénység hova-tovább feltűnő lett Vilmán.

Országos Széchenyi Könyvtár

VIII.

Azt az urat, ki Lajossal ugyanegy folyosón lakott, a ki éjjel sohasem volt otthon, s a kinek a foglalkozási czime az volt, hogy «magányzó», Dályai Lajos a füstök régiójában ismerte meg, valamelyik kávéházban. Már nem fiatal ember, de olyan viselt arczu, hogy jóval fiatalabb lehet, mint a mennyinek a képe vallja. Nyalka ur, darutollas kalappal, fénymázos csizmával, nagy pecsétnyomó gyűrűvel és hatalmas óralánczczal, meg valami idomtalan kutyával, mely örökké fázott. A kávéhoz mindig rumot ivott és rekedt hangon beszélt. A pinczerek nagyon bizalmasak voltak vele, szől-

nia sem kellett és szokás szerint raktak elébe mindent.

Lajos csak egyszer találkozott vele a folyosón és a mint a kávéházban meglátta, immel-ámmal köszönt neki, (mert nem sok jót nézett ki szeméből), de a kutyás ur rögtön helyet csinált számára az asztalnál.

— Ha nem csalódom, a szomszéd? — szólt kellemetlen és durva hangon. — Rágyujt erre a szivarra? Mondhatom, hogy nem rossz. Nem szokott abszinthot inni?

A fiatal ember elfogadta a szivart, de a zöld mérget nem, s leült oda az asztalhoz.

— Nini! Nem a Rőczei-lány az a kisasszony, a kivel ön sétálni szokott? — kérdezte egyszerre a magánzó. Lajos nagy zavarba jött, de bevallotta, hogy igen.

— Hát az apja hogy van?

— Beteg.

— Az a szerencséje.

— Miért?

— Mert különben hüsölnie kellene valami börtönben.

Képzелhetni, hogy e beszélgetés mennyire érdekelte a fiatal embert. Vilma sokkal közelebb állt az ő szívéhez, hogysen a család felől ne kívánt volna megtudni valami bizonyosat.

— Ön ismeri Rőczeit? — kérdezgette szorongva.

— Teringettét, ismerek én mindenkit. Sokféle és sok ember közt megfordulok a foglalkozásomnál fogva, és sok mindent hallok.

— A foglalkozásánál fogva? — kérdezte Lajos figyelmesen.

— Ugyan ne izéljen, fiatal barátom! — válaszolt a másik, kihörpintve egyszerre egy pohárral abból a zöldből. — Álmatlanságban szenvedek, nem vagyok képes elaludni. Gondoltam tehát: kinek mihez van természete, ahhoz fogjon. Aztán nekem a kártyához van szerencsém is.

A bemutatás sehogy sem tetszett Lajosnak, de izgatott volt, s gyötörte a vágy, hogy valahára megtudhasson valami bizonyost.

— Tudom, hogy Rőczeit nagy szerencsétlenség érte, — szólt figyelmesen tekintve a kártyásra.

— Azt értem, hogy ha valaki fölteszi egy filkóra minden vagyonát, — beszélt tovább az új ismerős, s befeszítette két kezét a nadrágja zsebébe. — De üsse meg a tatár, ha az embernek nincs tiszta keze. Mert barátom, ez a két kéz itt, tiszta két kéz, azt merem mondani. Ekkor kihuzta kezét zsebeiből s azokon egy csomó mindenféle gyűrűt mutatott, melyeken a pecsétnyomó-czimerek mind különbözők voltak.

— Nem gondolnám, hogy Rőczei hamisan játszott.

— Az mindegy, ha egyszer az ember keze nem tiszta! — kiáltott a kártyás büszkén. — Az övé pedig mocskos kéz, sok pénz ragadt hozzá. Nem volt-e neki szép hivatala és vagyona? No de tudja ön. Ha a gutaütés nem jön, meg nem menekszik. A vizsgálati fogságban érte a betegség és haza adták gyógyulásra. Bevallotta a sikkasztást, s elvették mindenét.

Dályai Lajos igyekezett erőt venni magán.

— A feleségét nem ismerte? — kérdezte hirtelen az az ember, ki álmatlanságban szenved.

— Nem.

— Ejnye beh szép volt! — szólta a kártyás, megsodorgatva bajuszát. — Akkor éppen lovakban telt a kedvem, s tölem vásárolt két táltost. Alku nélkül vette meg. Persze, persze, az ilyesmi rántotta be az öreg urat. Mert abban az időben is öreg ur volt, az asszony pedig fiatal. A leánya szakasztott mása, de az anyja jobban tetszett nekem mind szemre, mind személyére, kivált ha lovagolt. Nyáron fürdőkön volt, és sokan udvaroltak neki. Kár, hogy meghalt, hadd látta volna a következményeket. Azt mondják, tánczban hült meg.

Az álmatlanságban szenvedő ur elhallgatott, egy pohár vízbe öntött a szürkés zöld italból, a mi aztán olyan lett, mint a tej. Kiitta hirtelen s hátra vetve magát a piros viaszos-vásznas kanapén, nem sokára lecsukódtak szemei, s a didergő kutya oda huzódott lábai elé, mintha a sarkantyuk őrizetét vállalta volna el az egész emberből.

Lajos tehát végre megtudta, a mit már régen ohajtott, de távolról sem volt sejtelve, hogy a valóság olyan lehessen, minőt a kártyás beszélt el neki. Izgatott lett, s ott hagyva a kávéházat, szomorú gondolatoktól körülzsibongva, kóborolt az utcákon. Bármennyire közönségesek is lettek a méltóságos Rőczei Albertéhoz hasonló esetek, a becsületes fiatal ember számára ez az egy kinos meglepetést készített, mert ha a drákói szigor az ó-korban nem is volt képes sokáig uralkodni, a fiatal

kor még mai napság is alkalmazza, s főkép szigoru — egy ideig — bizonyos imádott lényeket illetőleg, mert éppen az imádatserűség követeli, hogy tárgya valami felséges királyné legyen, vagy legalább is nimbus vegye körül, mint valami oltárképet, mely minden ismerősünket: a szomszédokat és barátokat, föltétlen álmélkodással töltsön el, s ne adjon okot sugás-bugásra.

— Jó sorsa védte azt az embert, hogy Vilmáról nem szólt semmit! — mormogta dühösen Lajos, s elmélyedt a gondolatba, hogy vajjon tud-e ezek felől valamit Vilma Egész szerető szive mélyéből szánta a leányt, mert a fiatalos gondolkodás a mily szigoru, épp oly résztvevő és engesztelékeny is tud lenni. Nagyon gyötrelmesen töprenkedett tehát az előkelő és méltóságos Róczei-család szomorú sorsáról, s egészen megfélekedett magáról, kinek szintén akadtak bajai.

IX.

Néhány nap óta Borcsa néni aggodalmas pillantásokat vetett Vilmára, s ha akad vala vizsgáló szem, láthatta volna, hogy az öreg kisasszony a legnagyobb nyugtalanságban tölt éjjelt-nappalt; unokahugának még gondolatait is igyekszik eltávolítani, szemei mindig ajkán függenek, s a mint az szólni akar, ő kezdi meg a beszédet, aztán sokat csacsog és feltünőleg tréfás.

Vilma kisasszony — e zajos és feltünő viselkedés negyedik vagy ötödik napján — éppen el volt

már készülve, hogy egy kis sétát tegyen, kellő mennyiségű szalagot illesztgetett magára, s a divatból kiment színű és szabásu rokolyához a legujabb divat szerinti leffentyűket alkalmazott. Csak a karpereczet kereste, az egyetlen értékes ékszerdarabot, mely a régi jobb időkből megmaradt. A szekrény azonban, a hol tartani szokta, zárva volt. E felől csak az öreg kisasszonyhoz lehetett kérdést intézni. Borcsa kisasszony azonban néhány pillanattal előbb eltávozott a nappaliból. Vilma kisasszony tehát utána ment a kis szobába. Borcsa kisasszony azt válaszolta, hogy a kulcsot elvesztette, és pedig azt sem tudja, hogy itthon, vagy az utcán vesztette el.

— Van ama kulcsok közt elég, — szolt Vilma, a nénje oldalán zörgő kulcsokra mutatva, — melyekkel máskor is felnyitottuk. Ekkor Borcsa néni vörös lett, mint a karmazsin, s védőleg rátette kezét a kulcs-bokorra.

— Kedves, édes Vilmácskám, — hebegte nagy zavarral, — az igazat megmondva, nem a kulcs veszett el. Ne haragudjál rám, bármennyire megérdemlem is; vagy haragudjál, azt is megérdemlem, csak azután bocsáss meg. Nem is tudom, hogyan történt. Nézegettem a karpereczet, véletlenül leejtettem, eltört és az aranyműveshez kellett vinnem. De ez nem minden. Elvesztettem utközben. Gondolom rossz volt a zsebem. Oh mennyi nyugtalanságot okozott már ez nekem!

Vilma szomoruan tekintett nénjére s megölelte. — Ne nyugtalankodjál édes jó öregem. És most mit csináltál? — kérdezte hirtelen körül-

nézve s látva, hogy a földön dirib-darab gyöcsdarabok hevernek.

— Valamit öltögettem, hogy teljék az idő.

Az ágy egyik végében a valami le volt terítve, egy sebtiben odavetett kendővel. Vilma fölemelte, és kész és megkezdett fehérneműeket látott.

— Édes atyádnak valók, — szólt nagy tüzzel Borcsa néni.

De azok nagyon czifrák voltak egy beteg ur számára. Vilma szava elfult, s kínos sohajtás szállt föl kebléből. A jó öreg kisasszony pedig, mintha nagy bűnön érték volna, egészen megsemmisültnek látszott, s a kendőt ismét rádobta a veszedelmes tárgyra.

— Régen küzdködhetsz már így én érettem! — kiáltott Vilma. — Mennyire szégyenlem magam. De tovább meg nem engedem, hogy egyedül fáradj így.

A leány letette kalapját, felöltönyét, s égő arcczal, melyen felindulás és szégyen volt, leült nénje dolgozó-asztalához.

— Én is dolgozni akarok.

Itt az öreg kisasszony hangos zokogásba fult, s még ő kezdte vigasztalni hugát, hogy ne szomorkodjék, s ne lásson a gyönyörű szemeivel tulajdonságos feketén semmit; majd meg vallásos áhítattal, de mindig csak keservesen zokogva, a mennyei gondviselés kifürkészhetetlen utjaira és módjaira hivatkozott, melyek bizonyára jobbra fordítanak mindent. Szokása szerint össze-vissza ölelgette elkényeztetett hugát, czirógatta arcát, simogatta haját

és magasztalta az ő élete boldogságának angyali jó szívét.

— Hagyd csak édesem az én számomra az ilyesmit. Te nagyon szép vagy erre a közönséges munkára. Elrontod a szemedet, összeszurkálod a szép ujjacskáidat. Nem erre neveltünk mi téged; nem angyalom, nem! Miért is vagy te olyan kíváncsi, mi szükség volt fakgatni és fürkészni engem?

— Elég hosszú ideig voltam gyámoltalan, hogy észre nem vettem a minket körülvevő szegénységet.

— Engem soha se hallottál panaszkodni.

— Nem néném. De most már tudok mindent, s át akarom venni közös szegénységünkől a rám eső részt.

— Igazi angyal vagy édes Vilma. Hogyan, te akarnál itt ülni a varró-párna mellett, késő éjjel is? Nem tudnám én azt nyugodtan nézni, és nagy fájdalmak nélkül. És azután Vilma, édesem, minde-nem, nem is tanultad te azt.

Vilma összezsapta a kezét. — Nemcsak szegény, hanem valósággal semmi vagyok! — kiáltott. — Mi lenne belőlem, ha te nem volnál! És vajjon mindig képes lesz-e a te kezed segíteni?

— Mondom, Vilma, ne láss semmit oly fekete-nek. Te oly nagyon szép és oly nagyon kedves vagy. Emlékezz csak vissza, mikor bálban voltunk. Hogy rajongtak körülted. Azután el is felejtettem mondani, hogy Czecczil, az a kis hamis, a ki veled volt a növeldében, de a ki soha sem volt olyan szép mint te, és nem is lesz soha, ha száz évig él is: no gondold csak, a Czecczil hatalmasan férjhez

ment. Szintén szegény leány volt. A mi pedig azt a fiatal embert illeti . . .

— Dályai Lajost, Borcsa néném?

— Hirtelen nem jutott eszembe a neve; ugy tele is van a fejem mindennel. Tisztességes fiu s megvállik mire viszi, habár éppenséggel nem tanácsolnám, hogy eléje ne helyezd, ha jobb szerencséd akadna, mert a lakónk egy pár év előtt el nem készül.

E fecsegést Vilma egy heves kézmozdulattal szakította félbe. — Adj csak néném valamit a kezembe! — szólt a leány — hadd kezdjek valamihez.

Csaknem éjfélig varrt. Akkor aztán a fáradhatatlan Penelope, a jó vén kisasszony, mind felbontotta, s újra varrta, mert Vilmát csakugyan nem tanították ilyen csekélységekre. *

Országos Széchényi Könyvtár

X.

Az egészen tündéri kastély módjára épült légvár gyönyörűségteljes kilátásainak sok helyt elébe építettek, más helyütt pedig állbatatosan ott maradt a köd — még pedig nem violaszinü, hanem sötét és nehéz. De azért még mindig voltak fényes csarnokai, honnan Lajos szemei elé messze távlat nyílt a jövőbe, vidám és bájos képekkel, geniusokkal, melyek koszorut és előmenetelt osztogattak, s apró angyalkákkal, melyek mind egy nagy angyal körül röpdöstek, a kinek nem voltak ugyan szárnyai, de legangyalibb valamennyi közt, s csodálatos angyal, mert míg kezdetben szakasztott mása Vilmának,

később nagyon is idealizált Vilma lett belőle, éppen nem olyan szomorú, mint az igazi, s alakjára nézve is plasztikusabb; még későbbben pedig hajlandóságokat árult el, hogy olykor ne is hasonlítson Vilmaéhoz semmit, hanem ismeretlen alakot öltjön fel, a kinek hasonmását Lajos még nem látta az életben.

A nagyszerű távlat teljes élvezését kissé zavarta egy pár zálog-bárcza, s el nem intézett iskolai vizsgák, de valahogy ezek is elhárítatván, Dályai meglehetősen nyugalommal indult meg — nem a jövőnek, hanem a szünidők elérkeztével hazafelé. Elérzékenyülve szoritott kezét Vilmával, mielőtt eltávozott, s felfogadta, hogy mindig csak rágondol.

A tikkasztó júliusban elhagyni egy nagy várost: ez már magában is élvezet. Elhagyni minden nap egyformán megújuló teendőket, gondokat, melyeket az egymást követő holnap okoz, s elhagyni sok, sok mindent, melyekhez csak a kényszerűség csatol: ez már szabadulás, mely megkönnyíti a kedélyt, s akármily kis sulyocskák is az ilyesek a derekas szárnyakkal ellátott fiatal kedélynek, mégis jól esik, ha elmaradtak. Bizony Dályai Lajos vidáman szünetelt otthon, s érezte, mily üdülést nyert a szülői háznál, mily derítőleg hat rá az ismerősök szivessége, a gyermekkori pajtások zajos köre, s mily könnyebbülést szerez egy egészséges kaczagás által, melyre bizalmas társaságban és falusi helyen annyi sok alkalom van, hogy nem csoda, ha e szellentyűzés mellett olyan vitorán működik az a gépezet, mely a mi vidéki barátaink életét mozgatja. És körül vette a szabad természet, körül lengte az egészséges lég, s ohajtotta, bár itt lenne

Vilma is, hogy ő szintén jó kedvet nyerjen. Most látszott meg csak, hogy hol van az igazi élet: a cserépfödelű nagy kaszárnyákban-e, vagy azokon kívül akárhol, a hol az ablakból nagy darab eget lehet látni, s nem kell az udvar vagy utcza közepére menni, ha az ember meg akarja tudni, hogy szükséges-e magával vinni az esernyőt.

Szórakozásaiban nagylelkűséget is tanusított, mert a helybeli és környékbeli hölgyekről nem ítelt oly szigorun, mint tavaly, s a pajtások körében, ha a fővárosi szépek felől faggták, méltóztatott neki gyakran és kegyteljesen felkiáltani: «Óh a mi vidékünknek éppen nincs mit röstelkedni, s azt hiszem, mindenfelé sok szép asszony és lány van, a miről én az indóházaknál győződtem meg.»

Hanem végre a rector magnificus ebben az évben is, csak úgy, mint máskor, alig várta, hogy a szerteszét rebbent fiatal urakat összeterelje, s a hirlapokban jó előre kiadta a tudósítást az egyetemi tanév megkezdéséről, a mit Lajos édes atyja megolvassván, mint példás pontosságú férfiú, figyelmeztette rá fiát és számítván utközben támadható késlekedésekre, tanácsolta, hogy a fiatal ember inkább hamarabb induljon egy pár nappal, hogysem elkéssék; de az édes anyának sikerült úgy intézni az egész utat, hogy Lajos a beiratkozások utolsó napján érkezett Pestre.

Majd három hóig volt távol, s nagyon feltűnt most, hogy Vilma alig-alig hasonlít valamit ahhoz a képhez, melyet otthoni ábrándozásaiban alkotott felőle. A valóságban Vilma szomorú lány volt, minőt nem igen emel eszményképévé senki. Arcza kigyult,

a mint ismét találkozott Lajossal, és mosolygott is, de mégis bánatos arcz volt az, mely egészen komolylyá tette a fiatal embert, a ki otthon jól érezte, hogy a derült arczok, s a jókedvü fiatal lányok milyen jóltevőleg hatnak.

Azután is mindig érezte ez arcz hatását, mely az ő pezsdülékeny kedélyét is azonnal le tudta csilapítani. Beszélgetésükben sem volt semmi derültség s Lajos készakarva válogatott közönyös tárgyakat, hogy e mosoly nélküli arczon legalább a fájdalom idegességét ne lássa. És hányszor vette észre, hogy mikor ő beszélt, s igyekezett, hogy szórakoztassa, Vilma egyszerre nem is figyelt rá, hanem önfeledten nézett egy csinos, vagy divatosan öltözött nő után, a ki mellettük elment, s azután sohajtott.

Otthon, a varróasztalnál, éjfélig is eldolgozott. De sokszor felugrott mellőle, s izgatottan járt-kelt a szobában; sokszor borult le az asztalon és sirt.

— Szegény Vilmának szórakozásra volna szüksége, — gondolta Lajos nagyon gyakran. — De hát hol vannak a sokszor emlegetett rokonok, a kik magukkal vinnék, s enyhitenék sorsát?

Lajos most nem találkozott oly gyakran Vilmával. A családhoz nem járhatott, s Vilma — mint maga mondá — egész nap dolgozik. Nem mult el azonban hét, hogy ne látták volna egymást, s Lajos az ilyen napot mindig különbnek tartotta a többiek-nél. S a mi őt illeti, egész héten több jó kedvet is gyűjthetett össze, hogy aztán egyensúlyozója legyen a nyomasztó hatásnak, melyet e szegény leány panaszos szemei és némasága tettek reá. Közbe-közbe nagyon kívánatosnak tartott volna oly büvös

hatalmat, mely által Vilmát egyszerre jólétbe és boldogságba helyezhetné. De hogy voltaképen mi által kíváná előidézni e boldogságot, ezt egészen a bűvös hatalomra bizta és ő maga nem részletezte.

Deczemberi nap volt, közel karácsonyhoz, s az udvaron, hol most Lajos lakott, alig lehetett járni a sok fenyőláda miatt, melyekben a háznál levő kereskedők az ünnepi czikkeket kapták. Lajos éppen távozni akart onnan hazuról, mikor sebes kopogás után ajtaja feltárult, és egészen elfulva és kisírt arczczal Borcsa nénét látta maga előtt.

— Meghalt, Albert meghalt! — kiáltott az öreg kisasszony, alig állhatva lábán. — Az éjjel végre magához szólította az ég. Holnap fogjuk temetni, édes Dályai ur. Szegény bátyám! bocsásson meg ön neki, s jöjjön el temetésére, hogy legyen valaki, a ki Vilmát a kocsihoz vezeti. Ő mondta nekem, hogy találkozott önnel véletlenül, s hogy ön ebben a házban lakik. Jöjjön el Dályai ur. Én nekem még sorba kell járni az ismerősöket, a régi ismerősöket, a kik elhagytak bennünket.

A szegény öreg kisasszony egészen le volt sujtva, de azért nem pihent tovább egy percznél, s ment ismét tova, minden lépésnél kikeresve börtáskájából a zsebkendőt, hogy szemeit megtörülgesse. Lajos azonnal a halottas házhoz ment, s részt vett a temetési előkészületekben, a miben csakis Borcsa néni segítette, ki valami csekély összeget is gyűjtött össze a néhai méltóságos ur kollegáitól.

Hideg deczemberi délután volt, s a hó is pelyhezett, mintha valami virágzó óriás almafát rázott volna meg az éjszaki szél. A koporsót kitették az

udvar közepére, a házban levők oda gyültek a vasrácsos gangokra, a temetés - rendező kiállította a maga embereit, gyertyát osztogatott nekik, s a keresztet oda adta a legnagyobb szakállunak. Lajos látott öt vagy hat teljesen ismeretlen urat, kik a kapu boltozata alatt vonultak meg, s jó meleg kabátjuk gallérját felhúzták a fülökre, és az arcukat zsálokkal is segítettek eltakarni, mintha éppen nem szeretnék, hogy itt kell lenniök. Mikor pedig a szertartás szerint le kellett venni a kalapot, úgy homlokuk elé tartották, hogy megint csak eltakarták az arcot. Ezek közül egy vagy kettő, még a temetési szertartás előtt, bement a szobába is, hol a két gyászoló nőn és Lajoson kívül még egy házbeli vén asszony és egy kis görbe alaku vén kapitány volt, régi és kopott egyenruhában, a minőt semmiféle ezrednél nem lehet többé látni. Leültek s kérdezték: Mikor halt meg, hogy halt meg? Mi volt az utolsó szava? Csinált-e végrendeletet? Végül pedig azt mondták: «Szegény, szegény, isten nyugtassa! Mindnyájunknak meg kell halni.» Ezzel kimentek a kapu öblébe.

A pap megérkezvén, a kis görbe kapitány feszesen és illő komolysággal karját nyujtotta Borcsa néninek, Lajos pedig a szegény Vilmának, s kivezették őket a koporsóhoz, esernyőt tartva feléjük, és olykor egy-egy csillapító szót intézvén a zokogókhoz, mialatt a pap gyorsan elmorzsolta az imádságot, a szertartás énekesei még gyorsabb tempóban dörögtek hozzá, s a hosszú szakállu ember egyszerre fölragadta a keresztet, megindult, mintha rohamra vezetne, s utána mindenki.

Két kocsi állt a kapu előtt; az egyiket elfoglalta a család két tagja, a másikat a házból három asszony, kik önként vállalkoztak egy kis kocsizásra. A szomoru gyülekezet többi tagjai szétmentek azonnal, s a halottas kocsi körül csak a temetkező-egylet fáklyavivői haladtak, kialudt stearin gyertyákkal.

— Szomoru temetés! — szólt Lajoshoz a kis kapitány, és fejét rázta.

Noha minden temetés csak szomoru lehet, Lajos elértette, mit gondolt az alatt a kapitány, oda lépett a koporsóhoz s a kapitánynyal együtt ők ketten kísérték a halottat. Nehány száz lépésnyire megállt a halottas kocsi, a pap ismét morzsolgott egy imádságot, s azzal a posztószoknyás és fehéringes fiukkal együtt visszatért. A gyászkocsi sebesen kezdett ügetni, úgy hogy a kapitány és Lajos alig követhették.

A kapitány tul lehetett a hatvan éven, és szürke köpenye se valami fiatal, mint ezt a molyok portyázása, s a kefe pusztító járásának tarlói mutatták; némely derék-szög alakban történt szakadások pedig — melyek nem mindnyájan részesültek a tű és czérna balzsamában — sejtetni engedték, hogy egyetlen köpenyeg is. No de elég nagy volt, csaknem a hóba ért, s a kis vézna és görbedt embernek sok dolgot adott czipelni, és vele együtt a koporsó után futni. A temető ajtajánál ismét karkokra vették a két hölgyet, s mikor a megboldogult megtette azt a lépést is, melyet lehetetlen visszatérésre fordítani, a két hölgy az ő keblökre borult, s ott zokogott, a fagyott rögök pedig dübörögtek a koporsón.

— Fiatal ember, ön régi ismerős a családnál?
— kérdezte a kapitány, mikor a hölgyeket ismét visszasegítették a kocsiba, s ő egy repedezett viaszosvászon tokot húzott csákójára.

Dályai azt válaszolta, hogy nem régen s egyszersmind bemutatta magát. A kapitány is megismertette magát. Pál Benjáminnak hívják, huszonhat éve nyugdíjazva van, s igen kitűnő vivóterme volt, de már tiz éve, hogy e nemes sportban akadályozza a közsvény.

A hó még jobban esett, mint a temetés alatt, s Pál Benjámint kapitány és Lajos egész bokáig gázolták.

— Régen ismerem a családot, nagyon régen — szólalt meg egyszer ismét a kapitány. — Hej barátom, akkor hadnagy voltam, könnyü legény és pajkos természetű. De Biri kisasszonyt imádtam igazán. Borcsa kisasszonyt értem. Csak az átkozott kauenziót ne találták volna föl. Szép idők voltak, édes barátom, s Biri kisasszony megígérte nekem, hogy várni fog. Mondhatom, hogy jó katona voltam, első vivó egész ezredemben, de a kauenzióval nem tudtam megbirkózni. Azt hittem, hogy türelemmel megyek valamire. Generális akartam lenni, nem nagyravágyásból, hanem Biri kedvéért. Hogyis ne! Abban az időben csak a grófocskák és bárócskák boldogultak. Lánczhordtát, barátom, mikor végre főhadnagy lettem, szürkült a hajam. Birié szintén. Szép haj volt, sötétszőke, s egy fürt belőle jó helyre van téve! — kiáltott a kis katona, s e szavaknál keblére tette kezét és szorongatta, mint a hogy operai énekesnök szokták, ha nagy érzéssel

akarnak énekelni. — Azonban ne beszéljünk erről. Jó éjt, édes barátom, itt én elválok. Röviden, Dályai Lajos öcsém, hiába vártam, s nyugalomba léptem, harczias nyugalomba, mert a vivásból adtam órákat. Ennek is vége. Csalódtam, egész életemben csalódtam, kivéve Birit. Nem ment férjhez, méltó volt rám, büszke vagyok rá. Jó éjt! Udvozletemet és részvéteimet a hölgyeknek. Meglássza ön, keményet fagy, érzi a csontom.

Lajos többször nézett a kis vén kapitány után, kiről olyan bajos elhinni, hogy valamikor könnyű legény volt, hódításokat tett, és generális akart lenni, de kinek elbeszélése olyan szomorú viszhangot szólatott meg Lajosnál.

XI.

Azok a gazdag és előkelő rokonok, avagy csupán az az egy is, a ki olyannyira szerette Vilmát, csak nem akartak jelt adni magukról, hiába várta őket Borcsa néni, ki előtt mindig úgy rémlett, mintha ő felőlük kérdezősködnék valaki odakünn a házmesternél; mintha ismerős hangokat hallana a lépcsőn. A ház előtt megálló kocsikból sem szállt ki senki, bármint várták is, a ki hozzájuk ment volna; s a levélhordozó sem fárasztotta magát. A két gyámoltalan nő felől nem kérdezősködött senki, kivéve Pál Benjámin kapitányt, ki tett egy szigorun illedelmes látogatást, az ismeretes egyenruhában.

Dályai Lajos mindennapos látogató lett: ez természetes. Az öreg ur halálával megszűnt a tila-

lom. Egyetlen barátja ő volt a családnak. Még az a vén irnok is elhagyta őket, a ki Lajos egykori szobájában lakott. Az irnok kijelentette, hogy a haláleset különös hatást tett rá, most olyan különös itt lakni; éjjel a butorok ijesztőleg ropognak, s ez a legkülönösebb. Olyan félenken és rémüldözve s annyi köhögési fuldoklás közt adta elő, hogy Lajosnak közbe kellett szólni: «Elég lesz már az ön képzelődéséből a hölgyek számára.» Mire a vén irnok az mondta: «Az én képzelődésemet az ebédek veszik igénybe, mert képzelődés nélkül semmit sem érnek.» Lajos tehát erélyesen lépett föl, s kijelentette, hogy: «de most már csakugyan el kell innen menni.» Ez meg is történt gyorsan, s mivel a hölgyek nagyon csüggedtek, idegesek és éjjeli látományokra hajlandók voltak, Lajos visszaköltözött boldogságának egykori előcsarnokába.

— Néném, — szólt Vilma a temetés után néhány nap mulva Borcsa kisasszonyhoz, — mért nem jelent meg apám koporsójánál senki azok közül, a kikre még emlékszem, hogy oly sűrűn ülték körül egykor asztalunkat.

— Oh édes gyermekem, a szerencsétlent mindenki elhagyja.

— Mért mondták a halottnézők, hogy: «jól járt, a halál ránézve a legjobb.»

— Oly kínos betegség után csakugyan ez volt a legjobb.

— Valaki azt is mondta: «Szomorú, hogy így tönkre tette magát.» A mire egy másik válaszolta: «Biz' az nagy könnyelműség volt.» Mit jelent ez?
— Mondd meg nénem, mert én akarom tudni.

— Mindenfelét összefecsegnek a halott körül. A jó ég a tudója azok értelmének.

Vilma elhallgatott és gyanakodott. Később jöttek törvényszéki megbizottak, kik elől Vilmát Borcsa néni a mellékszobába küldte, éppen abba, hol atyja töltötte kinteljes betegségét. De a törvényszéki küldöttek nagyon hangosan beszéltek, «az eset» felől sokat kérdezősködtek, a butorok eredetét nagyon kutatták, s végre kijelentették, hogy az állam nagyon meg van károsítva, de hát most már vége a törvényszéki eljárásnak. Borcsa néni Vilmát halálsápadtan s mereven, az ajtóközbe támaszkodva találta, mikor a törvényszéki küldöttek eltávoztak.

— Tudom már! rebegte a lány reszketve.

— Ne vedd úgy szivedre és lelkedre, kedves Vilma. Mi nem bántottunk senkit. Mi nem vagyunk oka semminek.

Valósággal azonban senki más nem létezett számukra, mint Lajos, ki velük töltötte üres óráit, elkísérte őket a temetői látogatásokra, ki mindig szives volt, s a ki iránt a vén kisasszony mély hálát is érzett.

Borcsa néni még mindig a titokteljes lény volt, ki sokat járt-kelt különböző csomagokkal karkjai közt, melyek semmit sem árultak el. Gyakran teljesen elfáradva, porral lepetten, vagy sárosan — a milyen az időjárás volt — jött vissza, s azonnal a varróvánkoshoz ült, hogy tüjével viaskodjék a követelő rémek ellen, melyek elől a dolgozó asztal a legbiztosabb sáncz.

Vilma ijedve látta, hogy öreg nénje arcán mint lesznek hosszabbak és vékonyabbak a vonások, mint látszanak mindig mélyebben a nyomok, melyeket

nehezen telő órák szoktak ott hagyni, s melyek sok kis ákom-bákommal hintik tele az emberi arcot, mint a verebek piros lábacskaí a porondot. A hamvas-szürkeség fehéredett fején, mint a hamu a mind jobban emésztődő parázs fölött. Kéz-csuklóí kidudorodtak, s kezefejen az erek vastag fonalai megfeszültek.

— Kimondhatatlanul fáradsz érttem! kiáltott Vilma, megfogva az aszott kezét, megcsókolva és ráhajtvá forró homlokát. — Én olyan tehetetlen vagyok.

Borcsa néni fölemelte a szép fejét, rámosolygott, de az a mosoly még jobban megrémitette Vilmát.

— Tanultam zongorázni, tudok francziául, lezékéket fogok adni, ahhoz talán jobban értek, — szolt lázasan Vilma. — Már régen gondolkozom e fölött.

Az öreg kisasszony, ki érezhette mennyire elkényeztette a lányt, s éppen ezért nem tudott lemondani valami homályos reménységekről, melyeknek Vilmát még vissza kell helyezni a fényes életbe, e jámbor agg hajadon egészen meghökkent.

— Te, Vilma? Mások szolgálatába akarsz szegődni? Hallgass, hallgass!

— Irtózatós rá gondolnom, ha te nem lennél! — tört ki a lány oly fájdalommal, hogy Borcsa néni elhallgatott néhány pillanatra.

— Valld meg nekem, Vilma, mint gondolkozol Dályai felől?

— Becsülöm.

— Nem szereted?

— Vonzódom hozzá. Kezdetben sokat szórakoztatott, azután éreztem, hogy üresség támadt körül-

löttem, hogy vágyaim vannak, melyek iránt mind hiába volt a te nagy figyelmed és gondosságod. Szerettem volna, ha valaki megnevettet s ha a tükörbe néztem, ohajtásom kelt, hogy valakitől meghalljam: milyen vagyok én. Kivántam, hogy valaki egyedül csak én velem foglalkozzék, hizelegjen egy kicsit, mondjon bókokat és hogy legyen valaki, a kiért vigyázzak viseletemre. Ilyesmit éreztem sokáig. Most mélyebben érdekel, talán azért, mert megszoktam. Nem óhajtottam soha, hogy szeressen, hiszen oly fiatal még. Azt hiszem mindig, hogy másnap már szeretni fogom, de ma még gondolkozom felőle.

— És ha nőül kérne? — folytatta a vallatást Borcsa néni.

— Nem teheti, míg egy kis utat nem egyenget magának az életben.

— Te is fiatal vagy, Vilma.

— Már tizennyolcz éves! — sohajtott Vilma elborultan.

— Én bizonyosan tudom, hogy Dályainak, mihelyt olyan kis ösvényhez juthat, a hol szabadon intézheti lépteit, legfőbb ohajtása volna, ha te is mellette lennél.

Vilma fölvette a varrást, kiegyengette térdén, s csöndes hangon azt mondta: «Tudom, tudom.» Borcsa néni dicsérni kezdte a fiatal embert, de nem tulságosan, mert Vilmához senkit sem tartott elég méltónak. Hanem a lánynak az a szándéka, hogy leczke-órákat ad, mégis engedékenynyé tette, s Dályait hajlandó volt vigasztaló gyanánt tekinteni.

— Olyan fiatal ember, — végezte beszédét, — a ki megérdemelne egy biztató szót.

— Félek, nagyon félek, — szolt a leány, beleszöve tekintetét a lámpa sugáiraiba, — hogy élehetlenségem aggodalmai vezetik majd elhatározásomat. Az öreg kisasszony nem értette ezt, s mivel Vilma nem magyarázta meg szavait, ő aztán olyan fejtegetést adott azokhoz, melyek teljesen más következésre vezettek, s Borcsa nénit odáig vitték, hogy Dályai Lajost előkelő állásban és szerencse által felkarolva látta, s részéről teljes megnyugvást talált a törekvő fiatal emberben, kinek szép tulajdonai vannak. «Azt hiszem, kedvesem, mondá legvégül, hogy Dályainak nem kell más, mint egészség és szorgalom, s jól elláthatja magát.»

Vilma lebeszélhetetlen maradt elhatározásáról, hogy a szerény háztartáshoz erélyesebb módon járulhasson zongora és francia nyelvtan által, s Borcsa néninek már másnap tudakozódni kellett, hogy hol történhetnék meg ez. Vilma nagy vágygyal csüngött ez elhatározásán, sokat remélt, s megörült, mikor Borcsa néni — kissé kedvetlenül — végre hirül hozta, hogy «vannak gyerekek». Nem valami előkelő gyerekek, de Borcsa néninek nincsenek is nagy összeköttetései. Olyan családok gyermekei voltak, melyeknek a szerencse hirtelen jóra fordította dolgát, s egy darabig képesek mindenféle tanítókat járattatni a házhoz, hogy boszantsák az emelkedés létrájának alsóbb fokán maradt ismerősöket, s beszélhessenek mindenütt a zongoraórákról és francia leczkékről. Elragadtatott apák és lelkesült anyák gyermekei, kik az első magzatba bele vannak bolondulva s felfogadják, hogy nagyszerű nevelésben részesítik; de a második és harmadik nőtével jónak látják takarékossgot léptetni életbe.

A szép és előkelő modoru Vilma szorgalmasan járt a leczke-órákra, s kifáradtan tért vissza, elmés és epés észrevételeket téve napi tapasztalatai felől. Sokszor ingerlékenyen jött meg, boszus volt, hogy méltatlanul bánnak vele, a gyermekek rakoncziatlanok és sok boszuságot kell tőrnie oly állásu emberekétől, kik szóba sem jöhetnének, ha nem volnának annyira félszegek, együgyűek és nevetségések. Később azonban mintha csillapult, mintha engesztelődésbe jött volna helyzete új fordulatával.

XII.

Dályai csak akkor tudta meg, hogy Vilma leczke-órákat ad, mikor már feltűnt előtte a pontosság, melylyel a fiatal lány bizonyos órában távozott és jött. Az öreg kisasszony az első kérdezősködéésre megmondott mindent, s a mily titkolózó és ármányos volt régebben, épp oly őszinte lett most

— Igyekszünk elviselni sorsunkat, a mint tudjuk, — szolt az öreg kisasszony. — A szerencsétlenség beszállásolta magát közénk, tehát számba kell vennünk. Én öregszem, betegeskedem. Vilma nem is engedné, hogy egyedül csak én fáradjak követelő szállónk kielégítésére. Szegény Vilma! Bizony senki sem gondolhatta egykor. Türelmes, angyali lélek, valóságos martir, a kit vásott gyerkőczök gyötrennek. Az ég majd megsegíti, hiszem, hogy meg. Ne szóljon erről neki, édes Dályai ur. Fájd az én kedvesemnek, és hogy is ne fájdna, mikor nem ilyen életre nevelték. Oh, Dályai ur, mindig nagyon szomorú két

elhagyatott asszonyi teremtés sorsa. » Most történt először, hogy az agg kisasszony panaszkodott. De a balsors mindig állhatatos kísérelőktől környezve jelenik meg, s be kell azokat is fogadni, minden erőszakoskodásukkal együtt.

Lajos szomorun lépegette végig százszor is egy órában szűk szobáját, melyből most nem nyílt följárat a nagyszerű szellős csarnokba, hogy oda mehessen szórakozni. Vilma sem igen jelent meg ott. Az eszményi alakok olyan sajátságos lények, a kiknek nagyon vigyázniok kell, nehogy köznapi foglalkozásokba keveredjenek, mert a szárnyak, melylyel fölszállnak, nem az övék, hanem kitüntetésül nyerik valakitől. A mindennapi gondok küzdelmébe elmerült, az élet minden aprólékos föltételeért küzdő akármilyen szép hölgy is (ki sokat busul, szegényesen öltözködik, aggodalmasan nézegeti minden reggel kis pénztárczája szűk osztályait, s órák szerint szaladgál esőben és sárban) elválaszthatatlan lesz a föld rögeitől azonnal, mihelyt földies foglalkozásában oly gyakran látható, mint a mily gyakran látta Vilmát Lajos. De semmi baj! ha az ember utóljára is tisztába jön vele, hogy a földön maradni biztosabb.

Borcsa néni panaszos vallomása után nem sok idő múlva történt, hogy a mint a jólelkű hölgy bevitte Lajosnak a vacsorát (mert ők magok vagy korábban, vagy később vacsoráltak, s csak ritkán együtt mind a hárman), ismét nagyon kedvetlen volt, sohajtozott, mialatt tulságosan sok időt töltött az egyetlen tányér elhelyezésével.

— Dályai ur, egyedül fog ismét vacsorálni. Drága, kedves Vilma roszkedvű. Tudtam, hogy be-

következik. Azok az emberek és ténsasszonyok lenézöleg bántak vele. Valóságos cselédnek nézték. Már azt is kivánták tőle, hogy sétálni vigye valamennyi pereputyot. És rendetlenül fizették, mindenféle kifogást tettek, sőt kicsinylőleg nyilatkoztak szegény Vilma tehetségéről és megrótták bánásmódját. Vilma nem tűrhette. Ott hagyta őket. Ma bevégezte a leczke-adást. Jól tette ugy-e, Dályai ur? Mennyit emésztette magát! De reményilem, hogy legvégül megmondta nekik az igazságot. Szegény, drága kicsikém. Reszketve jött haza.

Lajos is egészen fölhevült a méltatlankodások említésére. — Inkább koplalni, százszor is koplalni, mint ezt eltűrni! — kiáltott Borscsa néni elkeseredve, s mérgesen törölve ki hüvelykujjával szemeit.

— Édes Borscsa néni, nagyon szeretnék Vilma kisasszonynyal még ma beszélni, őszintén, egészen szívem vágya szerint.

— Oh édes öcsém uram, mi lehet az? On oly komolyan mondja, mintha válni akarna tőlünk. Ne tegye azt, hisz ön a mi egyetlen barátunk.

A szerencsétlenség számos kísértetének valamelyike szólalt meg talán most is az agg hajadon nevében, és sugta Borscsa kisasszonynak, hogy tette magát s marasztalja a fiatal embert, ki most már egészen elveszté türelmét, s némi zavarral szólott közbe:

— Erről szó sincs. De szeretnék jogot nyerni, hogy Vilma kisasszonyt oltalmazhassam hasonló méltatlanságok ellen.

— Oh istenem, istenem! — sopánkodott a kisasszony, bámulva nézve a fiatal emberre. —

Nekem úgy tetszik, hogy itt titok lappang. Nem értem, nem értem.

— Nem titok. Szeretem Vilma kisasszonyt, s ezt nem is titkoltam soha. Nyiltan bevallottam, és mint esküt mondtam ki, mikor innen távoznom kellett: hogy érzelmeim igazak, azok képezik boldogságom minden föltételét. Nekem szükségem van e boldogságra, s egyetlen ohajtásom, ha osztoznék abban Vilma is.

Ismét valami sugdosást hallott maga körül, Borcsa néni, minek következtében nagy meglepetést mutatott, (vegyesen örvendező kitörésekkel, s összefüggetlenül beszélt, majd Lajost dicsérve, majd Vilrát magasztalva, mignem végre megígérte, hogy rögtön szól Vilmának, s ő nem tehet róla, ha talán valamit meg is sejtet vele, mert tökéletesen készületlenül Vilma mégsem hallgathat meg ily meglepetéseket. Negyed óra múlva már Lajos a legboldogabb halandónak nevezte magát. Ott ült Vilma mellett, csókolta kezét, melyet egy pillanatra el nem bocsátott volna, és sokszor kért és kapott engedélyt a megfogatott Borcsa kisasszonytól, hogy megcsókolhassa a kedves arcot is, mely egészen lázban égett.

Lajos legelső gondolatai most egész lázadási lánczolatot képeztek gonosz és sivár intézmények ellen, minők az egyetem, vizsgák és az életpálya, melyek mind csak akadályok a családi tűzhely megalkotásában, s az élet legszebb éveit vetik oda a kietlenségbe. Ha nem tartott volna szülői ellenzésétől, nem is várt volna ezek végett többet, mint a mennyi idő szükséges arra, hogy a szerelemből mindenféle szertartásokkal a házasság szentsége váljék.

— Vilma, édes legkedvesebb Vilma, — szólt ünnepélyesen Dályai Lajos a következő reggel, — most már jogom van nekem, hogy örömet és szórakozást szerezhessenek kegyednek, hogy védhessem és javára lehessenek. Nem szabad többé leczkéket adnia, s kitenni magát méltatlankodásoknak.

Vilma szomoruan lecsüggesztette fejét, és néma maradt. Lajos egészen hozzáhajolt, hogy kezét megcsókolja, s a közben oda sugta: «Szegény Borcsa néni nagyon oda van.» Ezzel eltávozott, gyorsan, mint a hogy a boldogság szokott járni. Vilma lángborult arczzal egy hosszú és fájdalmas tekintetet vetett nényére.

— Most érzem csak az én szerencsétlenségemet, hogy rászorultunk arra, a kit ha szeretek, legutolsónak kell lennie gyámoltalanságom tudói közt, ha pedig nem szeretek, akkor megalázkodnom előtte már jobban nem lehet.

De látta a szegény, naponkint jobban fogyó Borcsát, kinek szemei ugy el-elhomályosodtak, mint a tükör a lehellettől, s ki most is oly lázbetegen húzta össze magát kendőjébe, és hozzá ment, megölelte, s egész hévvel mondta neki:

— De szeretni fogom!

XIII.

Lajos egy magára hagyott család gyámola lett, noha maga is ugyancsak szegény legény volt, s a mit onnan hazulról kapott, azt szabatos számitással és mértani pontossággal kellett beosztani. A kedv-

telésekre vagy fényüzésekre nem maradt egyéb, csupán az a néhány forint, melyet édes anyja mellékelte olykor aggodalmai és jó tanácsai mellé.

Borcsa néni törhetetlennek látszott a foglalkozásban. Vilma is segített, de a vőlegény nagylekű és reményteljes volt, nyugalomra intette az öreg kisasszonyt, a fiatal kisasszony kezét pedig inkább szerette csókjaival elhalmozni, hogyses szabadon engedje valami dologhoz. Lassankint igénybe vette szülői jószivüségét és az otthoni segélyt, de ez nem ismétlődhetett sokszor, s egyszerre csak megkezdődött az erőfeszítés a sulyegyen fentartására, a mi örökös kapkodással van összekötve, a mint ez a kötélánczosoknál vagy a nyergeletlen lovon merészen álló czirkuszbéli művészeknél látható.

Sokkal szerényebb lakást béreltek egy külvárosban, csak két szobát, melyet a konyha választott el egymástól. A fiatal ember mindenféle foglalatosságok után nézett. Tanított kis diákokat: felolvasó lett egy szemfájós öreg urnak, ki politikai kapacitásnak tartotta magát, s egy röpiratot is diktált Lajos tolla alá. E röpirat következtében ismerős lett Lajos egy nyomdában, a hol aztán beállt javitnoknak, s javitgatott valami napi lapot, a mi éjjeli munka s eltart hajnalig. Nappal teljesen elfoglalta az egyetem, a kis diákok, a felolvasás, az ügyvédi iroda, éjjelre pedig a nyomda.

Zaklatott munka és örömtelen élet volt ez. Reggel mindig fáradtan kelt föl, mert nem aludta ki magát. Rosszkedvüleg kapkodta be reggelijét, s aztán fölragadta az egyensúlyozó rudat, hogy támogassa a maga s a többiek lételét. Délben haza sza-

ladt, pihent egy óráig, beszélgetett Vilmával, de mindig az órát nézte, azután ismét elszaladt, s teljesen kimerülve jött meg éste, de megint csak azért, hogy az óra minden ütésére figyeljen, s boszankodjék az idő gyors múlása fölött. Az idén a szünidőre sem ment haza látogatóba. Képzelné lehet, hogy ilyen nyugtalan életben csak felületesen foglalkozott tanulmányaival; lelohadt becsvágya, eltűnt előle a törekvés, mely az élet nemesebb feladatai iránt buzdit; hamvába halt a tűz, melynek belső világossága kalauzol.

Ama nagy országut járói így oszolnak szerte az elágazó utakra, sokszor azért, mert egész falka csahos sarkalja őket, s félre kell vonulniok; máskor meg azért, mert nagy terheket visznek vállukon, tehát rövidebb utat nyomoznak; ismét mások az akadályok sorompóit kívánják elkerülni, s neki mennek ingoványoknak és utvesztőknek. Semmivel sem barátságosabb utak ezek, mint a melyek a sivatagokon visznek keresztül, s látni lehet az utfélen a viszontagságokban elveszteket. No de ez a sokféle ut is mind csak egy bizonyos pontig tart; a sirig. Szerencsések, a kiknek utazása nem csupán abból állt, hogy végre is a sirhoz eljutottak.

Dályai Lajos csak ment és futott az ő sorsa szerint, s csakhamar úgy elhajlott útja, hogy onnan már nem láthatta azt a szép távlatot, mely egy időben lábai előtt terült el. Szűk, keskeny és fárasztó ösvényen haladt. A szembeszállás így könnyebb volt, mert az ellenség csak egyenkint érkezhett. Jött a nap egyenkint, s aztán elmúlt. A szép jövő füzére felbomlott, s pergették szét szemei egy-

más után. De Vilmától meg nem vált volna. A sejtelmes tudat már élt lelkében, hogy reményeiben vesztett, de a veszteségek közepette annál nagyobb a bece annak, a mi még megmaradt.

A vén kisasszony hétről-hétre betegesebb lett. Lajos már régen ellenezte, hogy munkával rontsa szemét és ölje fogyatkozó erejét. De csak akkor tűnt ki, hogy még így is mennyi mindenféle nyitja volt kezében a háztartásnak, mikor végre egészen megtört, és szegény Albert méltóságos ur zsölyeszékében kellett helyet foglalnia. Ekkor egyszerre csak érében akadt meg sok apró jövedelmi csöppecske, melyek a nők munkája után szivárogtak. Csak Borecsa néni tudta, hogyan lehet a kőből is vizet facsarni; csak ő tudta, hogy hová, merre kell futkározni. A vőlegény azonban csüggedetlen volt s türelmes.

— Csak még ez az év muljon el — szolt gyakran — s akkor majd jutok valami tisztességes álláshoz. És, kedves Vilma, nagyon boldogok leszünk. Takarékoskodott, saját magával alig gondolt valamit; lemondott minden szórakozásról s ócska ruhákban járt. De nem panaszkodott soha.

Minden üres óráját otthon töltötte, s megszokott alakok lettek egymás előtt. Mindkettő ismerte a másik sajátságait, apró fogyatkozásait, vagy hibáit. De nem lehettek oly bizalmasak, hogy egymást figyelmeztessék azokra. Ez a gyöngédség csak a hitvesek kiváltsága.

Lajost Vilmával utcán vagy nyilvános helyen alig lehetett látni. Félt, hogy megszólják. Ő büszkén akarta Vilmát elővezetni, mikor neje lesz, s el nem

türt volna egyetlen czélzást sem a viszonyra, mely köztük létrejött. A ház lakói előtt Lajos a Vilma vőlegénye volt, mint ezt Boreca néni nyomatékosan megmagyarázta. De azért a ház lakói akárhányszor nevezték Vilmát egymás közt a «fiatal asszonynak», s Lajost «az ur»-nak. Nem találtak feltűnőnek semmit, s ha tán nagyon igyekeztek maguknak magyarázattal is szolgálni, akkor is csak mindennapi jelenség lett volna előttük. Lajos azonban szerencsésebb volt a hozzá hasonló helyzetekbe jutottaknál. Gyöngéd és nemes szive nem változott s becsületes érzülete oly büszkeségét képezte, melyet el nem vesztegethetett.

Végre bevégezte tanulmányait, a vizsgák számára megtanult valamit, a mennyire ráért, hogy megmenekülhessen az iskolai padok közül. Mindezt nagy örömmel írta meg szülőinek, s bocsánatot kért, hogy most sem mehet haza, de komolyan életpályája után kell néznie. Azonnal neki rohant a közhivatalokhoz vezető keskeny hidnak, hol oly nagy a tolongás, mert oly igen sokan akarnak állami vagy közhatósági hajóval utazni tovább valami révpartig. Tolongott, erőködött ő is állhatatosan. De a megyénél, a városnál nem boldogulhatott. Ott minden álmához helybeli dignitáriusok ivadékainak van legitim joga. Véletlenre várni pedig nem volt ideje, mert ha várni akarna, ügyvédi pályát választana. Az állami hajótól is elsodorta a tolongás.

Meggyőződött, hogy pártfogót kell szereznie. Ki volna az, kinek ily esetben szülőföldje képviselője ne jutna eszébe. Ezeknél mindig akad egy olyan látogatójegy, melynek háta alkalmas az ajánló, sorok

elviselésére. Szerencsére Lajos atyja is politizálni szerető ember volt, s nem nézte tétlenül a választásokat. A fiatal Dályai tehát megkapta az ajánló sorokat, s bejutott az állami hajóra, valami nagyon szerény állásba, hol az a nagy hivatalnoki osztály kezdődik, melyet az elszántak és hiu reménykedők felekezetének lehet nevezni. Itt, a bizonytalanul inogó lábak remegései közt van aztán csak szükség az egyensúlyozás tudományára, a váltók meredekei és az uzsora örvényei fölött. Oda állt sorba leghátul ő is azok közé, kikre az előmenetel mindig attól függ, hogy az előttük levőket a pártfogás, vagy a halál mikor mozdítja el. De a fiatal ember meglegedett s örvendező levelet irt haza. Hogyis ne! tavasz nyitáival mindig remélni lehet az őszi gyümölcsözést.

— Hála istennek! — kiáltott Borcsa néni is, a mint értesült. Az öreg kisasszony ekkor is a vén zsölyeszékben pihent, vattázott bujbeliben s vattázott fejkötőben, melybe kötötük voltak szurdalva; de Borcsa kisasszony hiába kísérlette meg a kötést, keze nagyon reszketett. Már régen így töltötte napjait, panaszkodva a tavaszi széljárás ellen, mely hasgatózásokat okozott neki, de mégis minden jót remélve, ha nem is maga, de unokahuga számára.

— Édes Lajos öcsém, — szólt azután a fiatal emberhez — nem sokára ön lesz egyetlen vigasztalója Vilmának. Ebben a székben nincs nekem maradásom. Megyek, mert hívnak. Tegye boldoggá hugomat. Vigyázzon rá, mert érzékeny, s legyen hozzá gyöngéd, mint a milyen én is voltam.

Meghatva fogták meg az öreg kisasszony forró

kezét és Vilma keservesen sirt. Lajos még ekkor este egy hosszú levelet kezdett írni szülőihez. Elbeszélte abban, hogy szerelmes, hogy meg akar házasodni, s hogy ez a szerelem volt eddig élete vezérszavára. Még nem végezte be a levelet, mikor a konyhán keresztül, a másik szobából, szivig ható fájdalmas sikoltás hallatszott, mely aztán szakgatott fuldoklásba ment át, s közbe gyötrelmes felkiáltásokat, s a jó isten nevének végtelenül panaszos és lázas emlegetését lehetett hallani. Vilma hangja volt ez. Lajos magán kívül rohant be.

A fiatal lány a földön térdelt, összeroskadva, kezeit egybekulcsolva, reszketve, fehér arczczal, mely a kétségbeesésé volt. Sirt, jajgatott és érthetetlen szavakat kiáltott a fájdalom ama féktelenségével, melyet csak nőknél lehet tapasztalni. A mint Lajost meglátta, e teljesen öszetörtnek hitt alak felugrott, mint egy zerge, hozzáfutott mint a halálos küzdelemben menekvő, megragadta karját, mintha valami csáklyát akasztott volna belé, a másik kezét azonban már ki sem tudta nyújtani, hanem görcsös vonaglással tartotta maga elé, s kitágult szemeit rámeresztette nényére, ki ott feküdt a karszékben, mozdulatlanul, hátracsuklott fővel.

— Meghalt! — kiáltott vaczogó ajkakkal, s megrázkódott, mint egy aczél-rugó, és ráomlott Lajos keblére. Az volt most mindene.

E szilaj fájdalom és minden féket eltépő kétségbeesés egészen megrendítte Lajost, jobban mint az öreg kisasszony halála.

XIV.

Ez a temetés is megtörtént, a külsőségek ama rideg szertartásával, mely a szegények koporsójánál oly megható egy nagyvárosban. A szomorú gyülekezet még annyi sem volt, mint mikor a méltóságos urat temették. A koporsót most is Benjámín Pál kapitány és Lajos kísérték gyalog, s egy kocsiban Vilma, ki magán kívül volt.

Pál kapitány föltalálhatása végett sokat kellett szaladgálni Lajosnak, míg végre megtudta, hogy az ilyen nyugdíjas lények, az állami pénztárra való tekintetből, szigorú felügyelet alatt élnek, havonként bizonysgot kell tenni magok felől, hogy nem haltak meg, a mit a kerületi plébános vagy lelkész szokott bizonyítani. A plébános utján aztán föltalálta a kis kapitányt, egy fésü-vágó család környezetében, hol Pál kapitány már évek óta lakott, és színes posztóból szokott virágokat csinálni.

A kapitány könyekre fakadt s alig tudta megmagyarázni a fésücsináló családnak, hogy: «ő is, a kiről oly sokat beszéltem: ő is elköltözött».

Szegény öreg katona, a sirnál úgy zokogott mint egy gyermek, s alig volt annyi ereje, hogy a koporsó tavaszi virágaiból letépjen egyet. Ezt aztán oly ájtatosan fogta kezébe, mint a pap az ostyát, s úgy vitte el. Megint egy uton mentek visszafelé is egy darabig: a kapitány és Lajos, s a hosszas némaságot ismét a kapitány szakította félbe:

— Nekem is jobb lenne már ott, a honnan most jövünk. Szegény Biri! Lánczhordtát, még én

sajnálkozom, és ő fölötté! Biri már boldog. Megvan tőle az első virág is, édes öcsém, meg az a fürtöcske. A fejeről való mind a kettő; ez a harmadik meg a fejétől. Az első meg az utolsó virág közé mennyi tövist tudnék kötni, de mennyit, teringettét!

Lajos szive is összeszorult, mert a kapitány nagyon érzékenyült, s dadogva «teringettézt». Abba is hagyták egy darabig a beszélgetést.

— Ön tehát a fiatalabb kisasszony vőlegénye? — kérdezte aztán a kapitány. — Barátom, öcsém, becsületesen, becsületesen. Nagyon régi ismerőse vagyok a családnak, tehát jogom van azt mondani, hogy becsületesen! Öcsém, barátom, reménylem, megengedi ön, hogy olykor meglátogassam.

— Mindig szivesen látott vendégünk lesz: nekem és Vilmának.

— Kezet rá öcsém! — kiáltott a kapitány, oda nyujtva bütykös kezét, melyet ujdonatuj fekete keztyü takart. Mikor pedig elváltak, azt mondta: «Majd a sirról és a virágokról én gondoskodom.»

Már alkonyodott, kezdték gyujtogatni a lámpákat, s a természetes kékes szürkületet a vörössel mocskolt sárga váltotta föl. Az emberek a napi foglalkozásból tértek haza, egyszerre megnépesültek az utcák hármásával-négyesével, egymás mellett sietőkkel, és a fuvarosok lánczos szekerei éktelen zajjal zörögtek a gránit kövezeten. Lajos az általános pihenés e tolongó zajos előkészületei közül egy mellék utczába tért, mely hosszabb ut volt lakásaig, de úgy érezte, hogy szüksége van néhány pillanatnyi csöndre. A mellék utcákban a házak

alját nem boltok foglalták el, hanem földszintes lakások, melyek ablakaiból most világ derengett ki. Néhol még a függönyt le nem bocsátották s barátságos családi csoportozatok voltak láthatók.

Némely kivilágított ablaknak csakugyan olyan nyájas tekintete van, hogy az ember, mint valami becsületes szemből, kiolvasta belőle a vidám otthont. Ez aztán figyelmeztette Lajost, hogy gyorsítsa lépteit, siessen haza, hol jelenlétére bizonyára szükség van. Már távolról látta a lakás utczára néző két ablakát, melyek sötétek voltak és kitárva. Egy halottas szoba olyan megrendítő hatásu mindig a temetés után. Sok időnek kell elmulni, míg a tömjén és virágok illata, a viaszgyertyák és a diófa szaga eloszlik. Az alkony utolsó szürkülete még ott volt a szobában, mikor Lajos belépett. Vilma mellett a házbeli lakók közül a szabóné mozgolódott az egész gyászeset alatt, s résztvevő szívet mutatott. Most ő is vigasztalta keresztényi szavakkal, mialatt fenyőmaggal füstölt.

Lajos, a mint belépett, abban a pillanatban érezte a megváltozott helyzetet. Otthon van-e ő most, vagy annál a lesujtott lánynál, kinek nincs senkije a világon? A szabóné egészen otthon levőnek tekintette őt s nagy sohajtással fordult felé: «Hej beh jó lélek volt, Isten nyugtassa. Mint könyezett az a kapitány. Az idő kedvezett; se por, se szél.» Azután pedig levette a tükröt borító fehér lepelt, mert az oly nagyon szomorú és kérte Vilmát, hogy vegyen erőt magán, s ha nem tud aludni, imádkozzék.

— Vilma kisasszony, — szólt Lajos, mikor a

szabóné távozni akart, — kegyed nem töltheti itt az éjet. Édes asszonyom, nem lenne oly jó . . .

— Természetes, nagyon természetes. Szomorú szoba ez most. Éppen akartam mondani. Szívesen, kisasszony; legyen a mi vendégünk, míg a szoba kellőleg kiszellőzik; aztán majd a butorokat is más rendbe kell állítani, azt a vén széket pedig fölvenni a padlásra vagy eladni a zsidónak.

— Még nagyobb szivességre is akarnám kérni — folytatta zavarral Dályai Lajos. — Nem maradhatna-e ott Vilma kisasszony bizonyos ideig? Senkije sincs.

— És ön Dályai ur?

Vilma a kezébe takarta arcát.

— Vőlegénye vagyok, asszonyom — válaszolt erélyesen Lajos. — A jó öreg halála mindkettőnket magunkra hagyott. Pótolja kegyed, a mennyire lehet.

— No lám, lám! — szólt elgondolkozva az asszonyság. — Aztán most meg itt van a gyászidő. Legalább is félév. Még az urammal is kell erről beszélnem. Hát még a négy gyerek! Hanem most, kedves kisasszony, csakugyan legjobb lesz, ha nem marad itt az éjjelre. Vilma csakugyan átköltözött a szabó-családhoz, hol egész nap mozgalmas élet volt, melyhez korukhoz méltó teljes virgoncsággal hozzájárult a család négy legfiatalabb tagja; aztán a mester legényeivel, kik mindig énekeltek elrontott nótákat, és maga az asszonyság, ki elhizott ugyan, de fürge nyelvű. Pál kapitány ötöd napra most is mejelent, mint a multkori temetés után, s mint a család régi ismerőse, engedelmet

kért, hogy Lajoshoz és Vilmához őszinte kérdéseket intézhessen, s e kérdéseket atyai tanácsokkal kötötte össze, de a válaszok teljesen kielégítették. Ez uttal is egyenruhában volt, s arról a szabó-családban még egy hét múlva is beszéltek.

Lajos a félbehagyott levelet összetépte, s rövidebbet írt, tudatva szülőivel, hogy házasodni akar, és kérve őket, hogy adják e frigykötésre áldásukat.

Negyed nap múlva Lajos levelet kapott édes anyjától, melyben ez volt: «Nagy aggodalmat okoztál nekünk, édes fiam. Nem tudjuk jóra magyarázni hirtelen elhatározásodat. Édes fiam, főképp apád nyugtalan. Holnap vasutra ül, és hozzád utazik. Rögtön akart menni, de egy napig késleltettem, hogy tégedet tudósítsalak, édes fiam. Ugy-e, Lajos, nem okozol nekünk szomorúságot? Apád haragos.

Országos Széchényi Könyvtár

XV.

Teljesen rendjén van, hogy a szülőket aggodalom fogja el, ha a ház kedves fia egészen szabad szárnyra akar kelni, s külön fészket alkotni. A máramarosi szerény háznál is így voltak vele. A szülők nagyon sokáig még mindig éretlennek tartják gyermeköket, s féltékenyen őrzik a féket, mely kezökben van. És Lajos valóban fiatal volt még, s mindazok a környékbeli kisasszonyok, kik az előrelátó szülői gondoskodásnak ártatlan ötleteket támasztottak: «hogy még illő lehetne a fiuhoz», azok a kisasszonyok még rövid ruhat viseltek. Csakis a

legutóbbi napokban tünt elő olyan kisasszony, kinek ruháját már a farsangkor földig eresztették, s kire az idősb Dályai egyszer kimondta: «Ha Lajos haza jön, alkalmasint megakad rajta a szeme, s az nem lenne éppen rossz». E felől aztán többször beszélgetett a Dályai-pár s Dályainé mindig dicsérte azt a lányt s mindig beszélt neki az «édes fiáról».

Megjött azonban a Lajos levele, szokatlanul határozott hangon írva, úgy hogy idősb Dályai haragosan kiáltott föl, oda adva a levelet feleségének: «Nézd csak azt a semmirekellőt!»

Jóraivaló házasságot nem így szokás kötni. Legalább fél megye már jó előre tudja, hogy mi készül. Azután következnek a névnap és születésnap összejövetelek, a kaszinó-bál, s még csak ezek után történik meg a háztűznézés, a mi már félig meddig hivatalos szint ad két lángoló szív várható egyesülésének, de még mindig távol van a lakodalomtól.

— Az a fiu rosszul járt abban az átkozott városban! — mondá az öreg Dályai dühösen. — A lány családjáról nem ír semmit. De már ahhoz nekem is van közöm, hogy ki lesz a menyem. Régen és nagyon szereti? Majd meglássuk, majd szemébe nézünk. Anyjok, megyek a fiuhoz. Az idősb Dályai, ki szorgalmas olvasója volt a hirlapok rendőri híreinek, előítélettel viseltetett a fővárosi erkölcsök iránt; feleségében pedig a nagyvárosi asszonyok és lányok iránt volt kiirthatatlan előílet; most tehát olyan aggodalmak és föprenkedések következtek a miatt «a szegény, jámbor fiu» miatt, a ki bizonyára kelepcebe jutott, hogy lehetetlen volna

azt elmondani. Még a levelet is jól elzárták, nehogy megtudhassa valaki baljóslatu tartalmát.

A szabó-család — ott Pesten — egy délelőtt látott valami idegen urat, ki Dályai Lajos szállásán dörömbölt, de mivel az ajtó ki nem nyílt, a csöngetyüt is majd kiszakitotta a falból. Az egyik gyereket kiküldték: tudakolná meg, mit akar az az ur. Dályai Lajos után tudakozódott, hogy vajjon beszélhet-e vele. Erre a szabóné is kiment s tudtul adta, hogy Dályai Lajos ilyenkor hivatalban van. Mit tesz az akarni?

— Beszédem lenne vele — válaszolt az idegen ur, ki tajték pipát szitt, szürke zekéje volt zöld szegélylyel, hosszuszáru csizmája, melynél azonban hosszabb volt a zöld harisnya, kalapján pedig vadász kokárda. — De itt lakik, ugy-e?

— Igen, itt laknak.

— Itt laknak? Tán megházasodott? Ejnye, az asszonyságé az a virgoncz fiu? Szép gyerek. Nem is tudtam, hogy családos ember.

— Még kisebb is van ennél. Nem családos ember, csak menyasszonya van.

— Vagy igaz, igaz! Tudom. Egy parolát öcsém. Nagyot nőjj, szép legény. Nem valami nagy lakás lehet ez itt. Talán nekem még hely sem jutna néhány napra. Dályai ur a menyasszonya családjánál lakik?

— Nem egészen. Nincs családja a menyasszonyának. Uraságod idegen?

— Régi ismerős. Tehát özvegy asszony a menyasszony? Katona lesz ebből a legényből, meg-lássa asszonyságod.

— Az igaz, uram, hogy minden seprőt ellovagol. Nem özvegy asszony, hanem senkije sincs.

— Reménylem, hogy csinos és fiatal. Dályai elég nagy kópé. Nem adnám sokért, ha a lakodalomra érkeztem volna.

— Nagyon könnyen meglehet.

— Persze, az ilyen régi ismeretség végre is menyegzővel végződik.

— Nem mindig. A becsületes házas életért nem nagyon törik magukat a férfiak! — sohajtott az asszonyság. — Minek is? Igazán azt kell kérdeni: minek is, ha látja az ember a mai világot. Hanem Dályai ur kivétel, s ez szép tőle, mert biz' a menyasszony olyan szegény, akár a templom egere.

— Oh, Dályai ur derék, jószívü fiatal ember, jegyzé meg az idegen mogorva hangon.

— Sokat segítette menyasszonyát, pedig magának is véknyan mérik a jóból valót. Még jól történt, hogy a kisasszony nénje meghalt; legalább kevesebbről kell gondoskodnia.

— A nénje meghalt?

— Egy hete. Tehetetlen, beteges vénség volt. Annál nagyobb teher a háznál.

— No majd fölkeresem Dályait — szólt hirtelen a szürke zekés ur, s most figyelemre sem méltatva a kedveskedéseket, melyekkel a család ifjusarja magára akarta vonni a figyelmét, hirtelen megfordult s csak a pipa csutorájával érintve meg kalapja szélét, sebesen eltávozott. Oda künn az utcán hatalmast fujt, megtörülgette homlokát, kigombolta zekéjét, s ingerülten kezdett alá és föl járni utca-

hosszant, vissza-visszatekintgetve a kapura. Fáradhatlanul folytatta ezt az örködő gyaloglást, míg végre megjött Dályai Lajos és szemközt találta magát édes apjával, kinek megérkezése ugyan nem lepte meg, de arcának ingerült kifejezése megdöbentette.

— Megkaptam a leveledet, s magam jöttem el a válaszszal. Gyerünk be *«hózzátok»*.

Lajos beszélt valamit a meglepetésről, kérdést intézett édes anyja felől, de az idősb Dályai csak annyit válaszolt: *«majd ott benn, «nálatok»*.

Ott bent az apa először is körülnézett. Vilma nem volt ott, mert ő a szabó-családnál lakott. De a második szoba butorzata megmondta, hogy itt nő is lakik.

— Tehát házasodni akarsz?

— Igen, atyám.

— Nőül akarod venni azt, a ki itt lakik?

— Egy derék szegény leányt, kit régen szeretek.

— Reménylem becsületes családból való?

— Senkije sincs.

— Regényes, mondhatom.

— Méltó, hogy szeressem, s eltökélt szándékom, hogy nőül veszem.

— Lekötötted neki szavadat? Becsületkérdés ugy-e? Könnyelmű fiu, ily meglepetést készítesz te számunkra, kik minden örömünket tőled vártuk. Lajos, bontsd föl e viszonyt. Először történt, hogy apa és fiu találkoztak, mióta a fiunak joga volt férfiunak képzelni magát. A gyermekkori engedelmes kapocs még egészen érintetlen volt.

— Engem illethetsz kemény szavakkal — válaszolt Lajos, fölemelt hanggal — tehetsz szemrehányást, de kímélettel tartozol egy szegény leány iránt, kit nem ismersz.

— Nem ismerek? — csattant föl az idősb Dályai. — A ki itt lakik veled, a kit nyomorult fizetésedből látsz el már régen? Ej, fiatal ur, hol is az a lány, hadd mondjam el neki is, hogy mit tartok felőle.

— Ez a leány a fiad menyasszonya, s én becsületesre mondom neked, hogy minden vélekedésed teljesen alaptalan felőle, ha az nem dicséret. Az apa kemény lépésekben kezdett járkalni a szobában.

— Legjobb lesz, ha elmondod az egész bolondságot elejétől végig — szolt később csillapultabban — s aztán én is itt vagyok, hogy kisegitselek belőle. Behálóztak, adott szót vettek tőled, de ezen segíthetünk. Hadd hallom.

— Bolondságot ugyan nem fogsz hallani, de tud meg az egészet.

Lajos elmondta szerelme történetét. Nem hallgatva el azt a történetet sem, melyet Róczei Albert követett el. Apja elég nyugodtan hallgatta végig, s aztán így szolt:

— Először is egy sikkasztó leánya. Másodszor: én nem tudhatom, hogy miket nem mondtál el. Harmadszor azonban egész világosan látom, hogy nyakadba akasztották, vagy akasztotta magát egy olyan leány, a ki nálad nélkül semmi volna. Negyedszer pedig találhatsz olyan leányt — jöjj csak egyszer haza, — a kiben nekünk is örömünk telik.

Fiatal legény vagy s ebben az átkozott városban a helybeli szokások szerint bántak el veled. Elfelejtet, vagy kialuszkod, kivált ha eljössz haza, s bizonyosan magad is megörülsz, ha egyszer csak elmúlt. Meg akartalak szidni, s keményen utadat állni, de azt hiszem, hogy a hideglelést és lázt egy kicsit magára kell hagyni. Sohajtozó és epekedő vagy, az pedig nem tarthat sokáig. Veszedelmesebb ennél, hogy az életpályádat rosszul választottad. Nagyon lassan döcögő talyigára bízta magad. Százszor többet ér otthon egy ügyvédi iroda, mióta a kincstár mindenféle ügyletekbe bocsátkozott külföldi vállalkozókkal, s azok akár nyernek, akár vesztenek, mindig pörlik a kincstárt. Látnád csak, hogy megszédte magát Tivadar, egy erdőbérlő konzorcium után. Röviden Lajos: viszlek haza.

Ez volt a foglalatja az idősb Dályai hosszadalmas, olykor ingerült beszélgetésének, melyet Lajos többször félbeszakított, de atyja nem engedte magát háboríttatni felsőbbsege érzetében.

— Itt fogok maradni! szölt végül Lajos.

Atyja ingerült lett.

— Parancsolni fogok!

— Akkor ellene kell szegülnöm parancsodnak.

Szenvedélyes szökváltás következett. A fölhevült idősb Dályai meg akarta mondani Vilma előtt is véleményét, de az ifjabb ellenszegült, mert el nem tnrhetné, hogy menyasszonyát ily lealázó vádakkal illesse valaki, habár e valaki édes atyja is.

Fölháborodva, kemény szavak közt vált el az apa fiától, ki szomorun maradt egyedül, s hiába várta, hogy talán másnap ismét eljön atyja, engesz-

telhetőbb lesz, s e nehéz felleg elvonul Lajos feje felől. De atyja nem jött. Napok mulva anyjától érkezett levél, s az keserves szemrehányásckat mondott.

Lajos eleinte derült arcot mutatott Vilma előtt, ki azonban tudta, hogy vőlegénye várta édes apját, mert Lajos említette ezt anyja levele után. Mikor aztán Vilma kérdezősködött e felől, a fiatal ember elbeszélte valamit, a miben az játszott főszerepet, hogy szülői szemeltek ki neki valakit, a kit azonban ő soha sem látott. Ő egészen nyugodt a felől, hogy ez nem akadály boldogságuk előtt, és szülői beleegyezése nem fog kézni. Vilma mélyen keblére eresztette fejét, s nem kérdezősködött tovább.

Igy mult el egy pár hét, mely azonban a máramarosi bércek közül nem hozott Lajosnak semmiféle üdítő szellőcskét. A szabóné, mint általában bizonyos kort túlépett női személyek, nagyon érdeklődött minden házasság iránt, s akárhová ment, mindig látott valahol vagy egy csinos menyasszonyi koszorut, vagy jutányos áron megkapható menyasszonyi öltözéket: tehát ez az asszonyosság folytonos napi kérdéssé tette a lakodalmat, délelőtt Vilma előtt, délután pedig Lajos előtt.

Egyszer aztán így szólt Vilma a vőlegényéhez:

- Ebben a házban sokat beszélnek mirőlünk.
- Elmegyünk innen.

XVI.

Pál Benjámín kapitánynak volt egy nevezetes felöltönye, melyet polgári gálájához használt. Ez arról híres ismerősei körében, hogy soha senki se látta volt rajta, csak karján, s az mindig két dolgot jelentett. Egyik dolog volt, hogy a kapitány valahová látogatóba megy, a mi nagy ritkán történt, a másik dolog pedig az volt, hogy akkor igen igen szép időnek kellett lenni, a mikor semmi esetre sem szükség a felső kabátot fölvenni. Diszes öltönydarab, hanem csak fekete bélését látta még halandó szeme. Habzó selyem ez, s elegáns jelenség, a mint a kis kapitány karjára veti. A krispinnel karján ismét utra kelt a kapitány, frissen borotvált arccal és ünnepélyes baktatással.

— Itthon van-e Dályai Lajos ur?

— Elköltözött.

— Hová?

— Nem tudjuk. De az udvarban balra, a szabóéknál talán többet tudnak.

Pál kapitány az első pillanatban ismeretlennek tünt föl a szabóék előtt, mert csak köpenyét jegyezték meg maguknak. De a kapitány azonnal bemutatta magát, s régi ismerősei után tudakozódott.

— Hirtelen elköltöztek, talán Budára, vagy hová, én bizony nem tudom, — válaszolt a mesterné.

— Elvártam volna, hogy a menyegzőről tudósítanak, — szólt neheztelőleg a kapitány.

— Azt hiszem, hogy arra még lehet várni. Nem olyan hamar megy az.

— Hogyan, asszonyom?

— Mindig kerül valami akadály. Biz isten, a sátán férfiak alakjában lakik köztünk! — kiáltott élénken az asszonyság, lesújtó pillantást vetve férjére. — Először is férfiktól s aztán a pokolbeliektől ments meg uram minket.

— Dályai ur komoly és derék férfiú, — jegyzé meg ekkor a kapitány szigoruan.

— Nem tudom. Meglehet. Hanem a lakásukkal nem szolgálhatok.

Pál kapitány a másik karjára vetve a felöltönyt, eltávozott, s miután a becses darab jelenlegi érvényesítésére nem nyílt alkalom, fürkészve nézett föl az égre, melyen azonban csak ártatlan felhőbodorok látszóttak. Pál kapitány aggodalmakkal telve tért haza, s a mai naptól kezdve hozzáfogott a várakozáshoz, hogy majd csak megjön a meghívó a menyegzőre. De az még akkor is késett, mikor már Vilma gyászideje is elmúlt, a mit a kapitány az egyetlen akadálnak hitt.

— Mire való volna egy kis hadi csel? — kiáltott föl egyszer a kapitány. — Lánczhordtát! Én nem várok tovább.

Bonyolult hadicselt gondolt, és végrehajtása hosszabb időt vett igénybe, mert az egyes manőverek teljesen kimerítették a kapitány erejét. Tudta, hogy melyik miniszteriumnál van alkalmazva Dályai Lajos. Elment arra, körülbelül abban az időben, mikor a hivatalnokok haza mennek. Sokáig várt, tipegett és topogott az elszánt hadfi fölfegyverzett

zemekkel, s biztos lőtávolban és utca-sarkok védelmében. Lajos csakugyan megjelent, meglehetősen fakó külsővel, mint egy veréb. A kapitány engedte tovább menni, s óvatosan követni kezdte. A fiatal ember azonban gyorsan ment, s Pál kapitány csakhamar elvesztette szemei elől. — Hanem a kém-szemle mégis kiderített egy kis darab területet abból az irányból, melyre a kapitánynak szüksége volt. Másnap a már kipuhított irányban foglalt helyet, s az ott sorban álló bérkocsik szerencsésen fedezték a műveletet. Ismét tovább nyomulhatott Lajos léptei után, a mig lábai birták.

Egy bérkocsi nagyon jó szolgálatot tett volna a műveletek gyorsítására, de a kapitánynak okai lehettek, hogy ily költséges segélyeszközt nem vett igénybe. Harmadnap ismét előbbre tolhatta a kém-szemlét, s egy hamvas-barna esernyő kitűnő szolgálatot tett mind a zápor, mind Lajos ellen. Nyolcz nap alatt a kapitány elérte célját. Láta egy külvárosi ház kapuja alatt eltűnni Lajost. Most már kellőleg tájékozva lévén, ismét karjára vetette a pompás krispint s ama bizonyos házban, rövid kérdezősködés után, egész határozottan megkopogtatott egy rozsdás-barnára festett ajtót.

Vilma nyitotta azt ki előtte.

— Hogy van, kedves gyermekem? — szólta a kapitány, bókot csinálva Vilmának, ki nagyon megzavarodott. — Bátorkodtam fölkeresni az én régi ismerőseimet, kikre véletlenül mégis csak ráakadtam.

Vilma bevezette a kapitányt az egyetlen szobába, mely udvarra nyílt, s melyben a női dolgozóasztal mellett együtt volt egy íróasztal is.

A kapitány kegyeletesen elhelyezve a felöltönyt, helyet foglalt, és sajnálkozott, hogy Dályai nincs itthon, holott a vén legény jól tudta, hogy ilyenkor nem is lehet otthon.

— Jó szoba ez, — folytatta azután, körültekintve. — Gondolom reggelenkint a nap is benezeget. Én azt hiszem, hogy egy dióhéjban is boldog lehetne az ember. Fogadni mernék, hogy ezt a sipkát kegyed himezte férjének. Ejnye beh szép. Hanem, kedves gyermekem, az nem volt ám szép, hogy kifeledtek valakit a lakodalomból. Ejha! összeütögette volna még az a valaki a bokáját, s takaros pohárköszöntőt mondott volna, és pedig szive mélyéből. Mennyi ideje is már annak?

Vilma egy tálczán gyümölcsöt helyezett a kapitány elé.

— Tessék, kapitány ur.

— Köszönöm, szép asszony. Gyönyörű baraczkok. Férje kedveskedett vele?

— Ő; Lajos.

— Tehát Lajos! Kedves Dályainé, egy pohár vizet is kérnék.

Vilma keze reszketett, a mint a palaczkokból megtöltött egy poharat, s mikor oda vitte azt a kis öreg embernek, valami nagy kíváncsiság ingerelte, hogy szemébe nézzen, mert a szem sokszor mást beszél, mint a nyelv, s ő kerülté eddig a kapitány szemeit. Ránézett tehát. Találkozott a kapitány tekintetével, mely egy redős homlok és bozontos szemöld alól meredt rá oly keményen, mint az olajfestésü arczképek szemei. Mintha szembe csapta volna fagyos és metsző szél, vagy hirtelen tóduló forró-

ság, hátra kapta fejét, elfordult, s az asztal széléhez támaszkodva, néhányszor gyors lélegzetet szivott.

A kapitány csöndesen fölállott, Vilmához ment, s fejesóválva, nagyon lassú hangon szólt:

— Tehát nem férje? Sejtettem, minden erre mutatott. Pedig az a fiatal ember nekem is kezet adott rá. Mondja, gyermekem, mivel biztatja most kegyedet?

— Ne legyen ítéletével szigorú, kapitány ur, — válaszolt töredezve Vilma, el nem kerülhetvén a feleletet a kapitány türelmetlen tekintete miatt. — Szülői nem akarják. Majd elmulik . . . nem sokára. Kihez is fordulhattam volna? Régen szeretjük egymást.

— Hozzám is fordulhatott volna, leányom.

Szegény öreg, olyan neheztelőleg mondta, hogy illet ő valóban csak nagy jóságában mondhatott.

— Mért vonszoljam odább, a mi csak tehetlenség marad akárhol! — szólt elfojtott szenvedélyességgel Vilma. — Jobb sorsra szántak, de nem gondoskodtak, hogy mi történik velem, ha szerencsétlenség következik. Nem csak a kéz ügyességétől, szorgalmától függ, hogy megkedveltessük a mit elvégez; nemcsak akarat kell ahhoz, hogy segítsünk magunkon. Én is akartam és küzdöttem, de nem nőtt fel velem se a türelem, se az alkalmazkodás. Ezeknél egy fejjel mindig magasabb maradok, pedig a mint vállamba kapaszkodnak, érzem, hogy ők az erősebbek.

— Istenem, istenem! — dörmögött közbe a kapitány. — Kegyed nagyon kevésre becsüli magát, édes leányom. Sok kisasszonyt ismerek, a kik

korán sem részesültek oly nevelésben, s a kik nem éppen a legjobb körülmények közé jutottak, és — becsületesemre mondom — én a javabeli időmben sem forgattam úgy a kardot, mint most ők az ollót vagy a kicsi tüt. Mások pedig holmi buksi gyerkőczökkel évelődnek, könyvhöz szoktatják, sétálni viszik, és mindazonáltal nagyon kedvesek. Mert, édes leányom, nem lehet mindeki generális, akármilyen vágyai vannak is a hadnagynak. Nekem is volt egy ilyen jó barátom, a ki még sem esett kétségbe, habár voltak fájdalmai. Kegyed rosszul tett, nagyon rosszul. Vilmát e szemrehányásra keserűség fogta el.

— Irigylem, a ki meg tud élni; a ki küzdelmeiben nyugodtan képes elgondolni, hogy egykor minden másképen volt és megnyugszik. Nekem mindig a fényes pillangók jutnak eszembe, melyek oly vidoran röpdösnek, de ha letörlik szárnyaik zománczát, nem tudnak többé szállani, elvesznek. És Lajost szeretem. Óh, jó kapitány, nem merném megkísérteni, hogy vajjon elválhatnánk-e egymástól. Pál kapitány könyeket látván Vilma szemeiben és a fájdalom fehérségét a finom arczon, mentegezni kezdte magát, hogy ő épenséggel nem akar sem tanácsot adni, sem szemrehányást tenni. Idejövetelének nem volt semmi más célja, csak hogy tiszteletét nyilvánítsa, s bocsánatot kell kérnie, ha fájdalmas emlékeket idézett föl. Mint a család régi ismerőse és mint vén ember szólt. Folytonos esedezések közt teregette karjára a felöltönyt, ajánlotta magát és eltávozott, mert tudta, hogy Lajos most már utban van hazafelé.

A kapitány eltávozása után Vilma néhány

perczig meg sem mozdult, ugy elgondolkozott. Azután gyorsan elháritotta szemeiből a köny utolsó nedvességét, sőt hideg vízzel is lemosta, s a polituros tükör elé állva, csinositgatta magát, virágot tűzött hajába, mert ő is tudta, hogy jönni kell Lajosnak mindjárt, a ki előtt mindig szép és vonzó akart lenni. Pál kapitány egyenesen azon az uton ment, a melyen találkoznia kellett Lajossal, a kiről remélte, hogy nem fog neki könyekkel válaszolni. Sok katonás keménység volt abban a mozdulatban, a mivel a kis öreg ur aztán Lajos elé lépett.

— Egy szóra, uram.

Lajos arcza nem mutatta, hogy valami nagyon örülne e találkozásnak, s egy kis időbe került, mig azt a hivatalos örvendezést felöltötte, melyet szavakban így szokás kifejezni: «nini! ön az?»

— Én most önöknél voltam, — így szólt a kapitány. — El akartam hozni Vilmát, de azt mondta, hogy szereti önt. Ha eljött volna velem, akkor önnel számoltam volna, lovagias módon. A kezem reszket ugyan, de egy golyót még el tud löni. Dályai Lajos ur, én nem akarok több bánatot okozni annak a szegény leánynak, hanem ne okozzon ön sem. A mig Pál Benjámín kapitány él, addig lesz valaki, a ki számon fogja kérni öntől ezt a leányt. Emlékezzék rám, Dályai Lajos ur.

Nagy hevességgel vetette másik karjára a felöltönyt s apró, feszes lépésekkel, kidülesztett mellel odább ment.

XVII.

Akárki életrajzában is a legnyiltabb s eléggé soha el sem beszélhető fejezeteket képeznek azok, melyeket a szerelem langyos fuvallata élesztett, a szívek nyugtalansága tett mozgalmassá, és fenségessé is váltak valami folytonos semmiség által, a mi olyan légben lakó és megőrizhetetlen, mint a világosság. El is mulik, csakhogy a szív éledt tőle. A boldogságról vagy a boldogtalanság hiányáról örömet beszél mindenki, s mivel az ifjuság rendelkezése alá van adva az a regebeli bőség-szaru, melyből virágot lehetne széthinteni végtelenül: ugyan miért is kimélnék a virágokat? Hanem a jókedvű közlékenységet vagy öntelt dicsekvést le szokás aztán vetni a házasság küszöbénél, mint valami esőköpenyt. A családi élet annál jobb, minél kevesebbet beszélnek róla, s ezen új korszak szereplői az illedelem és udvariasság védelme alá jutnak, azon védelem alá, mely soha sem szünik meg örömteljesnek és boldognak hirdetni a családi életet, és nyugodt részvétellel olvassa le a halotti jelentésekről, hogy: «meghalt boldog házas élete ennyi meg annyi éve után», noha talán ez életrajzi fő-adathoz némi függelékről is volna tudomás.

Dályai Lajos otthona olyan volt, melyet a legjobb ismerősök sem érintettek kérdésekkel.

Az olyan otthon körülményei, mint az övé, visszavonulóvá tesznek mindenkit. Eltűnnek a rendszer társaságból, a nyilvános helyekről és mulatsá-

gokból. Számkivetik magukat a külvárosokba; mulatságaikat, szórakozásaikat a folyton változó és zsibongó csoportok közt keresik, melyek ismét csak a külvárosokban találhatók; legtöbbször mégis a magányos helyeket látogatják. A házban, a hol laknak, kezdetben idegenkedik tőlük mindenki és sugdosnak, ha látják őket. De utóljára megszokják, mert számuk oly nagy, hogy fáradságos kikerülni őket. Az asszonynak nincs társasága; sokat unatkozik, örömeit elbeszélget a házmesternével, a kinek kész a színházba jegyet váltani, hogy együtt menjenek, mert férje nem szeret színházba járni. A férj a bevalló-iven rendesen «nőtlennek» írja be magát, s bárhová megy, sehol sem kérdezik tőle: «hogyan vannak otthon?» Ha régi ismerősök közé vetődik, mindenki elhallgatja a természetes kérdést: «hol volt oly sokáig, hogy nem láttuk?» Az előjárója vagy valaki, a ki még gyermekkorában ismerte, kérdezősködik háta mögött, s mikor megtudja, a mit kérdezt, azt mondja rá: «kár érte». Nem akad senki, a ki az otthon levőnek «tisztelét» küldje karácsonra, vagy újévre. Évek mulnak el, s nem vesznek róla tudomást sehol, s a férj el is hihetné, hogy a világ nem tud semmit az ő körülményeiről; azonban mégis meg van győződve, hogy tud. Lassankint egészen elszokik régi környezetéből, új emberek közé vergődik, a kik nem oly jó ismerősök; a társadalomban egész más érintkező pontokhoz kerül, melyek se nem a legelőnyösebbek, se nem a legjobbak, de nem igen lehet válogatni. Egy darabig így tart ez, míg a helyzet saját szerűségét érzik; — de idők multával a férj

ráér színházba járni, asszonyostul elmenni a divatos sétálóhelyekre vagy a kereskedésekbe s a régi jó ismerősök is azt mondják egymásnak: «Jó ideje már; talán rendbe jöttök». Mert csak egy bizonyos ideig szeretnek az emberek valakivel törődni, aztán: vigye a patvar a mások dolgát. És ha a férfi egyszer megint rendesen megjelenik a régi körben, s észrevehető lesz, hogy újra elfoglalja ott székét nem nézegeti az órát, nem vásárol narancsot, és feltűnő szabadossággal kérdezősködik: hogy hát a régi élet folyik-e még? aztán másnap s ötödnap, meg huszadnap is ott van, akkor sem kérdezik: «mi történt otthon?» Legfeljebb azt mondják egymás közt: «vége lett».

És a legtöbbször: vége is lesz, mert a családi szentélybe magukkal viszik be azt a tündérmesebeli éles kardot, mely oda kerül kettőjük közé.

Lajos mindig és mindig érezte, hogy Vilmával feledtetni kell helyzetét. Előzékeny, figyelmes kívánt lenni, s ez a legtöbbször az őszinteség feláldozása nélkül lehetetlen. Igyekezett apró örömeikkel szórakoztatni, s egész pazarlást vitt véghez, csakhogy figyelmét foglalkoztassa. Egy ékszer, egy csinos öltönydarab mindig nagy tényezőt játszik az ilyen viszonyokban. Magával alig gondolt. Mindent elvont önmagától, csakhogy pótolja valahogy azt az erkölcsi számadást, melylyel egymásnak tartoztak. Hiszen ez még most nem is háztartás, de majd eljön az igazi háztartás is, s akkor takarékosak lesznek. Apró kölcsönökhöz folyamodott, s kezdett megismerkedni a halvány zöld papirokkal, az élet eme divatos vignetteivel.

Mind hasztalan. Vilmának nincs mosolya. Nem tud az otthon fényforrása lenni, mely bearanyoz mindent, s napfénye által megteremt egy külön világot, egy kicsinyt, egy üditőt, melynek urai csak ők : a férj és a nő Lajos, ha megtér napi munkájából, mindig azt a szomorú arcot látja, mely feléje fordul, s kérdezni látszik. Türelmes végtelenül, de e türelemben mártírság van. Lajos vigasztalja, szeretettel magához vonja, beszélget neki napi élményeiből. Vilma arcán csakugyan megjelenik a mosoly, egy kis mécs, melynél annál észrevehetőbb lesz, hogy mily sötétség uralkodik itt.

Lajos, ki meghült légjárta kastélyában, és szép kilátásra nyíló ablakait ama halavány-zöld papirosokkal raggatja be, gondolkozni kezd, hogy mi történt eddig. Ha haza megy, nincs nyugalma, nem megpihenést és fölujulást talál ott. Kecsegteti magát, hogy majd másképen lesz, és visszaidézi az időt, a mióta ismeri Vilmát. Ekkor egész a végtelenségbe téved gondolataival. Vilma ki nem ejti azt a kérdést, melyre úgy várja a választ. Minél tovább késik az, annál inkább retteg és annál szenvedélyesebben szeret, mert szerelmétől vár bűnbocsánatot és tökéletesedést.

Végre Lajos nem várhatja tovább szülői engesztelődését. Azok értesültek mindenről, és édes anyja megírta : «sokat sirok, szegény fiam.» Csaknem egy év múlt, hogy Lajos találkozott atyjával, s azóta hasztalan várt jó hírt a máramarosi bércek közül. Most hosszú levelet ír, bocsánatot kér, ismétli szerelmét, magasztalja Vilmát, s lefesti helyzetét, azt a helyzetet, melyet az adósságok is su-

lyosbitanak. A válasz megjön, s nagyon rövid: «Van egy kis örökséged; egy részét átveheted.» Lajost ez is megvigasztalja. Minden jót remél, s elmondja Vilmanak, hogy szülői jó indulata féléjük fordul, most már nyugodtan várhatnak. Vilma végig simítja kezével homlokát, felsohajt és halk hangon ismétli:

— Várjunk.

Azután megint csak mulik az idő.

Lajos derültebb, nyugodtabb, de mind sűrűbb lesz nála a kérdés: «Vilma mért vagy mindig szomorú?» Kezd társaságokba járni; néha csak késő éjjel kerül haza, s azzal menti magát: «Kedvesem, vége a mézesheteknek, és egy kis szabadságot akarok élvezni.» Vilma számára egy kölcsön-könyvtárba fizetett, hogy ne unja magát.

De hát mi történt?

Nagyon mindennapi. — A nő, kit Lajos egy évig elrejtett a világtól, mert mind saját magát, mind a nőt érzékenynek tartotta a fürkésző szemek számára, alkalmasint vesztett becséből, hisz épp azért vonultak el, mert bizonyosak voltak a kisebbités felől. Az ilyen családi életből mindig hiányzik a kölcsönös becsülés

XVIII.

— Mégis csak jó leány vagy te Vilma, szolt egyik késő este Lajos, mikor haza érkezett, s Vilmát még ébren találta, az asztalnál.

Lajos megszólításában hetykeség volt, s a vért Vilma arczába kergette.

— Nem emlékszem, hogy valamikor szemrehányást tettél volna nekem, a mit most dicsérettel volna szükség he!yre hozni.

— Oh ez a tulságos komolyság! mormogta Dályai fejszóválva. — Az ember egész nap élődik, kellemetlenkedik, s ha haza jön, semmi vidámság. Ha tudnád, mennyire kedvesebb voltál, mikor nevetgéltél és pajkoskodtál. Ne haragudj, Vilma, hogy megmondom, de már régen akartam.

— Lajos, az én arczomat kerülöd, mióta kevesebbet vagy itthon?

— Most meg már tulságos értelemben veszed, a mit mondtam, — szólt a fiatal ur engesztelőleg.

— Nem tulságos értelemben, hanem igazság szerint. Nem találod itthon helyedet. Én sem, Lajos, én sem!

Vilma fölállt az asztaltól, s egész alakjában fölegyenesedve, lobbanó szemekkel nézett Lajosra, mély, komor hangon ismételvén: «Én sem.» Lajos magához akarta ölelni, de Vilma hevesen hátralépett.

— Szégyen égeti homlokomat, kétség tépi szívemet. Lehetek-e jókedvű, hacsak nem erőszakolom? Tőlem kívánsz vigasztalást, a ki tőled várom, hogy visszanyerhessem önmagamat?

Dályai megdöbbsent, a mint ingerülten látta maga előtt Vilmát, s annak dult és égő arczát.

— Sokat gondolkozom helyzetünk felől, — szólt Lajos kinos szünet után. — Mindig azt hittem, hogy fájna neked, ha szülőim és magam közé állítanálak. Olyan önző vagyok a szeretetben, hogy az övékről sem tudok lemondani. Ah, édes Vilma, hány-szor elgondoltam az örömet, mikor kiengesztelhetjük

őket, s ha ez nekünk nem sikerül, majd egy harmadik ártatlan lélek fogja őket kérlelni, s annak ők ellen nem állhatnak, tudom bizonyosan, hogy nem, s végre nem fog hiányzani boldogságunkból semmi.

— Tehát hátra van még egy, de a legvégső kényszerűség, mikor már ugy sem lehet elüzni engem, ha irgalmasok akartok lenni irántam! — hörgé fuldokolva Vilma, s leroskadt a székre, melyen a bús estét töltötte.

— Vilma, daczolni fogok mindennel, hogy te az enyém maradj. Ha kívánod, nincs előttem semmi akadály.

— Kivánjam, hogy közéd és szülőid közé álljak, mint valami átokmondás? — kérdezte keserűn Vilma. — Félek, hogy soha sem bocsátanád meg nekem, és miattok mindig szigorubb szemmel néznél rám, s én akkor nagyon megfogyatkoznám szemeid előtt.

— Hagyj föl ezekkel a gondolatokkal.

— Azok keresnek föl engem.

Vilma leborult az asztalra. Lajos felemelte a lehajlott fejet, mely azonban nem akart felé fordulni, hanem oda szögezte szemeit a gyertya lángjába. Lajos meg is csókolta, de Vilma mozdulatlan maradt, s talán nem hallotta azt sem, mikor Lajos gyöngéd szavakat suttogott fülébe, és kérte, hogy ne legyen oly szomorú. A fiatal nő nem válaszolt semmit, s engedte, hogy ragadja őt magával tovább a sebes folyó, mely a tömérdek forgalom daczára is teljes szélességében viszi gondolatainkat, kivált ha keserűség, csalódás és bánat adja a vitorlaszert. Viszi, ragadja, zátonyra, örvénybe, a kietlenségbe, a mér-

hetetlenségbe. A kis szobában Dályai Lajos kimért, sulyos léptekkel járt föl és alá, mogorva arczczal, a föld felé mélyesztett szemekkel.

A gyertya már hamvadozott. A láng kis üstöt vajt maga körül, s abban ugrándozott, mintha szabadulni akarna és a stearinból képződött vékony, bütykös szilánkokat mind letördelte maga körül. Nagy árnyak támadtak a szobában valamennyi tárgyon s megrohantak mindent: neki futottak a falaknak, a padlatról felugrottak a boltozatra, azután ismét visszaszálltak, folytatva az örületes tánczot és rohamot, mignem a gyertya utolsót lobbant, és a sötét árnyak elborítottak mindent, és diadalmasak maradtak a kis-szobában.

Nyári éj volt, forró és tikkasztó, megrekkent levegővel, mely egész nap fült a város hézagai közt, s megsűrösödött a por, füst, nedvesség, a földalatti nyílások páráinak vegyülékéből. Egész lomha rétegben tapadt a városra, mint egy szörnyü polyp, mélyen lent gyökerezve a szűk udvarokban, sőt a föld alatt is, és minden ablak egy-egy kapaszkodó volt számára. Poshadt lehellelte meg nem üdülhetett, mert újra füllesztették a naptól átmelegült falak, a kövezet, a vas- és cserépfedelek. A hajnali égen a felhők fényvesztetten, megvörösödvé látszottak, mintha rozsdát kaptak volna. A hold lenyugtának helyét valami halavány, zsiros szürkesség mutatta, mely a földből fölszivódottnak látszott az ég alján. Egyetlen szellő sem mozdult, s a gázlángok is lustán imbolyogtak üvegketreczökben, mely körül pillék, molyok és rovarok folytatták az alvó emberek ama sajátságát, hogy körülrajongják a fényt s elpörzsölik magukat.

A gyilkos levegőjü megzápult hőség úgy bánik az alvókkal, mint a hullám: rázza és forgatja őket; aztán ránehezül mellökre, majd meg lángzóvá teszi az összegyüirt vánkost, hogy a fő átforrjon s megkábuljon, és a homlok hevitő koszorut kapjon a verejtékben. Az ébrenlevők megtikkadnak, szemhéjok megpöföd, sulyos lesz, és oly keményen nehezül a szemre, hogy lehetetlen lehunyva tartani. Az álomságot zavarja a tudat, hogy aludni még kinosabb, mint ébren vergődni. A ki alszik, a hagymáz egy nemébe jut. Ébrenlevő és elkábult zaklatott vonaglásban lesi a reggelt, hogy megszabaduljon e lázból, mely égeti az agyvelőt, rémeket láttat, kiforgatja az ép gondolatokat, megbékít rémségekkel, kedvez a rossz hajlamoknak, termékenységet támaszt idétlenségekben, s elhatározásokat érlel meg, melyek a napvilágnál még irtózatosak voltak.

Lajos elemésztődve, zavaros fővel ébred föl, mert a nap már ott van az ablakon, s benyul egy fényes ujjával a szobába és éppen Vilma ágyára mutat, melyben nem szendereg senki, nem ébredez senki. Egészen fölbontatlan. Lajosnak úgy tetszik, hogy csak most nem régiben látta Vilmát a szobában, a reggeli szürkületben. Úgy tetszik, mintha hozzájött volna, aztán csöndesen végig ment a szobán, halkán kinyitotta az ajtót. Úgy tetszik, hogy a mint a gangon elment, alakjának elsuhanó árnya rávetődött a függönyre. De feje oly zavart, az álomtól még oly kábult, hogy azt sem tudja, mit tartozik ez a megdöbbenés az ébredéshez.

Nevén szólítja Vilmát, de senki sem válaszol. Csak a kanári csicsereg. Hirtelen eszébe jut, hogy

azt is látta, mikor Vilma enni adott a madárnak. Valóban ugy van. Hová mehetett ily korán? Most arra is emlékszik, hogy Vilma fején egy kis szalmakalap volt, kék szalaggal. Fölnyitja a szekrényt, s ez a kalap hiányzik. Kifut a gangra, körülnéz; aztán visszajön a szobába, körülnéz itt is; reszketve nyitogat ki mindent, keres valamit, de félre szor mindent, a mi a kezébe akad.

— Megcsókolt, mielőtt eltávozott! — kiált föl elborzadva, mintha kísértet jelennék meg előtte.

Bizonyosan emlékszik, hogy így történt, hogy látta eltávozni Vilmát.

Arcza halásápadt, ajkai violaszínűek, egész teste fagyni kezd, didereg és vaczog. Felkapdossa öltönyét, de elfelejti kalapját, a mint kirohan egyenesen az utcára, s ott szerte néz mindenfelé, tájékozatlanul, mint az urát kereső eb szokott. Azután tovább szalad.

Hová?

Van nekünk itt a fővárosban egy nagy temetőnk, telve hullámsirokkal: a Duna, mely a könyvelmőség és a nagy szerencsétlenségek annyi áldozatára hordja az iszapot. Oda szaladt.

XIX.

A kis öreg kapitány hirlapot olvasott. Egyszerre felsikoltott, s a lap kiesett kezéből. A fésűcsináló azt hitte, hogy ez volt az utolsó szó, a mit Pál kapitány kimondott, s rémülve kiáltott felesége után. De az öreg ember nagyon is sok elevenséggel

kapta föl ismét a hirlapot, s nézett annak egyik bizonyos részébe, melynek ugrádozó sorait két hüvelyk ujjával igyekezett lefogni. Megnézte a lap dátumát is, minthogy ő régi ujságokat szokott olvasni, mások szivességéből. A hirlap már vagy tiz napos volt.

— Az istenért, mit olvasott kapitány? — kérdezték a fésüsek.

Pál kapitánynak azonban mintha tüdője veszett volna, nem volt képes szólni. Reszketve nyitotta föl fordított piramishoz hasonló alaku ládáját (az volt mindene), melybe egész hónaljig kellett belenyulnia, hogy tartalma közt kobozhasson. A fésücsinalóék szaporán kérdezték, hogy mondja már, mit olvasott, a mitől úgy megrémült.

— Megint meghalt egy ismerősöm, — szolt végre a kapitány, s ekkor papirosba jól összekötözött csomagot vett ki a ládából, s fejébe nyomva kalapját, eltávozott.

A kapu alatt a papirosomagból nagy óvatosan két pisztolyt bontott ki, s elrejtette kabátja zsebébe.

Egyenesen Dályai Lajos lakására ment. Otthon találta. A divánon nyult végig, finom keztyű színéhez hasonló sápadt arczával a boltozat felé fordulva. A belépőre oda sem tekintett. Pál kapitány elébe állt, s vállára tette a kezét.

— Vilma? — kérdezte nyers, de szakgatott hangon, mely keményen hangzott ugyan, de mégis reszketett a felindulástól.

Dályai felült, oly erőködéssel, mint a nehéz beteg s a levegőt nézte.

— Nincs ! nincs ! — szólt halkán, belebámulva a légbe.

— És ki ölte meg szegény Vilmát ! — kiáltott a kapitány, s remegő kézzel mutatott föl a magasba, talán azért, hogy Vilmát hívja tanukép, vagy hogy azt szólítsa bizonyosságul, ki tanuja mindennek, a mik csak történnek.

— Óh ! ha csak halva is láthatnám.

Pál Benjámín a pisztolyokra tette egyik kezét, a másiknak pedig könyei adtak dolgot, hogy elmorzsolja azokat.

— És bizonyos, bizonyos volna ? Semmi kétség benne ? Ő megsértette, s ő elment ; ki tudja hová látta valaki meghalni ? Istenem, feleljen nekem !

— A fején egy kis szalmakalap volt, kék szalaggal. Beh kedves kis kalap ! A Dunából fogták ki. Vilma . . . minek is kérdezi tőlem. A matrózok látták . . . A felső parton történt . . . Elmerült rögtön, örökre, mindörökre. A matrózok állítják, hogy bizonyosan kövekkel rakta tele zsebeit, azért merült el oly gyorsan . . . Hej kapitány, szegény öreg kapitány, a szive volt neki nagyon nehéz. A matrózok ostobaságot mondtak. Nem a kövek kapitány, nem !

Dályai fölállt, s olyan gyötrődve nyujtózkodott ki, mintha csavar közül szabadult volna meg.

— Lám, lám, már alkonyodik is — mondá azután, az ablak felé fordulva, s neki támaszkodott az ablak fülkéjének.

A kapitány egy pár pillanatig a legnagyobb megindultsággal küzdött, s heves fejrázogatással és ideges kézmozdulatokkal igyekezett elüzni azt a fulánkos rajt, mely körülvette. Nehányszor toppantott

is lábával, s mélyen bentülő szemei elé bozontos szemöldjét levonva, Lajos mögé lépett, ki nem figyelt rá. És nagyon emlékeztetett ekkor valami szerencsétlen némára, kinek nagy és keserű mondani valója volna, de nincs hozzá szava.

— Dályai Lajos ur, forduljon ön felém — szólt végre tompa és szintelen hangon. — Hadd mondjam szemébe, a mi az én meggyőződésem, Pál Benjámint kapitány meggyőződése — uram. Én helyt állok azért, a mit mondok.

Lajos megfordult, mint egy automat.

A kapitány egészen elébe lépett, magasra emelt fővel, ránczczal borított homlokkal, s úgy összeszorítva ajkait, hogy állkapcsai két oldalt élesen kifeszültek, sokkal asszottabbnak mutatva arcát, melyen még a könyvek szivárogtak. A könyvek nedvessége s az ablakon bejövő világosság pedig oly izzó fényt gyűjtöttek össze két szemében, hogy azok szint játszottak és ragyogtak, mint a csillárok közsűrült üvegei.

— Ön ölte meg Vilmát!

Lajos hosszú lélegzetet szivott, melle behorpadt s e lélegzet majd megfojtotta, a mint egy kínos sohajtásban ismét kiszabadult.

— Emlékszik, — folytatta, a kapitány fenyegető hangon, — mit mondtam én önnek, mikor utólszor találkoztunk? A mig én 'élek, addig lesz is valaki, a ki számon kéri öntől Vilmát.

— Mindenre emlékszem.

— Dályai ur, — szólt ismét a kapitány elővonva pisztolyait — megbizik az én fegyvereimben? Töltve vannak.

— Fegyverek! — kiáltott Lajos lázasan. —
Minek kettő? Elég egy is nekem.

Pál Benjámint kegyetlen tekintet vetett Dályaira.

— Igaza van!

Ezt mondva, a kapitány letette az egyik pisztolyt az asztalra, melyen ott volt kalapja is. A kalapot fölvette, s feszesen távozni készült. Egy neki vadult és kétségbeesett arcot látott most maga előtt, s egy lihegő hang suttogta:

— Köszönöm.

Dályai Lajos mohón, mint valami várva-várt martalékot ragadta föl a pisztolyt.

Pál kapitány e pillanatban a rémület felkiáltását hallatta:

— Szerencsétlen! Én nem akarok bíró lenni! Istenem, mit is beszéltem!

Rárohant Lajosra és mind a két kezével hirtelen megfogta karját s kesergő, kérő hangon szólt:

— Még egy másik áldozat is! Ne hallgasson ily tanácsokra. A fájdalom és harag olyan rossz tanácsadók. Azok kényszerítettek engem. Adja ide azt a pisztolyt. Én már vén és meggondolatlan vagyok. Fiatal ember, édes barátom, gyermekem, mit akarsz? Kérlek! Egy szavamért halálos terhet tudna ön végső napjaimra zudítani?

Küzdött a fiatal emberrel a kétségbeesés erejével.

— Tul nem élhetném, s ez lenne öntől az igazi gonoszság. A mi történt, szerencsétlenség volt, de ön most engem részesévé akar tenni egy

borzalmas esetnek. Ha szerette ön Vilmát, az ő emlékére kérem!

Lajos elbocsátotta a fegyvert, s a kapitány úgy reszketett, hogy alig tudta zsebébe dugni.

— Óh, én esztelen vén bolond. Hogy is lehettem képes azt mondani, s oda vetni az átkozott fegyvert. Fiatal ember, bocsánatot kérek öntől. Régi katonás természet, félszeg gondolkozás, semmirekellő hetykeség: ez volt, semmi más. Bocsásson meg. Adja ide kezét szegény fiam. A sir szélén levő vén ember kéri önt, menjen, fusson innen! Keresse föl szülőit, barátait. Legyen már elég, legyen elég a rettentő emberáldozatokból. Nem, édes fiam, te nem lennél képes oly szörnyű boszut állni valakin, mint Vilma, mert te érzed, hogy az élve maradókra mi az. Gondolj szülőidre, sőt rám is, ki a gondolatot hangoztattam.

A kapitány szava elfult és zokogva borult Lajos mellére.

XX.

Lajos hazatért szülőihez, hogy enyhülést keressen. Érezte azt a lelki bágyadtságot, a mit az öntudat nyugtalansága idéz elő. Mindenhová eljárt, a hol zajt és szórakozást lehetett találni, s a ki az ilyesmit keresi, maga szintén elősegíti.

Szülőinek azt mondta, hogy most már vége mindennek, talán ő neki magának is. De nem volt nyugta és nem tudott soká otthon maradni.

A sirok olyan ellenállhatatlan erővel vonják maguk közelébe azokat az élőket, kik látták a

hantokat feldomborodni. Vilmának azonban nem volt sirja, csak halálos ágya, egy mély és széles folyó. Hányszor nézte ezt az ágyat Dályai Lajos, s kérdezte: nem volna-e jobb itt megnyugodni?

— Raérünk, — gondolá magában. — Legutoljára ez is jó lesz.

Most még az életet kereste: a lármás, semmivel sem törődő életet az elkábító tivornyát, a mámort, mely izgat és alélttá tesz, s meghamisítja a lélek mértékét. Akkor hirtelen azt gondolta: jobban megy ez falun. És megint haza ment, s lett belőle jó czimbora, a kinek gyorsan hire támadt, mint a kivel érdemes leülni a palaczk és kártya mellé. Egyik czimbora asztalától a másikhoz jutott, mert a dőzsölő asztalok egymásból támadnak, éppen mint a víz hullámai.

Bizony nagyon sok nálunk azok száma, a kikről azt szokás mondani: «Próbált valamit, de nem vitte semmire. Most aztán haza jött.» Darabig egy kis gazdaságnak⁴ vetik hátukat, de egyszerre az is kicsuszik, s akkor aztán elkezdődik a keserves vergődés a káptalani, megyei vagy gazdasági irodákban, falusi jegyzőségeknél, avagy a játszó-asztaloknál, melyek vásárok alkalmával annyira körül vannak véve. Nagy részüket a fővárosba csalják a sok szerencséről és korhelyekről szóló legendák; ide üzi a végső remény, vagy kétségbeesés, s itt bevegyülnek a sokféle rétegbe,¹ hányatnak azok közt össze-vissza, míg végre a legaljra ülepsznek, mint salak. Az élet minden örvénye körül ott hánykolódnak, s csak egy viharos roham kell, hogy az örvények elsodorják. Ott bujdokolnak és sikamla-

nak a törvény és kapitányság kardos, puskás, gyalog és lovas előőrsei közt, melyek aluszékonyak és lomhák mindig, de utóljára mégis csak rendőrök.

Van egy nagy tömeg, mely a nagy városok márványszerű tarkaságához hozzá adja a maga szürkességét. Vedlett, kopott tömeg, szerteszét elszóródva, de kiirthatatlan és elkülöníthetetlen. Ki ne látott volna itt is, ott is olyan mindenféle koru embereket, kiknek tél beálltával még keshedt nyári öltönyük van, nyár beálltával téli; pedig emlékezhetünk, hogy még nem oly régen egészen tisztességesen és divatszerűleg jelentek meg a népes sétálóhelyeken. Később már letaposott sarku csizmában, alakjából kiment kalapban tűnnek föl, mely veszi fekete színét, a gálicz festék-kezd róla zöldülni, majd meg sárgulni. Mindig és mindig jobban megpörzsölt tarlok lesznek, a nyár, az eső, a havazás által. Vedlenek, fakulnak, kopnak s végre rongyosak, mint valami vitéz ezred hadizászlója, de dicstelenek és mocskosak.

Egyszer-egyszer fölveszik magukat, neki tolasodnak, s néha — csak látásból ismerjük őket — azt gondoljuk magunkban: «hála istennek, jóra fordult a sorsa». De vontatva, halogatva utóljára is egészen hozzá öltözködnek ahhoz a szerephez, melyet egy hatalmas szereposztó kényszerít rájuk, s végig kell játszaniok, a mint meg van szabva.

Ilyen szerep jutott Lajosnak is.

Közben ő rá szintén elragadt az álmatlanság, barátságos ismeretségbe jutott a «magányzóval», s egy darabig elég szerencsével kaparták ki szá-

mukra mások a «parázst», azt tudniillik, mely a játszó asztalokon szokott égni.

Nem panaszkodott senkinek, nem tudott felőle senki egyebet, csakhogy jó ivó a poharak közt, s ügyes keze van a játékban. Ha bor és szesz, később pedig a nyomoruság elkábitotta, ilyenkor érthetetlen dolgokat beszélt a Duna áldozatairól, egy szőke hajú halottról, kiről azt mondta, hogy a mult héten nyelte el a nagy viz; holott már évek óta hallották tőle ezt a siralmas történetet.

— Ez a bolondját járja, — mondogatták ilyenkor, de biz másnap ismét semmi nyoma sem volt a hóbortnak, s nagy közönnyel osztotta a kártyát.

XXI.

Az a korhely, ki egy májusi éjjel ott teküdt le a kórház tövében, a virágos akácok alá: a teljes szekerek zörgésére ébredt föl, s körültekintve véres erekkel beszótt homályos szemeivel, egészen boszusan mormogta magában.

— Megint itt vagyok!

Az egyetlen gombot beakasztotta kabátján, gyűrött kalapjáról leverte a port, s ezzel készen volt egész piperéje. A bágyadtság és rászállt éjjeli harmat miatt fázott; kezét bedugta nadrág zsebébe, s dideregve ment odább, hogy belevegyüljön a tömegbe, melynek dagálya éppen most indult meg, s magával ragad mindent, vagy el is sodor feltarthatlanul, avagy elmerit az iszapba.

A nyomorult és rongyos alakok, kikből in-

ség, romlottság néz ki, szerteszét mindig megtalálhatók: a ligetek pázsitján, hol nappal pótolják az éjjelt, a muzeum kertjének padjain, hol szabadon ülhetnek, a nélkül, hogy költeniök kellene; a laczikonyhák deszka talyigái mellett, melyben a jól begöngyölgetett üst van elhelyezve, meghatározhatlan eledellel; a lebuajokban, a szurtos kávémérésekben és a rendőrségnél. Czipelik tovább azt a láthatatlan zsákot, melyet az élet terhei számára kaptak, s melyet nem mindenki ürithet ki, ha sulyos lett tartalma. — És nem is mindenkinél telik meg oly gyorsan, hogy elviselhetlensége egyszerre csak agyon nyomja hordozóját. Lassan-lassan, mindennap egy kis göbecs, s így nő a teher a görnyedő villakon, míg végre az apró göbecsek is oly sulyosak lesznek, hogy agyonnyomják a teherhordót, mint egy kőszikladarab.

Eltűnnek. Hová, merre? Talán a rendőrség és porkoláb gondoskodik már róluk, vagy egy hatalmasabb gondviselő, a ki legvégül mégis fölkeres mindenkit.

Az élet szinpadjának oly sok sülyesztője van, melyekben annyian és annyian merülnek el — nyomtalanul.

A föld és lég küzdenek egymással. Az ifjuság légvárai nem képesek kikerülni a földrengést. A szállni vágyó szárnyakat beéri a rög, a mely pedig a földhöz van tapadva. A lég, a felhő az ál-moké, a föld az életé. Nagyon rövid ideig élhetünk álmodozva.

OSZK
KITÖRÖLT ÉVEK.

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Régi jó barátok voltak, még a gyermekkorból, Bácska Pál és Szöghy Mihály. Együtt töltötték a vidám 'fiatalságot is. Azután az élet elszakította őket, évekig soká híret se hallották egymásnak.

Szöghy Mihály Erdély tulsó részén rakott fészket, Bácska Pál egy alföldi városkában éldegélt csöndes elégültségben, mint ügyvéd. A régi jó barát egész váratlanul érkezett meg hosszú évek múlva Bácska Pálhoz. Alig ismert rá. Még csak ötven éves s máris kész aggastyánt mutatott, megtörve, megkopaszodva, megránczosodva. Merev szeme örömelebb nézett a levegőbe, mint régi barátja arczába.

Ugyes-bajos dolgok hozták ebbe a kis városba. Csak két-három napot akart itt tölteni, de már elmúlt az ötödik nap is s még mindig nem tudhatta, mikor utazhat vissza Erdélybe, hol egyik kincstári uradalom ügyésze volt.

Komorsága napról-napra növekedett. Bácska Pál csakhamar észrevette, hogy barátja lelke fel van dülva. Szöghy Mihály gyakori betegeskedésről beszélt; másról nem igen. Családi körülményeiről pedig alig mondott valamit.

— És hogy van fiad? — kérdezte Bácska mindjárt a viszontlátás első perczeiben. — Talán meg is házasodott már?

— Igen, igen, néhány éve, válaszolt Szöghy s egy könnyü sohajtást nem tudott elfojtani. Ez azonban barátjának akkor még nem tűnt fel, csak később, mikor több kérdést tett a fiuról. Szöghy Mihály ezekre a kérdésekre mindig röviden válaszolt és pedig ama szomorú kisérettel, melyet önkéntelenül küld az ember némely szava után keble mélyéből.

Egyetlen egyszer mégis mondott annyit, hogy fia házassága nem boldog. A fiu egy kicsit könnyelmű, mert mint egyetlen gyermeket nagyon el-kényeztették. Ekkor oly komoran függesztette szemét a levegőbe, hogy barátja nem hozta többé szóba a fiut, sejtván, hogy sokkal több bánatot, mint apai örömet okozott Szöghy Mihálynak.

A régi jó barát e néhány napot mindig barátjával együtt töltötte a Pál házánál. Bácska Pál meglehetősen magányosan élt, mert özvegy ember volt s leánya is a megyei székvárosban lakott nagynénjénél, a ki nevelését vezette.

Mihály — mint kedvetlenül mondá — bizonyos családi ügyek miatt időzött a kis városban, de hogy mik legyenek azok, arról még akkor is hallgatott, mikor egész bizalmas melegséggel emlékeztek a régi évekre. Mindössze annyit mondott, hogy személyesen kell találkoznia valakivel, a ki valamelyik közelebbi napon megérkezik, aztán — meg lehet — még tovább kell utaznia. Ez elég kitérőleg volt mondva és barátja nem is kérdezte többet.

Néhány levelet s egy táviratot is kapott. Bácska Pál észrevette, hogy ezek nagyon fölizgatták barátját. Oly nyughatatlan volt, hogy minden vonat elé kiment a vasuti állomáshoz s ott várta azt, kinek megérkeznie kellett.

Az éjféli vonathoz is kiment minden éjjel, de a várva-várt késett.

— Mihály, — mondá neki barátja, — ha az éjjeli vonathoz mégysz, sokkal rövidebb az ut a kerten keresztül. Csakhogy az meg nagyon barátságatlan hely ott kívül, a kertek alatt. Tégy a zsebedbe revolvvert.

A kert olyan közbe nyílt, a hol alig volt egy pár ház, csupán telkek és gyümölcsösök, és bozontos eleven kerítés, ördög-czérnából.

Szöghy esti 11 órakor pontosan elindult a vonat elé. Csakugyan a rövidebb utat választotta, a kerten keresztül. Hogy mikor tért vissza, barátja nem tudta, mert a nyugtalan ember megjöttékor már rendesen aludt. A vendég számára a gangra nyíló egyik szobát rendezték be, s jöhetett-mehetett, a nélkül, hogy valakit háborgatott volna. Hatodik napja, hogy Szöghy Mihály már megérkezett.

A rákövetkező éjjel forró és tikkasztó volt. Pál a hőségben nem tudott aludni. Szokatlanul sokáig olvasott, s előbb megfájult szeme, mintsem álom jött volna rá. Jó későn lehetett, mikor barátja lépteit meghallotta a gangon. Az ő ablaka előtt kellett elmenni. Az ablak egyszerüen csak be volt hajtva, hogy fris levegő jöhessen a szobába.

— Nem alszol még, Pál? -- kérdezte Szöghy

Mihály, megállva az ablak előtt, melyből az egyszerű világosság sugárzott.

— Most se érkezett meg? — válaszolt Bácska Pál egy másik kérdéssel.

— De igen, megérkezett. Jó, hogy ott voltam. Végezhattünk. Kora reggel már tovább utazik. Hanem most egy kis szivességre akarlak kérni. Éppen jó, hogy ébren talállak.

Szöghy hangjában volt valami különös, úgy, hogy Pál előre is szokatlan kérésre készült.

— Mi az Mihály? — kérdezte, oda lépve az ablakhoz. — Talán be is jöhetnél.

— Szükségem van négyszáz forintra. A mint haza érek, rögtön küldöm.

Mihály hangja reszketett az izgatottságtól.

— Éppen ma kaptam ezer forintot a gabnáért — felelt Pál, — akár ebben a pillanatban is átadhatom.

— Jó lesz! — kiáltott mohón Szöghy Mihály.

Pál aztán átadta barátjának a négyszáz forintot, ki fölhevülten rázta meg kezét, s aztán eltávozott. Bácska Pál visszakerült ágyába. Már félszen-derben volt, mikor ismét hallotta Mihály szobája ajtajának kinyílását, a kulcs halk zörgését, aztán csendes lépteket végig a gangon.

— A Mihály dolga nagyon sürgős lehet, — gondolta magában, hogy még ilyenkor is távoznia kell.

II

Bácska Pál korán szokott kelni. Most a mint fölébredt, hirtelen fölkapta fejét, mert valami nagyon megszokott hiányzott. Nem hallotta ágya mellett a zsebóra szabályszerű ketyegését.

Az óra hiányzott.

Jól emlékezett, hogy rendes helyére tette. Ej, de csalódhatik is. Bizonyosan az íróasztalon hagyta. Nem találta azonban ott sem. Keresni kezdte az egész szobában. Az óra sehol se volt, de még a pénztárca is eltűnt. Az óra és a tárca elég jelentékeny értéket képviseltek arra nézve, hogy a kár érzékeny volna fölingerelje. Semmi kétség, hogy a míg aludt, itt tolvaj járt.

A gangra nyiló ajtó zárva volt; a másik szobába nyiló ajtó szintén. De az ablak nem volt becsukva. Mihály is ott szólt be.

Bácska Pál hirtelen egyet gondolt, de aztán megcsóválta fejét.

— Káros ember igazságtalan szokott lenni,
— így szólt magában.

Szöghy Mihályt gyermekkorától óta ismerte. Volt alkalma elég sokszor meggyőződni becsületességéről, sőt baráti áldozatkészségéről is.

Mikor meggyőződött, hogy hiába minden keresés, izgatottan szólította a cselédet. Az nem jött a hívásra. Harsány hangon kiabálta tehát nevét, utóbb már káromkodott is, mert az egész háznál senki se mozdult, noha több cseléd is volt. Oly

szokat annak tünt ez fel, hogy Pál izgatottságát csak növelte. Nem tudta elképzelni, hol lehetnek a cselédek. Haraggal indult fölkeresni őket.

Barátja szobája előtt kellett elmennie. Az ajtót félig úgy is nyitva látván, természetesen benyitott ide, mohón vágyván közölni már valakivel a lesujtó tapasztalatot. A Mihály szobájában nem volt senki. Az ágy is érintetlen. Tehát Szöghy Mihály nem is aludt itthon. Az uti táska ott állt az egyik sarokban, s a szoba padlatát parányi dirib-darab papirok lepték el, valami eltépett levelek vagy egyéb irományok maradékai.

Ismét a cselédek nevét kezdte kiabálni.

Végre a kert felől megérkezett a kocsis, már messziről hadonázva kezével.

— Borzasztó dolog történt, tekintetes uram, — kiáltott, hátrafelé, a kertaljnak mutatva — Ott van Bába Marczi — megölve.

— Kit öltek meg? — kérdezte Bácska, noha elég jól hallotta a kocsis szavait, de a mai reggel eseményeinek eme gonosz torlódását mintegy visszatartani akarta.

— Jól ismerte a tekintetes ur, — felelt a kocsis, a rendkívüli helyzet által megengedett bizalmas hangon. — A Bába Marczi, kérem alászan. Hosszu, nyurga ember. Hires ujju a kártyában, de maga vézna. Bizony nem nagy erő kellett hozzá, legfeljebb egy éles kés.

A kocsis ekkor a lágyékára mutatott, valószínűleg részletes magyarázat végett, a mivel e véres eseményt hirtelenében, röviden meg akarta ismertetni urával.

— A kert alatt történt? — kérdezte a tekintetes ur.

— Alig husz lépésnyire tőlünk. Már elvitték a boldogtalant, a helyét pedig behomokoztuk. A harangozó talált rá, mikor a toronyba indult kongatni négy órát. Ma nem is harangozták, tekintetes uram, a négy órát, mert a harangozó odáig lett; azért is későbben keltünk fel mindnyájan. Mikor a harangozó rátalált, még nem hült meg. A hogy mondják, Bába Marczy egész éjjel kártyáztott, s mikor haza akart menni, akkor esett meg vele, a szerencsétlennel. Nem nagy kár érte, hanem hogy mégis a mi közelünkben kellett történni.

Bácska Pál lesietett a kertszélre. A maga baját egészen elfelejtette. A kert-közben egy csomó ember állt és mindenki beszélt. Látni való nem volt egyéb egy homokos foltnál, ott a gyepen. Az emberek nem valami nagy részvétellel beszéltek a meggyilkoltról, és rendkívüli buzgósággal mondtak el minden apróságot Bácska Pálnak.

Mikor a tekintetes ur feljött a véres tett színhelyéről, távirat várt rá. Nénje tudatta, hogy leánya beteg, siessen hozzá.

— Fogjatok be hamar!

Bácska Pál fél óra mulva már utban volt a székváros felé, a honnan csak negyed napon tért vissza, mikor teljesen megnyugodott leánya felől, a kinek betegsége nem is volt oly veszélyes, mint a néni első ijedtségében gondolta.

Szöghy Mihály akkor már elutazott, csakhogy senki sem tudta mikor. Uti táskája most is ott volt a szobában, de az ő visszatérését hiába várták. Senki

se látta Bácska Pál távolléte alatt. Minden arra mutatott, hogy Szöghy Mihály azon az éjjel eltávozott, s nem is tért többé vissza.

III.

Bácska Pál csakis most ért rá még, hogy a nála történt lopással foglalkozzék. Rendkívüli izgalommal gondolt vissza arra az éjre.

— És hova tűnhetett el Mihály?

Ez is kérdés volt a többi közt, hisz Szöghy Mihály egyetlen szóval se mondta akkor éjjel, hogy már el akar utazni és ha váratlanul jelentkezett a távozás szüksége, akkor is irhatott volna egy pár fölvilágosító sort. A gyors, az előre nem is sejtett elutazást eléggé mutatja, hogy táskáját se vitte magával.

Minél tovább gondolkozott Pál, annál mélyebbnek, annál sötétebbnek tűnt föl ez a rejtély s a komor homályban csak növekedtek a fekete árnyak Szöghy Mihály körül, kit barátja már az első pillanatban annyira megváltozottnak talált s kinek megtört alakja és csüggedt kedélye oly nyomasztón hatott az első pillanattól kezdve.

Mi történhetett vele? Mi hozta ide? Mi vitte el oly rögtön?

Egyik kérdésre se volt világos válasz.

Maga elé képzelte, mikor éjjel az ablaknál beszél és sürgetve pénzt kér. Szava nagy nyugtalanságot árult el, arcza még inkább; keze pedig reszketett, mikor a pénzt átvette. Mihály egy szó-

val se hozta elő anyagi helyzetét; nem panaszkodott, de a lelki ziláltságot annyira eláruló embert bizonyára nem csak betegségek csigázták el.

— Lehetséges-e, hogy annyira jutott volna? — töprenkedett Pál, szívében sok mentséget érezve, de mégis hiába igyekezett feltartóztatni egy alattomosan előtörő gyanut, a mi ellen hiába viaskodott. A pénzes tárczát Mihály előtt nyitotta föl, előtte tette az éjjeli szekrényre, az óra mellé. A pénz oly kísértő a szorongatott szerencsétlenekre, hogy készek nyomorultakká lenni miatta.

Az bizonyos, hogy Szöghy Mihálynak pénzre volt szüksége s mivel akkor éjjel kért kölcsön, mikor az a valaki megérkezett, a ki végett ide utazott, nagyon valószínű, hogy pénzes ügyekben járt az itt. Mihály a pénz átvétele után csakhamar eltávozott hazulról, be se várva a reggelt. És vajjon visszatért-e később. Senki sem látta többé.

Pál a cselédek közül nem gyanakodott senkire, hogy őt meglophatta volna. Úgy szólva a háznál növekedett mindenik és soha, még csekélységekben se adtak rá okot, hogy gazdájuk bizalmát megingassák. Az értékes óra napokig ott ketyegett, a honnan most ellopták. A pénzes tárczáról nem tudott senki, egyedül csak egy ember, ugyanaz, a ki azt is tudta, hogy az ablak nincs bezárva csak szét kell tární s aztán beléphetni a szobába.

Egyesegyedül csak Szöghy Mihály látta, mikor a pénzes tárczát a szekrényre helyezte. Mihály pedig reggelre eltűnt, minden szó nélkül.

Pál jól meglátolt minden körülményt. Elég gyakorlata volt hozzá Ifjabb éveiben hosszabb ideig

működött a megyei törvényszéknél, s most is — mikor hivatalt elfogadni meggyőződése tiltotta — egyike a legtekintélyesebb kriminálista ügyvédeknek.

A mint számba vett minden jelt és egybe illesztett minden körülményt, azt mondta magában:

— Mint bíró, tudnám, kit fogassak el, de mint barát kételkedem. Mint bíró, még a Bába Marczy meggyilkolása miatt is vallatnám, mert akkor éjjel itt járt a kerten keresztül, de mint barátot mégis kényszerít valami, hogy a két eset közt ne keressek összefüggést. Gyanakszom rá, de nem hiszek semmit.

Nem említette senkinek a nála történeteket.

Ha azért mondja el, hogy a tolvajt nyomozzák, nem szabad elhallgatnia senkit s akkor Szöghy Mihály ellen fordul a leghatározottabb gyanu.

Vajjon bíróság elé idéztesse-e régi jó barátját, kihez ifjúsága legszebb emlékei fűződnek?

Mihály eltávozása után — tudniillik attól számítva, mikor Pál többé nem találkozott vele, — a nyolczadik napon levél érkezett tőle.

A kölcsönkért összeget küldte meg, s röviden annyit irt hozzá: «Megbocsáss, váratlanul, rögtön utaznom kellett. Minden percz nagyon drága volt».

A levél abból az erdélyi városból jött, a hol lakott. Bácska Pál tehát most már elküldhette utána az uti táskát is. Nehány nap mulva a táska visszaérkezett, a postahivatal olyan megjegyzésével, hogy Szöghy Mihály többé nem lakik ott.

E közben folytak a nyomozások Bába Marczy gyilkosa után, de lehetetlen volt csapásra találni.

A hivatalos vizsgálat annyit derített ki, hogy Kártyás Bába Marczy akkor éjjel a nagy fogadóban

játszott és jókora összeget (meghatározni nem lehet hogy mennyit) nyerhetett, mert vásár ideje levén, voltak elegen, a kik «kötelnek álltak». Éjjél után két óra mulhatott, mikor távozott, meglehetősen jókedvben, részint szerencséje, részint az italok következtében. A legtermészetesebb gyanu azokra irányult, a kikkel Bába Marczi az éjjel játszott s a kik vesztek. A zsandárok össze is terelték ezeket, de mind tisztára kimutatta, hogy az éj hátralevő részét hol töltötte. Elkövethette azonban a gyilkosságot valaki olyan is, a ki jelen volt a játszó-szobában és tanuja lett a jóféle kártyás szerencséjének. De azokat mind nagyon nehéz egyenkint kikutatni. Vásár levén, a játszó-szobában sok ember megfordult, ott ettek, ittak, hallgatták a muzsikát, azután eltávoztak. A gyanusabbakat kihallgatták, de mind hiába, mert Bába Marczi gyilkosát nem lehetett kifürkészni.

Végre is a nagy csomó aktát és protokollumot, a mit összeirtak, felre tették a polczra és nem is vették le onnan, csak mikor az irattárba helyezték el, hol aztán háborítatlan nyugalma maradt örökké.

IV.

Évek évek után folytak.

Bácska Pál nem hallott semmit régi barátjáról, Szöghy Mihályról. Egy izben próbaképen levelet irt neki előbbi lakhelyére, kérdést téve, hogy mi történjék az utitáskával. A levélre soha se jött válasz.

Talalkozott Pál nagy időközökben arról a

vidékről való emberekkel is, a kiktől kérdezősködöt Szöghyről. Azok annyit mondtak, hogy Szöghy Mihály régen elköltözött onnan. Hirtelen leköszönt kincstári tisztségéről, azután elutazott. Azóta soha se hallották hírét.

Év év után haladt tovább s a régi barát emlékére zavartalanul halmozta a mult rétegeit.

Pál feje mind deresebb lett. Régi jó barátokra, kedves ismerősökre ráborult a sir. Új emberek, új ismerősök következtek, sőt az öreg ur körül új család is: leányának szép, kedves gyermekei, a kik sokkal jobban elfoglalták a nagyapát, semhogy régi eseményekre gondolhatott volna, a miről nem beszélt senki, a mire nem emlékeztette semmi.

Bácska Pál és családja a székvárosba költöztek, mert vejének az ismét helyreállt vármegyénél volt dolga, ő pedig maga is az állami vizsga bizottságának tagja lett. Nyugodtan és derülten éltek és Bácska most éppen olyan büszke volt unokájára, Rózára, mint egykor leányára, ki egyformán hasonlított anyjához és nagyanyjához és az öreg ur két kedves lény virágkorában gyönyörködött ebben az egy bimbóban.

Bácska Pál már közel járt a hetven évhez.

Az utóbbi években teljesen visszavonult a nyugalmas csendbe, de mint tevékenységhez szokott férfit, nem tudott tétlenül maradni s néhány jogügyi értekezést és valami ily fajta könyvet is irt és nagyon jól esett neki, hogy figyelmet tudott kelteni és a lapok dicsérték értekezéseit.

No de ennek következtében aztán egyszerre elárasztották az «országos hirü férfit» előfizetési

ivekkel, sorsjegyekkel, nyakára küldtek mindenféle könyveket, röpiratokat és értekezéseket, a miket rendszeren fölhasgatott fidibusznak, miután egyet-egyet káromkodott melléjük.

Egyik este valami olvasni valót keresett, meg nézte az éppen akkor érkezett füzeteket s a legvékonyabbat s a legnagyobb betűvel nyomtatottat nyitá föl. A mint bele esett pillantása, hirtelen visszafordított a könyv czimlapjára.

— Mi ez? — kiáltott megütődéssel.

Csinos kiállítású füzetke s egy afféle doktori disputa volt benne kinyomtatva, a melyet fiatal emberek szoktak volt tartani, mikor doktor jurissá avatják fel őket. Ezt bizonyos dr. Igali Béla tartotta, a ki — mint a czimlapra ráírta — mély tisztelete jeléül küldi Bácska Pál urnak, a kiváló jogtudósnak, stb.

De nem ez volt, mi az öreg urat meglepte, hanem az a néhány sor, a mit belőle olvasott, a hogy beletekintett.

— Mi ez? *Bába* nevét láttam benne. «Az orozva meggyilkolt *Bába*.» Miről disputálhat abban a füzetkében Igali Béla?

Igy tünődött mindjárt az első véletlen soroknál az öreg ur s azonnal leült a füzetel asztalához.

A füzet a büntető igazságszolgáltatás enyhítő eseteiről elmélkedett, védbeszéd alakjában, melyet az ügyvéd egy gyilkos fölött tart, a kire a legenyhébb büntetést kéri kimondani, miután töredelmesen megvallotta és megbánta tettét és nem az elvadult romlottság vitte a véres bűnre, hanem nagy

kétségbeestében a semmirekellőség ama könnyü sikere által támadtatott meg erkölcsi érzete, melylyel a *meggyilkolt Bába* a vádlott szeme láttára rövid óra alatt százakat és százakat sepert össze a kártyasztalról, oly összegeket, melyeknek megszerzéséért a vádlottnak hosszú időig kellene fáradozni s melynek most negyedrésze is elég lett volna, hogy nyomorult helyzetén segíthessen.

— Tehát nem csak a név, hanem az egész körülmény összevág — mondá Bácska Pál mely fölindulással és visszagondolt a már el is felejtett véres eseményre.

Most is éjjel volt, oly csöndes, mint akkor régen, mikor szintén így olvasott s egyszerre megjelent az ablaknál Szöghy Mihály. A hirtelen elolvasott néhány sor nem csak a kert alatti rejtélyes büntettet tüntette föl egész elevenségében, hanem előidézett mindent, a mi összefüggésbe jött vele!

— Mit akar ez a könyv a Bába nevével? Véletlen volna csupán, hogy ilyen nevü meggyilkoltat említ; és az is véletlen, hogy ez a Bába is kártyás?

A doktori disputa a meggyilkoltat Bába Józsi-nak nevezi. Az igazi Marczy volt. A gyilkos neve Szegény Tamás. Az igazit azonban soha se lehetett megtudni. Valószínűleg az első név is épp oly önkényes, mint ez az utóbbi. Az, hogy Bába Józsi is épp ugy kártyás, mint Bába Marczy volt, szintén lehet a véletlen összetalálkozása. A fiatal doktor juris csak azért választott ilyen haszontalan embert, hogy képzelt védenoze számára annál könnyebb legyen a védelem. Vannak bizonyos előirt kellékek, melyek szerint az ilyen disputák készülnek.

Az öreg Bácska félre dobta a füzetet, mert a régi emlékek ingerlőleg tolultak eléje s féltette tőlük éjjeli nyugodalmát. Gyorsan lepihent ágyába, szivogatva pipáját, mely mindig elkísérte őt ágyába. Hanem a pipa füstjébe most úgy belegomolyodott a gondolata, hogy az mindig tovább és tovább szállt vele ama homályba, mely a lámpa ernyőjén túl a szobában uralkodott, onnan pedig még tovább, sokkal sűrűbb homályba, a nagy idők messzeségébe és feledékenységébe.

— Átkozott könyv, mégis csak átlapozom, hogy ne háborgasson! — mondta végre erős elhatározással az öreg ur s elővette ismét a szép velin papirosra nyomtatott füzetet és olvasni kezdte.

V.

Szegény Tamás, a védő ügyvédek által összegyűjthető részvételre méltó tulajdonságok egész tárházának birtokában van. Ezen kívül nincs is semmije, kivéve családját, a mi dicső vagyon ugyan, de a szerencsétlenségek sorozatának ijesztő gyarapítása egyszersmind.

Az asszony szenvedő és a nélkülözésektől megkínzott. A gyermek példás egészségű és falánk, mint a galamb. Az asszony türelmes, panasznélküli, hanem a gyermek vidám, követelő és ártatlan kívánságoktól duzzadó.

Szegény Tamást a szelid nő vértanui türelme csak úgy busítja, mint a gyermek vidámsága, mert a nélkülözésekre olyan súlyos a bű, mint a gyöngé

ágakra a fagyos zuzmara, és a vidámság is súlyos, éppen mint a dus virágzat, mely szintén lehajlitja a gallyakat. Szegény Tamás jó törzsnek hajtása, de képtelen megoltalmazni családját, képtelen gondoskodni róla.

Még nincs harmincz éves. Elég fiatal hát arra nézve, hogy remélhessen az élettől, de nem anyyira ifjoncz, hogy kiegyenlitendő számlái ne volnának az eddigi étellel.

Tegyük föl, hogy könnyelmű volt s eljátszotta, vagy elszalasztotta ez életfentartás alkalmait.

Óh tekintetes törvényszék! Akár a könnyelműség, akár a balszerencse rakja is teli vállunkat terhekkal, görnyedünk alattok, czipeljük súlyát és az elviselhetetlen terhek egyformán megtörnek, akár mily kéz helyezte is azt ránk.

Tamás csak inséget, bánatot látott otthon és nem tudott segíteni. Ha gyermeke enyhítette éhségét, ő maga koplalt. Felesége pedig valódi szent volt, a ki az éjjelt egygyé tudta tenni a nappal, a mi erény ugyan, de gyakorolni nem könnyű. A fiatal nő se birta soká. Kezdett betegeskedni.

Ime, tekintetes törvényszék, a vádlott Szegény Tamás, családi otthonában.

Az éj nem hintett álmot az ő szemére, mert minden éj egy bizonytalan holnapot hozott közelebb a keserves mai nap mellé. Sokszor kiugrott ágyából, láztól gyötörtetve és üzetve. Isten szabad levegőjétől várta azt a pillanatnyi enyhülést, melyre kábult fejének csak azért volt szüksége, hogy kinos helyzetét érezhesse.

Menekülni kellett a szobából, ha az álom in-

cselkedői megszólalásra birták a szegény fiatal nőt, a ki öntudatlanul panaszokban fakadt ki, mert ébren soha se panaszkodott.

Hányszor megtörtént Szegény Tamással, hogy egész viradatig kóborolt a néptelen utczákon, hol a rideg, mindennapi élet megszokott jeleit és a közömbös arczu embereket nem látva, talán remények is éledtek boldogtalan szívében, jobb jövő iránt.

(— Ez elég közönséges kezdet — szól Bácska Pál, sokkal nyugodtabban és ismét rágyújtott a pipára. — Szegény Tamás mindenestre olyan fráter, a ki nagyon rászorult a fiskális ur szépítseire.)

Ilyen éj volt az, mely a vádlottat a városi vendéglő tájékára sodorta.

Szólt a zene, a mulatozók zsibongása hangzott ki; Szegény Tamás belépett. A zene, a vigság oly sajátságosan szokatlan volt e boldogtalan előtt, hogy kíváncsivá tették: mi az? Kártyázókat talált ott és pénzt látott az asztalokon, mely csomókba vala készítve, hogy a kártya fordultával gazdát cseréljen.

Ott látta a vádlott Bába Józsit. Először látta most; semmit se tudott róla.

Ki volt ez az ember? Haszontalan korhely, kivel tisztességes ember szóba nem állt. Hamis játék miatt már börtönben ült. Anyja is eltaszította magától.

Dr. Igali Béla részletesen elbeszéli a képzelt törvényszék előtt, mint állt meg Szegény Tamás a játszóasztalnál, mily mohó szemmel nézte a pénzt, a mit lassankint mind Bába Józsi rakott zsebre. A tekintetes törvényszék ismeri a szerencsétlen ember

vallomásából, hogy mily gondolatai támadtak a bódító látványra. A megkívánt pénz jobban részegit, mint a bor. Elkábult és semmi egyebet nem látott, mint a pénzt, melyet dobáltak s mely egy semmirekellőnél akadt meg.

Tudna-e valamit felhozni a vádló királyi ügyész ur Bába Józsi mellett? A tanuk is bizonyítják, hogy a társadalom söpredéke volt. Ne is tagadja ezt az ügyész ur! Embernek ember a legnagyobb ellensége és nem a vadállatok.

Bába Józsit, a börtönből került nyomorultat, olyan zsarnok fölebbvalónak tekintette Szegény Tamás — a kit a végrehajtók tartottak felügyelet alatt, hogy föllázadt ellene. Fölragadt egy kést a vacsorához terített asztról.

Az indulatok beszámíthatatlan rohama volt ez. A vegyészek név szerint fel tudják sorolni azokat az elemeket, melyek külön-külön veszélynélküli, ártatlan szerek, de mihelyt egyik vagy másik egymással érintkezik, rombolóvá lesznek. A vádlott, ki inséget szenvedett és Bába Józsi, ki rövid fél óra alatt százakat szerzett: ilyen végzetes elemek. Lehet-e elképzelni, lehet-e csak föltenni, hogy a boldogtalan ember rablásra gondolt, mikor husz vagy huszonöt ember jelenlétében meg akarta rohanni Bába Józsit és megölni a késsel? Erkölcsi föllázadás volt ez csupán, tekintetes törvényszék.

De volt ereje leküzdeni háborgó indulatát. A boldogtalan ember megborzadt és ott hagyta a kártyázókat. Folytatta éjjeli kóborlását. Az elnémult utczákon egyedül maradt keserveivel, s követte azokat, a merre ragadták: a kétségbeesés felé. A

szerencsétlen ember már elfelejtette a kártyázókat, nem gondolt Bába Józsira

Tekintetes birák! — mondá a védbeszéd — a vádlott, szegény védenczem, öngyilkosságra tökéltelte magát. Véget akart vetni nyomruságának.

Az önmagával vivott eme rettenetes harcz közepette egyszerre rekedt dalolást hall. Olyan minden zengés nélküli dana volt ez, huzott-nyujtott harsogtatása a szavaknak, hogy a beszélő hangot is azonnal föl lehet benne ismerni. Tamás megismerte hangjáról a dalolót. A kártyás Bába ment haza a korcsmából. Nehány kutyát felriasztott éneke s azok ugatni kezdtek. Más élő lényt még sejteni se lehetett a közelben.

Már éjfél utáni két óra mult. A hely egy nappal is néptelen utcza; sötét, kihalt; önkéntelenül képes fölidézni a bünök félelmét. Alig van benne néhány ház; csak sövények, kerítések, bozót és bokrok szegélyezik.

(— Ez megint így van! — mormogta Bácska Pál, néhány pillanatra abba hagyva az olvasást.)

Bába Józsi széles jókedvvel közeledett, közbe-közbe rikoltozva, hogy mintegy megpróbálja e hely elhagyottságát.

Tamás, ki a halállal folytatta már az alkut, szemközt ment vele. A mint megláthatta a közeledő alakját, az jutott eszébe, hogy az ő élete többet ér, mint e gazemberé; hogy ennek az embernek a halála hasznosabb lenne mint élete. Hasznosabb egy családra, az ő szenvedő családjára.

Még nála volt a kés, melyet a fogadóban az asztról ragadt fel. Félre állt egy sövény mellé, az

ittas ember utjából. Bába Józsi oda ért elébe és akkor, tekintetes törvényszék . . . A rettenetes elhatározásokra elég egy pillanat.

Ráugrott, megragadta torkát és késsel szurkálni kezdte. Meggyilkolta, kirabolta és elfutott.

Segített családjá sorsán ; de lelkiismerete nem engedte nyugodni. Bűnbánattal és töredelmesen önmaga jelentkezett, hogy elvegye büntetését.

VI.

— Az nem igaz ! — kiáltott hevülten az öreg Bácska. — Soha se jelentkezett. Ma se tudja senki, hogy ki az a Szegény Tamás

Tovább nem is olvasta a füzetet, hanem saját gondolataiba merült el.

— Ki lehet ez az Igali Béla ? — kérdezte, miután visszaidézte emlékezetébe a gyilkosság részleteit és egybevetette azokkal, a miket most olvasott. — Csak most tett doktorátust, s akkor fiatal embernek kell lennie. Tehát hallotta valakitől az esetet. De akárkitől hallotta, az többet tudott, mint bárki más. A hely, a hol a gyilkosság történt, jól van leírva. A gyilkos, hogy a kártyázásnál határozta volna el tettét — oly valószínű. A kés, melyet a gyilkosság helyétől néhány lépésre találtak, csakugyan a fogadóból való volt. Bár menyire el is van burkolva Szegény Tamás és bármennyi ügyvédi cziczomával szépitve, mégis többnek látszik, mint képzelődésnek. Huszonnégyszáz év múlt már. Én magam se tudtam volna ily hiven vissza-

emlékezni mindenre. Igali Béla nagyon hü előadást hallhatott.

Bácska Pál igyekezett visszaidézni emlékezetébe, hogy vajjon Szegény Tamásban kire lehetne ráismerni. A kis városkának csaknem minden lakosát ismerte, de Szegény Tamásnak megfelelőt lehetetlen volt találnia. Nem odavaló volt, idegennek kellett lenni. Igali Béla is azt mondja, hogy Tamás akkor éjjel látta először Bábát. Ott pedig mindenki ismerte Bábát.

Lehetetlen volt az öreg urnak az emlékezetes éjre és eseményeire úgy gondolni, hogy eszébe ne jutott volna Szöghy Mihály, ez a rejtelmes ember.

Ösztönözve érezte magát, hogy Igali Béla képzelt védencze helyére Mihályt állítsa. Hanem Szöghy Mihály már akkor jóval túlhaladta a harmincz évet. Itt talán szabadalommal élhetett Igali a védbeszédben, a szenvedő nő és a kis gyermek szerepeltetése kedvéért. De Mihály lelki állapota csakugyan hasonló a Szegény Tamáséhoz. Egész utazása talányos, s ha nála is keresni kell az öngyilkosság gondolatát, meglehet, hogy itt találhatni föl, Igali Béla fejtegetésében. Mi jelentősége volt éjjeli kóborlásainak? Valóban a vasuthoz ment?

Se Mihály állításait, se Igali védbeszédét nem kell egészen elhinni — s akkor jobban kitűnik a való.

A mit a védbeszéd mond a vádlott megjelenéséről a játszószószobában, az lehet többféle látogatásnak hatásos egybefoglalása. Hátha Mihály éjjelenként oda ment, maga is játszott. Akkor, az utolsó éjjel, nagyon valószínű, hogy ott volt. Talán

éppen akkor vesztette el utolsó pénzét, aztán visszatért, pénzt kölcsönzött. Ujra elment, hogy tovább próbáljon szerencsét. Ismét vesztett. Megint visszatért és tudva, hogy talál pénzt, nem rettent vissza a büntől se. Gondolhatta, hogy nyerni fog; visszaadja, vagy bevallja és bocsánatot kér. Ugy kell lenni, hogy megint eltávozott. Vajjon akkor találkozott-e véletlenül Bába Marczival, vagy rálesett?

Bácska Pál megfeddette magát, hogy minek hurczolja ő erőszakosan gyermekkori barátját ilyen gyanu fertőjébe. De még se tudott szabadulni annak örvénylő gyűrűi közül.

— Igali azt mondja, már elmúlt két óra — folytatta elmélkedéseit az öreg ur, keresve a füzetnek azt a lapját, melyen az olvasható volt. Mikor mi együtt beszéltünk, akkor lehetett két óra. Aztán még egyszer vissza kellett térnie az óráért és pénzért. Honnan tudja Igali, hogy két óra mult már, mikor Szegény Tamás találkozott a kert alatt a kártyással? A test még meleg volt, mikor reggeli négy órakor a harangozó ráakadt.

Bácska így gyanakodott, az öreg emberek idegességével és makacosságával. Meggyőződése egyre erősebbé vált, hogy Igali értekezésében helyesen van feltüntetve az érintkező pont a valóság felé

— Tehát szöknie kellett! — kiáltott föl. — Még hivatalos állását is elhagyta. Életben van-e még?

Egész éjjel nem tudott aludni, hogy összeegyeztesse, a mi nem volt oly könnyű.

Megkisérlé védeni barátja emlékét, sokkal jobban védeni, mint dr. Igali Béla, ki csak enyhe büntetés kiszabására kérte a törvényszéket. Bácska Pál

ugy törekedett védeni, hogy tökéletesen ártatlan, hogy itt csak a rejtélyben van meg a vád, és Mihály ártatlan. De nem tudta védeni.

A rég mult események egyszerre oly közel jöttek hozzá, mintha csak tegnap történtek volna. Annyira foglalkoztatták lelkét, hogy másnap mindjárt levelet irt pesti ismerőseinek, nem tudnának-e neki valamit mondani Igali Béláról. Vágyott föltálni ezt az embert, hogy kikérdezhesse. Azonban nem nyerhetett kellő választ. Átnézte az ügyvédi lajstromokat is, hanem Igali Béla nevét nem találta föl. Mégis szívós kitartással (igazán egy vén ember szeszélyével) ragaszkodott eltökéléséhez, hogy kikutassa.

VII.

Bácska Pál a nyáron azzal örvendeztette meg unokáját, hogy beváltja régi ígérését, fő viszi Pestre.

Róza rögtön megkezdte a készülődéseket, a nagyapó is sürgette s három nap mulva már elutaztak.

A megérkezés első napján, míg unokáját szerkesztét vitte a nagy városban, az öreg ur nagy türelmetlenséget és oly közönyösséget tanusított minden iránt, hogy Rózáat föltöbb elkeserítette az érdeklődés ily teljes hiánya. Bácska Pál a másnap dél-előttjét maga számára kérte ki, s Rózának ez alatt csak a fogadó ablakaiból lehetett nézni a város nyüzsgő életét és tarkaságát

Az öreg ur kezdte sorba járni a hivatalokat, az ifjuság gyülekező helyeit. Mindenütt Igali Béláról tudakozódott. Akár milyen fáradhatatlan volt is,

mégis csak negyed napra, egy klubban talált nyomára dr. Igali Bélának, a kit ott végre jól ismertek, s a kinek számára Bácska Pál névjegyét hagyott hátra, kérve ama jeles doktori disputa szerzőjét, látogatná meg őt.

Másnap éppen reggelinél ült és Róza kisasszony már kalapját is föltette, hogy reggeli után rögtön kirándulásra csábítsa a nagyapát, mikor kopogtattak s az ajtón fiatal, barna ur lépett be, a ki midőn köszönt, az öreg Bácska oly különös meglepetéssel kapta föl fejét, hogy Róza kisasszony valami kedves ismerős megérkezését hitte.

Az öreg ur reszkető nézzel tette föl szemüvegét s a hogy végig nézett a látogatón, menten felugrott, így kiáltván:

— Szöghy!

— Igali Béla — szólta a fiatal ember, meghajtva magát.

Bácska még jobban meg volt lepetve, mert előtte állt Szöghy Mihály, de nem az az öreg, az a lelkében is megtört, hanem Mihály pajtás ifju korában Egészen az az arcz, kifejezés, alak, sőt hang is, mint egykor, a hogy régen látta. Róza nem tudta mire vélni nagyapja meglepetését s a bekövetkezett szünet után ő szólalt meg:

— Régi ismerőse a nagyapának?

— A Bácska Pál név jól ismert előttem, ha csakugyan Bácska urhoz van szerencsém, — válaszolt a fiatal ember, ki rokonzenves ifju volt s e szavait is tisztos főhajtással kísérte.

— Honnan ismer ön? vágott hirtelen szavába Bácska Pál, le nem véve tekintetét a látogatóról.

— Könyveiből és értekezéseiből. Azért voltam bátor, hogy értekezésemből is megküldjek egy példányt. Nagyon hizelgő rám nézve, hogy méltóztatott figyelmében részesíteni, mint a számomra hagyott névjegy sejteti velem.

Az öreg ur helyet mutatott a látogatónak, de voltaképen magának volt szüksége, hogy legalább egy pillanatra megnyugodhasson. Minél tovább nézte és hallotta a fiatal embert, annál tökéletesebbnek tünt föl hasonlósága Szöghy M hályhoz. Idegenek közt nem lehet ilyen családi hasonlatosság.

— Valóban nagyon érdekel az ön értekezése, — szólt az öreg ur, leküzdhetetlen fölindulással. — Szép készültségre és tehetségre mutat. Megbocsát, hogy ide fárasztottam, de érdekelt és . . . és az Igali név alatt ismerőst, egy rokonomat sejtettem. Nem beszélt soha önnek senki rólam, Bácska Pálról, vagy nem ismeri-e a Szöghy nevet.

— Nem! — volt a fiatal ember komoly és határozott válasza. — A Bácska nevet azonban pályatársaim közt gyakran emlegetik, — folytatta, udvarias főhajtással. — Még egyszer bocsánat igénytelen kis füzetem megküldéseért; de szokás, hogy az ilyesmit megküldjük azoknak, a kikről feltehető hogy érdeklődnek.

— És a Szöghy nevet éppenséggel nem ismeri? — kérdezte újra Bácska Pál.

— Soha sem hallottam.

Az öreg ur megcsóválta fejét.

— Akkor csalódtam! — mondá csöndes hangon, de kételkedve. — Mindegy. Azért az ön értekezése csinos dolog. Ügyvéd ön?

— Nem. Birói kinevezést reménylek

Róza kisasszony e beszélgetés alatt hallgatógon ült és sehol se talált helyet tekintetének, mióta észrevette, hogy a látogató néhányszor rajta feledte szemét, majd meg nagy hirtelenséggel elkapta. De most egyszerre nagyapja különös magaviselete költötte fel figyelmét. Az öreg urnak mintha megkövült volna a szeme, oly mozdulatlanul meredt Igali Bélára. A székből előre nyújtotta nyakát, mintha lesne valamit s egy alkalmas pillanatban föl akarna ugrani.

— Nagyapó, mi az? kérdezte ijedten a fiatal lány.

Igali Béla is fölállt.

— Bácska ur rosszul van, — mondá részvétellel.

Az öreg ur szeme Igali Béla óralánczára tapadt. Most, e megszólításra erőt vett magán s habár komor arcza nem is tudott kiderülni, igyekezett megnyugtadni unokáját és a látogatót, hogy egy pillanatig tartó fájdalmas nyilaláson kívül nem volt neki egyéb baja.

— Hány óra? — kérdezte aztán, maga is elővéve óráját. Nem vagyok benne bizonyos, hogy jól jár-e?

Igali Béla készséggel megmutatta a maga óráját.

Ugyanaz az óra volt, melyet Bácska Páltól akkor éjjel elloptak.

Az öreg ur szomorun hátra hajtotta fejét a szék karjára.

— Rosszul van! — kiáltott ijedten Róza és nagyapjához futott, egyik kezével homlokát simogatva, a másikkal keze után nyulva.

Bácska le nem vette szemét Igaliról.

— Az, csakugyan az! — mormogta mély sohajttással.

— Orvost hivatok, — mondá a fiatal ember Rózához.

— Nem szükség. Egy kis elgyöngülés, gyakran megesik rajtam, — tiltakozott Bácska Pál heves taglejtéssel. — Szeretnék még önnel beszélgetni Igali ur. De talán nem most. Holnap, vagy holnapután.

— Méltóztassék velem parancsolni.

— Estére, mialatt Róza színházban lesz, — szólt hirtelen elhatározással Bácska. — Nem lesz semmi bajom. Ismerem a természetemet.

Megegyeztek, hogy Igali Béla ejön estére.

Az öreg ur alig várta e találkozást. Meg volt győződve, hogy ma estére mindent meg fog tudni.

Kutatta az összefüggést a képzelt védbeszéd és a valóság közt, s ime kezdi megtalálni a személyeket is. Lehet-e kétkedni, hogy a nála történt lopás és a gyilkosság nincs összeköttetésben? Megtalálja az órát annál, ki a véres tett elkövetőjét védelmezi. És ki követte el azt?

— Óh a boldogtalan, hogyan vetemülhetett ennyire! — sohajtott föl fájdalmasan Bácska Pál, a mint végig gondolta mindezeket.

De ki lehet Igali Béla, a ki oly szakasztott mása Szöghy Mihálynak, a ki ma is viseli azt az áruló ékszert. Kitől hallotta ezt a gyászos történetet?

VII.

Ezen a napon Róza kisasszony ismét nagyon elégületlen volt a nagyapóval, mert az nem törődött semmivel, hanem úgy magába vonult, mint a csiga, s olyan mogorva lett, mint egy buldog. Igazán megbecsülhetetlen szerencsének tartotta a fiatal hölgy, hogy előtte való napon föltaláltak egy rokoni családot, a hol jól eltölthette a délután egy részét és együtt mentek el a színházba is. Az öreg Bácska egyedül maradt a hotelben és perczről-perczre várta Igali Béla érkezését.

Nem sokáig kellett várni. A fiatal ur pontosághoz szokottnak mutatkozott s csaknem a kitűzött perczben lépett a szobába. Az öreg ur, bármennyire is elkészült rá, hogy nyugodt lesz, és semmi által se engedi magát meglepetni, mégis most megint csodálkozva nézte a feltűnő hasonlatot, mely Igali Béla és az egykori Szöghy Mihály közt van, a kinek pedig még csak a nevét sem hallotta a fiatal ur.

— Mit gondol ön, — kérdezte végre — vajjon a bíróság az ön védencze büntetésénél számba vette volna-e a felhozott enyhítő körülményeket? Az végre is rablógyilkosság volt, a miből keveset lehet lealkudni. Mikor olvastam az ön derekas védelmét, az jutott eszembe, hogy ön alkalmasabb esetet is választhatott volna.

— Minden bizonynyal, — válaszolt a fiatal ember. — Hanem ezt az esetet nem én gondoltam

ki, és nagy érdeklődést támasztott bennem, mikor hallottam. Az volt a szándékom, hogy ne a levegőből kapdossak össze mindent.

— Tehát megtörtént Szegény Tamás esete?
— kérdezte megfeszített figyelemmel Bácska Pál.
— Szegény Tamás valaki volna?

— Valami szerencsétlen ördög csakugyan elkövette azt a rablógyilkosságot.

— És azután föladta magát? — folytatta az öreg a kérdezősködést, lassu hangon, nehogy fel-tűnjék kíváncsisága.

— Ezt a fordulatot csak én adtam az esetnek. A gyilkosra, a mint én hallottam, csak akkor derült rá büne, mikor már meghalt.

— Tehát meghalt a boldogtalan? sohajtott Bácska Pál. — Ki volt az a Szegény Tamás?

— Ugy tudom, hogy a műveltebb osztályhoz tartozott. Nevét nem hallottam, de a mi a kártyást illeti, csakugyan Bába volt a neve. Én is megtartottam e nevet. Oly régen történt, hogy minden tartózkodás nélkül nevének emlegethettem és Tamással is megteszem talán, ha tudom a nevét.

— Az a Tamás valóban oly részvétre méltó, szerencsétlen volt?

— Engem legalább mély részvétre ébresztett,
— válaszolt Igali, elgondolkozva vetve el tekintetét.

— Természetes, hogy én is igyekeztem részvétre méltóbbá tenni. A mi a beteg nőt és gyermeket illeti, ezzel a szomorú melléklettel én láttam el.

— Sőt talán nem is oly fiatal volt?

— De bizony a krónika szerint 25—26 éves lehetett.

— Ugy mondták önnek, hogy fiatal volt?

— Ugy emlékezem.

— És meghalt? — kérdezte hévvel Bácska.

— Öt vagy hat év múlva. Legalább az én adataim így világosítottak föl.

— Hány éves ön, Igali ur? — volt ismét az öreg ur részéről az újabb kérdés, melylyel összeszorítani igyekezett bizonyos szétválni akaró részleteket.

— Hoszonhat.

— Ki beszélte önnek e történetet, Igali ur? Ugy veszem észre, az adatok közlője is hatással lehetett önre s azért tett az eset oly élénk benyomást.

— Eltalálta-uram. Van nekem egy drága, kedves öreg barátom — mondá a fiatal ember neki-melegedett hangon. — Attól hallottam.

— Nos barátom, beszélje csak.

— Mint jogi pályára készülő fiatal ember szerettem beszélgetni mindenféle ügyvédi fogásokról, bünesetekről. Az én drága öregem ily alkalommal beszélte el azt nekem, mint olyan esetet, mely annak idején nagy részvétet ébresztett és őt is mélyen meghatotta.

— Hogy nagy részvétet ébresztett volna, — gondolta Bácska Pál, — én soha se hallottam.

— Az én öregem mindig azt mondta, — folytatta Igali Béla, — hogy azt a szerencsétlen embert, ki a kártyás Bábát megölte, nagyon lehet védelmezni, hogy itt a megrögzött bünt semmisítette meg egy végzetes pillanat.

— Ön mint jogász tudhatja, — jegyzé meg

az öreg ur, — hogy a gyilkosság mindig gyilkosság marad, akárki is az áldozat.

— Kétségkívül. De enyhítő körülmények vannak. Az a végzetes pillanat nem igen fosztotta meg a társadalmat valamitől a kártyás korhely halála által, míg ugyanaz a pillanat annak a másiknak egész életét a törvények szigorának és a börtönörnek szolgáltatta ki, sőt nemcsak őt magát, hanem gyermekét is, a kire ugyan senkinek se lesz gondja, ha a törvény betüjének eleget tettek. Természetesen ez nem jogi okoskodás, hanem az én öregem inkább szív, mint ész s ebben a szomorú esetben, ha Bába fölámad, képes lett volna azt elítélni és a gyilkost fölmenteni. És midőn én töprenkedtem, hogy a doktori vitatkozásra minő tételt válaszszak, az én kedves jó öregem azt mondta: «Védeld meg Szegény Tamást, bizony megérdemli.» Így választottam ezt a tételt, öreg barátom kedvencz esetét s nem bánom, hogy ezt választottam, mert akár mily sokat adjak is a szakférfiak véleményére, az én vén barátom se utolsó előttem az emberek közt s mikor ő elolvasta védbeszédem kéziratát, elrészkenyülve ölelt meg és még könyezett is. Ekkor aztán bárki mondhatott volna nekem új tételt, nem hallgattam volna rá.

Bácska Pál megjegyzett magának minden szót az elbeszélésből és még szemét is lehunyta, nehogy önfeledt pillantással elárulja rendkívüli érdeklődését.

Többször közbe akart szólni, kérdéseket tenni, de azt is visszatartotta és várt, a míg a fiatal ember szünetet tart. És az a melegség, az a tisztelet

melylyel Igali emlegette öreg barátját, nemcsak becsületére vált a fiatal embernek, hanem Bácska Pál minden figyelmét is arra az ismeretlen alakra irányozta, ki most tünt föl a szövevényes történet háttérében.

— Nagyon szeretheti öreg barátját, — jegyzé meg az elbeszélést követő rövid szünet közben.

— Ó nekem mindenem az életben.

— Rokona?

— Nem az, de olyan, mintha atyám volna, a legjobb atya.

— Meghaltak szülői?

— Régen! Csak anyámra emlékezem homályosan. Aztán árva intézetbe kerültem, mignem onnan az én öreg barátom magához vett és fölnevelt. Régi ismerőse és barátja volt családuknak és csakis jó szive kötötte hozzám. Pedig szegény Boldizsár bátyám nincs megáldva földi javakkal.

— Boldizsárnak hívják?

— Boldizsár Imrének. Már hetven év nyomja vállát, de reménylem, hogy én azt nem tettem neki súlyosabbá.

— Természetesen, ön meg nem válnék tőle.

— Fájdalom, az én öreg barátom és jóltevőm nincs oldalamnál. Győr mellett gazdálkodik és csak ritkán találkozhatunk. De mikor csak tehetem, meglátogatom. Többször sürgettem már, hogy lakjunk együtt, de a falusi csendet nem akarja elhagyni. A további beszélgetésben Bácska Pál pontos értesülést szerzett arról, hogy Boldizsár Imre hol tartózkodik. Azután látszólagos közönnyel beszélgetett sok mindenféléről. Rákerülhetett a sor Igali Béla

órájára is, mikor a fiatal ember aggódott, hogy talán hosszú időre visszaél a bizalommal és szíves fogadtatással.

— Milyen szép óra, — szólt Bácska Pál. — Ugy veszem észre, régi.

Igali oda vitte az öreg urhoz.

— Egyetlen emlék atyámtól.

— Atyjától? — kérdezte Bácska Pál, nagy figyelemmel vizsgálva az órát, s fölnyitotta fedelét is, melynek belső lapjára be volt vésve nevének kezdőbetűje. — Milyen korában halhatott meg édes atyja?

— Legszebb férfi korában.

— Hogyan? kérdezte önkéntelenül Bácska Pál.

— Csak harmincz éves volt.

E pontnál a beszélgetés megakadt. Az öreg ur nem volt képes teljes nyugalmát megtartani azok után, a miket hallott. Visszaadta az órát, s a szobában járkálni kezdett. Ismét csak Szöghy Mihályra gondolt.

VIII.

A színházból megérkezők még együtt találták Bácska Pált Igali Bélával, s aztán valamennyien együtt mentek le az étterembe, hol a nagyapának nem sok alkalma nyílt a fiatal urral beszélgetni, mert az minden figyelmét Róza kisasszonynak szentelte.

A makacs öreg azt forgatta fejében, hogy fölkeresi Boldizsár Imrét. Most már Igali Béla kedves öregét illette meg a töprenkedő kérdés: ki lehet ez az ember? Bácska arról akart meggyőződni: vajjon

nem Szöghy Mihály-e? Ha valóban Szöghy, e titkolózás, elvonultság, e névváltoztatás eleget mond és nincs szükség semmiféle bizonyítványra. És ha minderről bizonyossá lesz, ugyan mit tesz Szöghy Mihálylyal?

A nyughatatlan öreget vissza-visszatartotta e kérdés, de nem annyira, hogy újra és újra ne foglalkozott volna vele. A mit eddig megtudott, az csak több szálát adott kezébe, a helyett hogy kibonyolította volna ezt a sajátságos csomót.

Két napig fontolgatta, hogy mit tegyen? Lelkét égette, hogy gyermekkori barátja sorsáról bizonyost tudjon, s a rejtélyt végre meg tudja fejteni.

Egyik napon az mondta unokájának, hogy egy régi jó barátját akarja fölkeresni. Eltávozik egy-két napra. Addig majd az atyafiak mulattatják Rózát.

Elutazott Győrbe; ott kérdezősködött Boldizsár Imréről és hallott róla sok dicséretet. Nagy becsülésben élő öreg ur. Olyan tiszteletben tartják, mint valami patriarkhát. Régen lakik már a környéken. Egy kis földet árendált, később pedig meg is vette. Most olyan az, mint valami paradicsom. Az egész mindene az öreg urnak.

A legnagyobb tisztelettel beszéltek arról az emberről. Ez legelőször is Igali Béla iránt ébresztett rokonszenvet Bácska Pálban. A fiatal ember nem hiába volt annyira eltelve öreg barátjával.

Bácska Pál is meggyőződhetett, hogy a hol Boldizsár Imre lakik, az olyan, mint valami paradicsom. Nem csoda, ha nem akar onnan elmenni.

Dobogó szívvel lépett abba az egyszerű tanyai lakba, mely a városhoz közel eső egyik falu mel-

lett feküdt, oly magánosan, mint valami remeteség. Kit fog ott találni? és mit fog mondani — neki?

A kit keresett, nem találta ott. Boldizsár Imre előtte való nap reggel elutazott. Van tiz éve már, hogy el nem hagyta tanyáját. Most is nagy hirteleében szánhatta rá magát az utazásra, mert még előttevaló napon nem emlegette. Aztán egyszerre olyan intézkedéseket tett otthon, mintha hosszú ideig akarna távol maradni.

Bácska Pál tehát csalódással tért vissza unokájához, a ki derülten fogadta, sok vidám elbeszél-nivalója akadt a nagyapó távollétében történekről. Megemlékezett Igali Béláról is, a ki egy nagy vásárlás alkalmával szives volt több csomag elszállításáról gondoskodni.

— Tehát a fiatal ember meglátogatott titeket.

— Oh nagyapó, az nagyon udvarias ember és a néniék is dicsérik. Természetesen nagyapó, én a te nevedben bátor voltam biztosítani, hogy mindig szivesen fogadjuk, annál inkább is, mert ebben a tekintetben minden tanács nélkül hagytál itt, édes nagyapó.

Hogy Róza kisasszony biztosítását — a szives fogadtatást illetőleg — Igali Béla örömet fogadta, kitünt azonnal, mert megjelent nemsokára, megtudni, hogy vajjon Bácska ur nem érkezett meg, avagy nem lehet-e szerencsés valamel parancsolatot teljesíteni. Ugy beszéd közben egyszersmind felhozta Bácska ur előtt, hogy «drága öregét» azonnal tudósította levélben az érdekeltségről, a mit Bácska ur szives tanusítani védbeszéde és általában Szegény

Tamás esete iránt. A drága öregnek bizonyosan örömet okozott vele.

— Ön megirta? — kérdezte az öreg Bácska olyan gyanakodással, mint vizsgálóbíró korában.

Gyanakodó lelke előtt világosnak látszott, hogy Boldizsár Imre mért hagyta ott tanyáját oly hirtelen. Semmi kétség többé. Boldizsár Imre nem más, mint Szöghy Mihály, a ki értesülvén, hogy ő milyen érdeket tanusított Igali Béla védbeszéde iránt, a lelkiismeret fölzajlott benne, megrémült és minden eshetőségre számítva, a lőtávolon kívül menekült.

Nem fogom zavarni! — Ez volt Bácska Pál eltökélése. — Eleget tudok. Mért háborgatnám? Zabolát vetek kíváncsiságomra. Ugy él, hogy mindenki szereti. Hasznos tagja lett a társadalomnak. Ime egy derék fiatal embert is nevelt. Legyen neki nyugodt az élet és a halál. Lemondott róla, hogy Boldizsár kiléte után. fürkészszén. Nem kérdezett többé semmit Igali Bélától, a mi védbeszédére vonatkozott. Természetesen még kevésbé árulta el, hogy hol járt.

Majd két hétbe került a pesti időzés s Róza kisasszony ezalatt soha se sürgette a hazautazást, sőt a mint a nagyapa tudtára adta, hogy most már kell menni, a fiatal leány arczán hirtelen valami szokatlan érzés árnya vonult végig, hasonló a szomorusághoz; könnyü és enyhe ugyan, de mégis komor és búsuló.

Igali Béla is — ki a vendéglői ebédnél és séta közben véletlenül rendesen előtűnt — összehuzott szemölddel hallgatta az elhatározást s azután is mogorva maradt az egész együttlét alatt, végül pedig nagyon kérte az engedelmet, hogy holnap

reggel megjelenhessen az indóházban, ahol a podgyász föladásánál kimondhatatlan zürzavar szokott uralkodni, úgy hogy az utasok képzelhetetlen boszúságot és gyötrelmet szenvednek.

— Igali ur olyan szives, — szólt vontatott hangon Róza nagyapjához, mikor elváltak a fiatal urtól, ki csakugyan megkapta az engedélyt.

Reggel Igali Béla pompás bokkrétával is kedveskedett Róza kisasszonynak az indóházban, hol nagyon szeretetreméltón viselte magát. Elvállalta a pinczért, teherhordót és podgyászt és mindent elkövetett — a mihez kellemes modora is volt, — hogy a lehető legjobb emléket hagyja maga után. Az öreg Bácska meg is volt hatva, a mint bucsuzóra kezet szoritott vele s még egyszer végig nézett rajta, a ki annyira hasonlít fiatalkori emlékeinek egyik osztályosához.

A vonat elindult, Róza még kihajolt az ablakon, az öreg ur pedig hátravetette magát az ülésen. A lánczok csörögtek s a vagonok rázkódva gurultak a keresztező sineken. A nagyapa és unokája hallgattak. Róza kezében tartotta a bokkrétát s nézte, mialatt szeme elborult s egy árulkodó sohajtást képtelen volt visszatartani ajka.

— Hadd nézzek csak a szemedbe, gyermek, — szólt ekkor a nagyapa.

A leány elpirult, mint a hajnal s elfedte arczát az ülés támlájába.

— Jó hogy már megyünk! — gondolta ekkor Bácska Pál.

A nagyapa otthon hamar meggyőződhetett, hogy Róza a gyermekes vidámságot ott hagyta a nagy

városban. Mikor egyszer próbakép előhozta előtte Igali Béla nevét (mert nem szokta volt emlegetni), a leány nagy érdekeltséggel fordította felé kedves arcját, s mikor a nagyapa beszélni is kezdett róla és e közben a leány vidám lett — akkor az öreg ur gondolkodóba esett, hogy a pesti emlékek még most is mennyire foglalkoztatják a leányt.

IX.

Fél éve mult az utazásnak, s az utazásból még ekkor következett egy nagy meglepetés az öreg urra nézve, ki este felé haza érkezvén, Róza szokatlanul nagy vidámsággal kérde tőle, ha vajjon képes lenne-e kitalálni, ki volt itt ma délután?

A nagyapó attól tartott, hogy már kitalálta.

Csakugyan Igali Béla volt ott. Majd eljön még, most néhány napot itt fog tölteni. Erre vitte utja s mivel a városban egy-két iskolatársa lakik, megállapodott itt.

Az öreget nyugtalanította ez a látogatás. Kénytelen volt elismerni, hogy jóra való fiatal ember, de valahányszor látta, az öreg ur mindannyiszor olyan hideg léghuzam csapását érezte, mintha valami jégverem ajtaja nyílt volna meg. Végre is kicsoda ez a fiatal ember?

Igalit Róza atyja s a családhoz tartozók minden szivességgel fogadták. A nagyapó látta, hogy a látogató iránt e fogadtatás nem csupán udvariaság. Veje nagyon jól nyilatkozott róla. Az öreg ur azonban közönyösnek mutatta magát, pedig nem

volt az. Isten őrizzen, ha egyszer kiderülne a mult. Akkor a fiatal emberhez közel állni nem volna jó. Ki tudja, talán fia annak a magáról megfélekedett embernek.

— És az ön kedves örege? — kérdezte Igali Bélától, éppen e fölött gondolkozván akkor is.

— Nagyon elégedett, mióta birói kinevezéshez jutottam.

— Tehát kinevezték önt? És Boldizsár Imre — nem is tudom, úgy hívják-e — még se akarja elhagyni magányát.

— Óh már régen elhagyta, Egészsége nem a legjobb volt s déli Tirolban és Olaszországban utazik.

(— Külföldre menekült, — gondolta Bácska és sajnálta, ha netán ő volt az oka.)

— Hanem gyakran levelezünk, — folytatta a fiatal ember. — Ma is irtam neki.

— Természetesen ő nem tudta, hogy ön ide utazott? — kérdezte Bácska, saját gondolatainak adván kifejezést.

— Hirtelen határoztam el magamat — válaszolt Igali, kissé zavarba jöven e közönséges mentesség miatt, aztán kitérőleg, mintegy az előbbi kérdésre térve vissza, mondá: — megirtam neki mindent, néhány sort Róza kisasszonyról.

Bácska Pálnak nem kellett magyarázni, hogy mi az a minden. Kitalálta, de azt is tudta, hogyha ezt a mindent megirta «kedves öregének», majd kap is onnan választ. A nagyapónak az volt legfőbb ohajtása, hogy csak e válasz megérkezéseig «ne történjék semmi». Ezalatt ő valószínűleg valami

családi hivatalos föllépést értett, miközben minden jelenlevő szerfölött feszeng, halk hangon beszél és senki se talál kellő szót ahhoz, a mit mondani akar.

Ha ezt értette, hát ilyesmi nem is történt. Igali Béla elutazott és Bácska Pál tökéletesen meg volt győződve, hogy nem is fogja többé látni és semmi különös fontosságot nem tulajdonított a sok emlegetésnek, a mit Igali hagyott maga után.

Majd közbe szól a «kedves öreg» és kiadja a tilalmat.

Ez tavasz elején történt.

A tavasz vége felé járt már. A nagyapó egy alkonyatkor éppen a virágokkal bajlódott a kertben, mikor egyszerre valaki megáll előtte, mikor ő egy ojtás foganatját vizsgálgatta.

Vén ember volt az; csontos és szikár. Hófehér szakála egészen elborította mellét s egy hosszú élet tiszta lobogója gyanánt lengett.

A mint az aggastyán oda ért hozzá, levette kalapját s akkor egészen látni lehetett a vén főt, sima kopaszságában, a magas, viaszfehér homlokot, mely a szem fölött erősen kidomborodó ereszt alkotott. Halavány arcz volt, redőktől össze-vissza szántogatva, de nyílt, őszinte tekintet hintett szét arra verőfényt. És ezt a szomoruság se árnyékolhatta el, mely szájszélén vont a meg magát. Felleg volt, de a nap is sugárzott mellette.

Bácska Pál fölemelkedett a rózsató mellől, a mint egy ember ott megállt a közelében. Aztán megtántorodott, visszalépett; majd előre görnyedt, kinyujtva nyakát; s ekkor reszketett ez az öreg

fej és remegett a kéz, mely majd a szemet árnyékolta, majd a homlokot simította végig.

— Te, te! — kiáltott mély mellhangon és el-tikkadva érzéseitől. — Te vagy! Hadd nézzelek jobban. Te vagy valóban Szöghy Mihály?

De most már sokkal nagyobb lett az aggastyán arczán az a felhő. Meghajtotta fejét és hal-kan szólt:

— Én vagyok. Még egyszer eljöttem. Tudom, hogy nem örülsz ennek a viszonzlásnak.

Fölemelte arczát és ránézett Bácska Pálra, olyan nagy-sugáru tekintettel, mely csak a lélek homálytalan ablakán át jöhet keresztül ilyen tel-jességben.

Bácska Pál rátette két kezét a vén ember vállára és úgy nézett szeme közé, mintha apróra látni akarná mi változott rajta, mintha lelkén is keresztül akarna látni. Azután megölelte és sirt.

— Hol voltál oly sokáig, régi jó barátom?

Szöghy Mihály úgy zokogott, mint a gyermek. Bácska Pál pedig úgy kezdett vele bánni, mint az anya gyermekével. Kérlelte, hogy ne sirjon, mintha vigasztalna. Kérdezte, hogy mért sir, mintha nem tudná.

— Nem taszítasz el magadtól? — kérdezte Szöghy Mihály.

— Mért, kedves barátom? — válaszolt Bácska Pál reszkető hangon.

Bármint gyanakodott is Szöghy Mihályra, ebben az arczban czáfolat élt. Akármilyen lehetett is ez ember, de a szép ifjúkor emlékeit hozta magával.

— Én vagyok Boldizsár Imre is, — szólalt meg újra Szöghy Mihály.

— És elfutottál előlem, mikor felkerestelek.

— Te pedig meggyőződted, hogy én . . .

— Mi az, mit akarsz mondani! — kiáltá nagy hévvel Bácska Pál. — Miket akarsz beszélni, öregem?

— Azért jöttem, hogy mindent elmondjak — szólt határozottan Szöghy Mihály, kivonva kezét barátjáéból. — Nem magamat akarom mentegezni. Én el tudtam volna viselni a te gyanudat. Sirba szálltam volna velè, vagy a földi bíró elé álltam volna érte és ezt mondom előtte: raboltam és öltem. Neked azt mondom: ártatlan vagyok!

— Ne is mondj többet semmit, Szöghy Mihály.

— El kell mondanom, mert más valaki boldogsága követeli tőlem. Többé nem csak én szenvedhetek érte. Többé nem az én birtokom ez a titok, hanem másnak öröksége. Igazságot kell tennem. Jer, mutass egy csöndes zugot, a hol elbeszélhessek mindent. Hallgass ki és ítélj!

Bácska Pál némán vezette Szöghyt egy lugasba s az aggastyán mély sohajtással elkezdett beszélni.

X.

Életem legszomorubb korszaka volt, mikor hozzád utaztam.

Fiam könnyelműsége megkeserítette életemet, megrontotta vagyonomat és keservessé tette egy fiatal nő életét, ki hozzám menekült kisedével. Fiam

egészen elmerült az élet kicsapongásaiban. A szerencsétlen bujdokolt akkor, mikor én hozzád mentem. Sikkasztott és megszökött.

Elébe mentem, hogy találkozzam vele, mert levelekre nem mertem bizni semmit. Hamis név alatt váltottunk rövid üzeneteket, de féltem, hogy ez nyomába vezethet.

Mielőtt örökre elbujdosott volna, még egyszer akartam vele találkozni, hogy megtudjam, mit lehet kiegyenliteni. A te lakó városodban azért adtunk egymásnak találkozót, mert — bármi forduljon elő — mindig hivatkozhattam rá, hogy régi barátom meglátogatása végett időztem itt.

Akkor éjjel, mikor utólszor beszéltem veled, fiam végre megjött. Az utcán, a mezőn beszélgettünk együtt.

Még egy bűnét vallotta meg. Hamis váltója is volt. A hamisítás még nem derült ki, de ha be nem váltja, új bűn tetézi a többit. A nálam levő pénz nem volt elég arra, hogy uti költséggel is ellássam és hogy a váltót is ki lehessen egyenliteni. Neki menekülési útjába esett, hogy váltóját elintézhesse. Hamis nevek lévén a váltón, nem látszott veszélyesnek semmi, miután annál a pénzügyintézetnél ugy se ismerték személyesen. Gyorsan tovább kellett utaznia. Elhatároztam, hogy tőled kérek pénzt.

A boldogtalan fáradt és éhes volt s én a fogadóba igazítottam, hol akkor sok vásáros nép gyűlt össze. Együtt nem mertem vele mutatkozni, óvatosságból. Megmondtam neki, hogy tőled fogok kölcsön kérni, s ha majd csillapította éhségét, jöjjön a kert alá, ott ismét találkozunk észrevétlenül.

Emlékezel még arra az éjjelre? — kérdezte itt Szöghy Mihály.

Bácska Pál nem válaszolt szóval, csak a fejével intett.

— A mint töled elváltam, — folytatta Szöghy, — betértem szobámba, ruháimból egy pár darabot összecsomagoltam a bujdosó nagy útjára. Azután eltávoztam. Azt hittem, hogy boldogtalan fiam már a kert alatt vár, de még nem volt ott. Vártam egy darabig s mivel nem érkezett meg, félve és rettegve, hogy baj érhetne, a fogadóhoz mentem. Előbb csak az ablakon keresztül leskelődtem s mikor így nem láttam, beléptem. Fiam nem volt sehol.

Néhány pillanatig vártam ott, gondolva, hogyha valami feltűnő történt, — mert a legrosszabbtól is félhettem, — ha tatán bekisértek onnan valakit, meghallom az elejtett szavakból. De senki se beszélt semmiről. Kevesen is voltak már s az ajtókat zárni kezdték. Eltávoztam tehát én is.

Fiam bizonyosan nem talált rá könnyen a kijelölt helyre, de azóta már bizonyosan ott lehet. Mégis a legnagyobb szorongatások közt indultam meg.

Elértem a kert alatti utczába. Egészen sötét volt. Az utcafordulónál egy ember jött velem szemközt. Nagy köpenyéről megismertem, hogy fiam; de ő, a mint észrevett, megfordult és futni kezdett. Nevén szólítottam. Hirtelen megállt és hozzám rohant. Lélegzete szinte csattogott, ő maga támolygott és karomba roskadt. Csillapítottam, hogy ne féljen.

Idáig jutva az elbeszéléssel, Szöghy Mihály szünetet tartott, s letörülte nagy homlokáról a verejtéket.

Bácska Pál kimondhatlan érdeklődéssel hallgatta.

— Támogatnom kellett karommal, — szólt ismét Szögby Mihály. — Alig tudtam megérteni szavait, mert hörgött. «Menjünk, fussunk!» Ezt ismételte. «Melyik uton hagyhatjuk el leghamarább a várost.» Rémülten kérdeztem tőle, hogy talán ráismert valaki. «Menekülnöm kell!» lihegte és egyszerre neki indult, nagy, gyors léptekkel. «Nem arra, szerencsétlen! Nem az a legrövidebb ut. Majd én vezetlek.»

És kivezettem a rétre, azon is keresztül a gyalog ösvényen, aztán a szőlős dombok közé, a hová nálad létem alatt többször elkóboroltam, lehűtni forró fejemet. Ott már nem birta ereje, összeomlott. Nekem még lett volna erőm, úgy érzém. Elaludt a fűben, vagy elalélt — nem tudtam. Én örököttem fölötte.

Hajnalodni kezdett. A szürkület világánál láttam, hogy boldogtalan fiam keze csupa vér. Arczát is vérszeplők undokitották. Ruháján is vér. Megvizsgáltam, de se kezén se arczán nem volt seb. Üvöltve ránczigáltam föl, nem törődve vele, ha vad kiabálásomat meg is hallja valaki. Nem vagyok képes elbeszélni, hogy mi történt ekkor.

— Szegény Mihály! — sohajtott Bácska Pál.

— Elfutottam az árokhoz vizért, hogy a borzasztó nyomokat le lehessen mosni. Én rám is rámtapadt ez a vér! Én az árokban lemostam s a másiknak kalapomban vittem. Egy bokor mögé rejtőztünk. Ő a nálam levő csomagból új ruhát vett; a régit elástuk a körmünkkel. Mind a ketten neki

indultunk, hogy meneküljünk. Apa és fia ment így, kerülve minden nyomot, félve az embert, még a madarak énekétől is megrémülve.

Bevallott mindent.

Látott egy kártyást a fogadóban, a ki mindig nyert. Sokáig nézte, azért késett el. De eljött a kert alá s a mint mondta, nem talált mindjárt oda, csak később. Aztán várt rám. Egyszerre hallja, hogy valaki énekelve közeledik.

— Ah, Bácska Pál — kiáltott Szöghy — tudod már a többit abból a védbeszédből, tudod, hogy mi történt kerted alatt. Ő volt a gyilkos, az én fiam.

Szöghy Mihály elfedte arcját.

— Ne folytasd tovább, öregem! — szólt szeliden Bácska. — Hagyd abba, és soha szó se legyen többé erről.

De Szöghy hevesen rázta fejét.

A borzasztó tett elkövetése után én hozzám akart menekülni. A kert ajtaja zárva volt, de átugrott a kerítésen. A rémitő bűn az apához üzte őt. Keresett, a nélkül, hogy tudta volna, melyik ajtón jusson be. Zárva volt mindenik. Valahonnan emberi hangokat hallott; az utczáról-e, vagy a kertek alól, nem tudta. El akart rejtőzni s bemászott a gangról egy ablakon.

Valaki aludt abban a szobában, hallotta lélegzetét s ott meglapult. Meg akarta tudni, nem én vagyok-e vagy kicsoda s hogy biztonságáról tájékozza magát, a zsebében volt gyufával világot gyújtott. Egy alvó férfit látott. Bácska Pál, a gyilkos nálad volt akkor éjjel.

— Ne szólj tovább! — mondá hirtelen a föl-
izgatott Bácska Pál.

— Mindjárt elvégzem. Ott nem maradhatott,
onnan is menekülni kellett, a mint meggyőződött,
hogy elcsöndesült ismét minden. Ekkor találkozott
én velem.

Délig voltam kísérője, délig tudtam vele menni.
Ekkor halálos kimerültség fogott el; leroskadtam s
mintha halántékon ütöttek volna egy kalapácscsal,
ugy elvesztettem eszméletemet. Alkonyat lett, mi-
kor föleszméltem. Ott feküdtem egy dülő aljában.
Ő már nem volt sehol. Tovább menekült és meg-
menekült.

Soha sem láttam többé.

Hogyan térhettem volna én vissza hozzád,
arra a borzasztó helyre, mindjárt az iszonyatos
éjjel után? Megindultam a legközelebbi vasuti ál-
lomásra.

A vasuton hallottam elbeszélni a gyilkosságot.
Némileg megnyugodtam, mikor arról is értesültem,
hogy eddig még gyanu nincsen senkire. Hanem azért
én is tovább folytattam a menekülést és tart még
az most is. Ebben a pillanatban csak úgy bujdo-
som, mint akkor a szerencsétlen, bűnös fiuval, ki
m eggyalázta nevemet.

Minden intézkedést gyorsan tettem, hogy nyo-
momat veszítsék, mert rettegtem ismerősül élni. Ott
hagytam hivatalomat, hirtelen eladtam a mivel bir-
tam s az ország másik részébe futottam.

Annak az életet és becsületet éltekozlott em-
bernek volt egy fiacskája. Azt akartam én meg-
menteni a ráhagyott névtől és a világ itéletétől.

Anyja szegény nem tudta mi történt. Ő csak annyit tudott, hogy férje nem szereti. A mint mondtam neki, hogy a gyermek érdekében történik, vakon elhitte és úgy tett.

Ah, te nem képzelheted milyen érzés lehetett az, mikor az ártatlan gyermek láttára eszembe jutott, hogy majd később akárki szemébe dobhatja apja gyalázatát. Fölfogadtam, megesküdtem, hogy tőlem soha se tudja meg apja nevét, nem még az én kiléteimet se. Felfogadtam, hogy még egyszer apa leszek s a helyett az eltévesztett élet helyett egy jobbat nevelek, kiengesztelni a megsértett igazságot.

Szenvedő anyja nem sokáig élt. Halála után egy árva-intézetbe vétettem fel a fiut — hadd erősödjék meg benne árvaságának tudata. Elfelejtethet ott engem is. Még mindig féltem, hogy mindent fölfedezhetnek. Apja is élt még.

Teljes számkivetésbe helyeztem tehát a gyermeket. Akármilyen történhetett most már apjával vagy én velem. A gyermek apjáról, nagyapjáról nem tudott senki, a gyermek maga a legkevesebbet.

Hányszor fenyegette alakoskodásomat egy-egy ismerős feltünése. Nem járhattam az emberek közé, hanem el kellett tőlük vonulnom. Így éltem azóta mindig. A fiu ma se tudja, hogy a legszentebb kapocs az, a mit csak jó szívek tart. Még most is, mikor már derék, okos férfiu, védelmezem őt attól, nehogy megtudja, milyen ember volt apja.

-- Ismerem, pompás fiatal ember! — kiáltott Bácska Pál, mohón kapva az alkalmon, hogy kísérfetet tehessen e szomorú beszélgetés elvágá-

sára s derültebb hangot vegyithessen. — Igazán becsületedre válik, Mihály.

— Tudod-e, — mond újra Szöghy, nagy erővel folytatva az elbeszélést. — Tudod-e, hogy rád nem volt szabad gondolnom, mert hiszen te szintén ismerős vagy. Mit gondolhattál hirtelen eltünésemről... Kezdetben e gondolat nem is háborgatott, mert ez oly csekélység volt a mellett, a mi lelkemre sulyosodott. Csak később rettentem föl, mikor magamra is gondolhattam. Megöltek, kiraboltak egy embert s ugyanakkor én eltüntem. A lelkiismeret nem volt nyugodt. Ha gyanakszol, ám legyen úgy. Én, vagy a fiam: e közt nem volt több se a fájdalom, se az enyhülés.

Fiam hat év mulva meghalt Franciaországban, hol egy gyárban talált foglalkozást. Mikor elmenekült, azt írta föl egy papirdarabra, hogyha életben lesz, éppen ezen a nap évfordulóján keressek tőle levelet a pesti főpostán. Ő határozta meg a nevet is, mely alatt czimezi. A levél megjött, én válaszoltam rá s azontul ő többször irt, mindig mély bánattal és töredelmesen. Halála után hivatalos uton egy csomagot kaptam, mint az elhunyt által megnevezett örökös.

A csomagban egy szép arany óra volt, láncczostul.

Egyéb vagyona nem maradt.

XI.

Mig Szöghy Mihály pihenőt tartott s a derült szép égre függesztette szemét, Bácska Pál magában kiegészítette e történetet azzal, a mi az órára vonatkozott.

Kétségtelen, hogy ezt is, meg a tárczát is az a szerencsétlen ember vitte el, mikor a világosság-nál nézte, hogy ki alszik a szobában.

Nem tudott ellentállni az alkalomnak. A pénzvágy az imént gyilkosságra ragadta. Most pedig a vágy csillapítására oly könnyű alkalom kínálkozott. Ha nem szólt róla semmit atyjának, az oly természetes. Akkor reggel talán nem is emlékezett rá. Később pedig nem akart még egy keserves csapást mérni apjára.

Szöghy Mihály ismét megszólalt.

— Unokámat kivettem az árva-intézetből. Mindenféle koholt történetekkel álltam elébe, hogy megmagyarázzam a vonzalmat, a mit iránta tanusítok. Nem hittem volna soha, hogy még oly szenvedések után is lehet számomra öröm ebben az életben: de ez a fiu megszerezte nekem azt. Lelkiismeretem tiszta volt s megengedte, hogy örülhessek.

Mindenki számára halottnak tekintettem magamat, de az ő számára szinte rohamosan éltem.

Már azt hittem, hogy minden figyelmet tökéletesen elhárítottunk magunkról. Én meghalok, mint Boldizsár Imre, s unokám az élet biztos útján soha

se lesz más, mint Igali Béla. Ekkor jött közbe az a végzetes könyv.

Lehetetlen volt, hogy a fiu előtt mindig megtartsam óvatosságomat s egyszer — mikor jogi tanulmányairól beszélt — elmondtam neki a borzasztó esetet, s tudta nélkül szívébe akartam oltani, hogy a boldogtalan embert elítélheti bár mindenki, de gyermeke oltalmazza.

Nem gondoltam meg a következményeket, eszembe se jutott, hogy a védbeszéd nyomtatásban is megjelenik, hogy a te kezébe jut. Azt se tudtam, élsz-e még. A mint unokám megírta, hogy Bácska Pál őt fölkereste, hogy Szöghyről kérdezősködött, tudtam mindjárt, hogy ez — gyanu én ellenem. Mért érdekelne másért Bába meggyilkolása? A behegedt sebek újra fölszakadtak.

El voltam határozva, nem adni semmi fölvilágosítást. Életcélom lett, hogy unokámban senki se ismerhessen rá az apa fiára. De most már te ismered. Ime eljöttem, hogy rámutassak: ez annak az embernek fia! És megkérdézzem: homlokán-e a Kain-jegy? Bácska Pál! Unokám nekem levelet irt és föltárta szive titkát. Szereti unokádat és unokád is szereti. Megrémültem. Jól tudom, kinek tartasz te engemet; tudom, hogy még jobban meg kellett erősödni gyanudnak. Na elődbe lépne unokám, hogy unokád kezét kérje, vissza utasitanád, talán éppen azért, mert nem tudod, hogy kicsoda, de elég, hogy engem vall jótevőjének. És talán fölháborodnál és gyanudat szemébe sujtanád neki, neki, a ki árthatlan.

— Soha! — kiáltott Bácska Pál fölugorva,

és mellére szoritva jobbját, mintha esküdnék. — Soha, szegény öregem!

Szöghy Mihály könyekkel válaszolt s azután sokáig tartották egymás kezét megszorítva.

— Ezért jöttem ide. Találkoztam előbb Bélával s fájdalom nagy lett, mert ismerem mélyen érző szívét. Le akartam beszélni. Képtelen voltam, mikor hallottam boldogsággal eltelten szólni és hinni a boldogságban! Egész életem céljának megsemmisülésétől kellett félnem. Óvtam mindig szenvedélyét és nemesítettem lelkét. Most pedig csapongó lángu szenvedélyben találtam. Félek, ha még szítani fogják, félek, hogy magával ragadja. Láttam, hogy én már többé nem vezethetem, hogy más kézre van szüksége. Ha megtudta volna, hogy ő kinek fia, találkozni se mertem volna vele, hogy keserű szemrehányásokat tesz, a mért ámitottam. Ha tudja, nem lett volna bizalmi senki iránt, került volna mindenkit és nem érte volna oly fájdalmas csapás. Te biztosítottál, hogy téled semmit se fog megtudni s most már ismét nyugodtabb vagyok. Talán most már több erőm is lesz, hogy lebeszéljem.

— Lebeszélni? — mond az öreg Bácska olyan telt és harsány hangon, a minő az ember csak akkor szokott megszólalni, ha a szót semmi se tartja vissza, hanem szabadon száll. — Miről kellene lebeszélni? Öregem, azt hiszed, hogy csak te szereted az unokádat. Ne képeledjél kedves barátom. Talán nem lettem volna képes arra, a mire te, de ha az unokám, Róza boldogságáról van szó, nem engedem felül magam semmiféle jobb nagyapától. Teringettét meglátod, ha arra kerül a sor.

Most pedig hadd mondjam már, hogy isten hozott édes, kedves, régi barátom. Isten hozott Mihály, azaz hogy Imre. Mindig így foglak nevezni.

Megölelte ifjúkori barátját s kérte, hogy többé soha se legyen szó köztök e hosszú és súlyos évekről, hanem törüljék ki azt és tegyék olvashatatlanná mindenki számára.

És ki is törülték s úgy beszélgettek egymás közt, mint két oly jó barát, a kik közt, mióta nem látták egymást, nem történt egyéb a távollétnél, s most újra találkozva annál több okuk van szeretni egymást, mert oly régen szoríthattak kezét.

Róza arcza lángba borult, mikor a nagyapó bemutatta a látogatót.

— Boldizsár Imre, az Igali Béla kedves, öreg barátja.

És ebben a pillanatban a kitörült évek fölé, abba a nagy könyvbe, a melyet az élet jegyez tele, pompás szép gondolatot irtak be s azt nemsokára meg is pecsételték ünnepélyesen, és soha senki se olvashatta el, hogy a két nagyapó mit törült ki.

V é g e.

Legujabb és legszebb képeskönyvek és ifjusági iratok.

Singer és Wolfner könyvkereskedésében
Budapesten (Andrássy-ut 10. sz.) megjelent és
ugyanott valamint minden hazai könyvkereske-
désben kapható :

5—10 éves
gyermekek
számára. **Forgó bácsi KÉPES KÖNYVE.** Versek
és mesék 24 finoman szinezett képpel, pompás
kiállításban, nagy alakban, *díszesen bekötve* ára
2 frt 40 kr.

4—7 éves
gyermekek
számára **Forgó bácsi. „AZ ÉN KIS VILÁGOM.”**
Versek és mesék 20 finoman szinezett képpel,
pompás kiállításban, kisebb alakban, *díszesen be-*
kötve ára ... .. I frt.

4—10 éves
gyermekek
számára **ARANY KERT.** Gyermeekversek. Irta **Pósa**
Lajos. 5 szines képpel és hazai művészek számos
rajzával. *Díszkiadás rendkívüli díszes vászonkötésben*
ára 2 frt 40 kr. — *Díszes papírkötésben* ára... .. 1 frt 50 kr.
Pósa Lajos gyermekirodalmunk nagymesterének legujabb műve.

4—8 éves
gyermekek
számára. **TÜNDÉRÁLOM.** Nagy és rendkívül díszes
mesekönyv 24 nagy művészies kivitelű színy-
matu képpel, *díszesen bekötve* ... .. 4 frt.
(*Ezen képes könyv úgy eredetisége, mint művészies kvi-*
telenél fogva a legszebb és legdíszesebb magyar képeskönyv)

6—12 éves
gyermekek
számára. **MESÉK A FONÓBÓL.** Eredeti gyermek- és
népmesék. Irta: **Faylné Hentaller Mariska,**
Mikszáth Kálmán előszavával. 4 szines és számos
fametszetű rajzzal. *Színnyomatu borítékba csinosan bekötve*
ára 1 frt 80 kr.

4—10 éves
gyermekek
számára. **HOL VOLT, HOL NEM VOLT.** Mesék
kisebb gyermekek számára szines és számos fa-
metszetű képpel. Irta: **Faylné Hentaller Ma-**
riska. *Színnyomatu borítékba csinosan bekötve* ... .. ára 1 frt.

3—8 éves
gyermekek
számára. **HETEDHÉT ORSZÁGON TÚL.** Tündér
mesék kicsinyek számára, elmeséli **Faylné Hen-**
taller Mariska. Szines és számos fametszetű
képpel. *Színnyomatu borítékba csinosan bekötve* ... .. ára 1 frt.

6—10 éves
gyermekek
számára. **GYÉMÁNTORSZÁG.** Tündérmesék 6—10
éves gyermekek számára. Szines képpel és 35 fa-
metszvényyel. *Színnyomatu borítékba kötve* 1 frt.

6—10 éves
gyermek
számára.

ÓRIÁSOK ÉS TÖRPÉK. Gyermekmesék
6—10 éves gyermekek számára. Színes képpel és
42 fametszvényvel. *Szinnyomatu borítékba kötve*
csak 1 frt.

9—12 éves
gyermek
számára.

CSUDAVILÁG. Tündérregék a gyermekparadi-
csomból. Gyűjtötte **Kardos Pál.** *Második rend-
kívüli díszes kiadás.* 4 színes képpel és 77 fametsz-
vényvel. *Szinnyomatu borítékba kötve*... 2 frt.

7—13 éves
gyermek
számára.

EZEREGY ÉJ. Napkeleti regék gyöngyei gyer-
mekek számára. Gyűjtötte **Kardos Pál.** 4 színes
és 69 fametszetű képpel. *Szinnyomatu borítékba*
díszesen kötve ... 2 frt.

7—13 éves
gyermek
számára.

**MESEGYÖNGYÖK AZ ÁLLATVILÁG-
BÓL.** Phaedrus Aesopusi meséi. Szabadon át-
dolgozta **Hiador** (Jámbor Pál). 2 színes és szá-
mos fametszetű képpel. *Szinnyomatu borítékba csinosan bekötve*
1 frt 20 kr.

3—8 éves
gyermek
számára.

MESÉK A HÓ ALÓL. Jó gyermekek szá-
mára. Irta: **Kiss József.** *Nagy alaku* képes
könyv 6 színes képpel. *Második kiadás.* *Szin-
nyomatu borítékba kötve* ... 1 frt 20 kr.

3—8 éves
gyermek
számára.

KIS BOKRÉTA. Költemények jó gyermekek
számára. Irta: **Pósa Lajos.** *Nagy alaku* képes
könyv 6 színes képpel. *Második kiadás.* *Szin-
nyomatu borítékba kötve* ... 1 frt 20 kr.

KIS ARANYKERT. Gyermekversek, irta
Pósa Lajos. Hazai művészek rajzaival, *díszesen*
bekötve... 80 kr.

ÁLLATOK MINDEN VILÁGRÉSzből. *Nagy képes-
könyv, minden állat megnevezésével. 16 nagyalaku elpusztít-
hatlan lap, 150 színes képpel, vers és mesékkal, kis (2—6
éves) gyermekek számára írta és festette Pali bácsi. Erő-
sen bekötve* ... ára 1 frt 80 kr.
Ugyanaz közönséges lapokra festve, bekötve... ára 1 frt.

SZEMLÉLTETŐ KÉPESKÖNYV, a tárgyak meg-
nevezésével, *16 nagy alaku elpusztíthatlan lap, mintegy 300
különféle színes képpel, vers és mesékkal, kicsinyek (2—6
évesek) számára. Irta és festette Pali bácsi. Erősen*
bekötve ... ára 1 frt 80 kr.
Ugyanaz közönséges lapokra festve, bekötve... ára 1 frt.

„NEM ILLIK!”

Utmutató a társadalmi érintkezésben többé-kévesbé elterjedt visszasságok, nyelvbeli hibák és egyéb botlások elkerülésére, írta CENSOR. Az angol «Don't» nyomán honi viszonyainkra alkalmazta M. T. Bevezetéssel ellátta PORZÓ.

11-ik javított kiadás.

Ára 50 kr.

Diszkötésben 1 frt.

MIKSZÁTH
KÁLMÁN

„A T. HÁZ”

JANKÓ JÁNOS rajzaival.

Harmadik bővített kiadás.

Ára füzve 1.50

Diszkötésben 2.50.

„MOZAIK”

10 csinos beszélyke. Irta Szabolcsi Lajos.

Ára 1 frt 20 kr.

Miért szoptassa az anya önmagá gyermekét?

Irta:

Dr. DUBAY MIKLÓS.

A «Budapesti Orvosi Kör» által jutalmazott pályamű.

Ára 25 kr.

A divat befolyása az egészségre.

Irta Dr. Feleki Hugó. — Ára 20 kr.

Az elhízás és gyógyítása.

Bevezetésül: A táplálkozás élettana. Népszerűen előadva.

Irta: Dr. Bruck (Hidasi) Pál. — Ára 60 kr.

A CSECSEMŐ ÉS ÁPOLÁSA

Irta: Dr. Schuschny Henrik.

Ára 20 kr.

IV. évfolyam :

I. és II. **AZ ELVÁLT ASZSZONY.** Regény, írta **Csiky Gergely.**

III. és IV. **«Ő».** Irta **Rider Haggard.** Angol regény.

V. és VI. **ALMANACH 1889-re.**

VII. és VIII. **ÁLOM.** Regény, írta **Zola Emil.** Ford. *Fái J. Béla.*

IX., X. és XI. **Szent Mihály, Werner E.** regénye. (Három kötet.)

XII. **A PÉNZES MOLNÁR** románca. Irta **Abonyi Lajos.**

XIII. és XIV. **RAMEAU ORVOS.** Regény, írta **Ohnet Gy.** Ford. *Fái J. Béla.*

XV. **A SZIVÁRVÁNY.** Irta **Kazár Emil.**

XVI. **A KIS LORD.** Irta **Burgett F. H.** Fordította *Kárpáti Fános.*

XVII. és XVIII. **Anjuta.** Irta **Letneff P.** Fordította *Sasvári A.*

V. évfolyam :

I. és II. **A HEGYSÉG TÜNDÉRE.** Regény, írta **Beniczkyné Bajza Lenke.**

III. és IV. **PAULINA.** Regény, írta **Hugh Conway.**

V. és VI. **ALMANACH 1890-re.** Szerkeszti **Mikszáth Kálmán.** 13 elbeszélés a legkiválóbb magyar íróktól.

Tarchetti H. A SZIV KÜZDELMEI. Olasz regény.

Közelebbi köteteink számára beszerzett kéziratok gazdag gyűjteményéből, örömmel kell kiemelnünk **Jókainak legujabb** egyik legérdekesebb regényét. — A magyar közönség folyton fokozódó igényeinek vélünk eleget tenni, midőn az «Egyetemes Regénytárt» a legnagyobb magyar regényíró legujabb művével gazdagítjuk. — Ugyancsak az V. évfolyamban fogjuk hozni Mikszáth egy kötetét, továbbá a pályázatunk alkalmával dicsérettel kitüntetett regényt. A külföldi regényirodalmakat Cherbuliez, Heyse, Feuillet, Ohnet stb. legujabb művei fogják képviselni.

A legnagyobb és legpompásabb magyar diszmű!

U N D I N E.

REGÉ

Irta **DE LA MOTTE FOUQUÉ.**

Fordították

ÁBRÁNYI EMIL ÉS IFJABB ÁBRÁNYI KORNÉL.

Hoëppner Gyula

kilencz színrajzával fényes kiállításban, nagyszerű diszköt.

Ara 24 frt.

Előfizetési felhívás.

MARLITT E.

összes regényeire és elbeszéléseire.

A magyar közönség egy sokszor hangoztatott ohájának vélünk eleget tenni, midőn a csak nemrég elhunyt legkiválóbb német író

MARLITT E.

regényeit és elbeszéléseit, **diszes egyöntetű illusztrált** kiadásban bocsátjuk ki.

Hogy mennyire kedveli s szereti **Marlitt** műveit — melyek a modern regényirodalom legkiválóbb termékeihez tartoznak — a magyar közönség is, eléggé igazolja ama körülmény hogy csaknem minden regénye magyar nyelven végleg elfogyott.

Az egész vállalatot 25 krajczáros gazdagon illusztrált füzetekben bocsátjuk ki, a mi, tekintettel az igen szép kiállításra, valóban nagyon olcsó.

A gyűjteményt **Marlitt** egyik legérdekesebb regényével, »A vén kisasszony titka» cziművel kezdjük meg, ezt fogják követni rövid egymásutánban: **A pusztai herczegnő. Második feleség. Aranyos Erzsike. A kereskedelmi tanácsos házában stb.** czimű művei.

Minden 2 hétben egy 25 kros füzet jelenik meg s minden hazai könyvkereskedésből megszerezhetők.

Előfizetési ár postai bérmentes küldéssel:

Negyedévre (7 füzet) ..... frt 1.75

Félévre (13 füzet) ..... frt 3.25

Egész évre (26 füzet) ..... frt 6.50

Mutatványúl az első füzet kívánatra bérmentve küldetik meg.

SINGER és WOLFNER könyvkiadóhivatala

Budapest, Andrásy-ut 10

Az „Egyetemes Regénytár“-ban

		A B C	rendben
		kötetszám.	frt. kr.
Abonyi.	Magduska öröksége, regény (II. 7—8)	---	2 1.—
»	«A pénzes molnár» románca (IV. 12)	---	1 —.50
Aidé.	Az uri körökben » (I. 18.)	---	1 —.50
» „Almanach“, lásd Mikszáth Kálmán			
Beniczkyné.	Saját kezébe, regény (I. 16.)	---	1 —.50
»	«Ő az, » (III. 1—2.)	---	2 1.—
»	A hegység tündére » (V. 1—2.)	---	2 1.—
Boisgobey.	A két fátyol, » (I. 7—8.)	---	2 1.—
Bródy.	Emberek. Elbeszélések (III. 17.)	---	1 —.50
Burnett F. H.	«A kis lord.» (IV. 16)	---	1 —.50
Carmen Sylva.	Tábori posta » (II. 17.—18.)	---	2 1.—
Cherbuliez.	Holdenis Meta, » (III. 7—8)	---	2 1.—
Collins.	«Nem!» » (I. 13—14.)	---	2 1.—
Conway.	Beatrice házassága, » (I. 4—5.)	---	2 1.—
»	Élő halott » (II. 3—4.)	---	2 1.—
»	Paulina. Regény (V. 3—4.)	---	2 1.—
Csiky Gergely.	Az elvált a zony, regény (IV. 1—2.)	---	2 1.—
Delpit A.	A marquisné, » (II. 13—14.)	---	2 1.—
»	E. A hitetlen, » (III. 3—4.)	---	2 1.—
Dosztojevszkij.	Fehér éjszakák » (III. 18.)	---	1 —.50
Eckstein.	Violanta, » (I. 15.)	---	1 —.50
Feuillet.	A halott, » (I. 9.)	---	1 —.50
»	Az özvegy » (II. 6.)	---	1 —.50
Gonzales.	Egy csontváz elbeszélése (I. 17.)	---	1 —.50
Groller.	A tábornok ur fia, elbeszélés (III. 10.)	---	1 —.50
Haggard Rider.	«Ő», regény (IV. 3—4.)	---	2 1.—
Kazár.	Lég és föld. Kitérült évek, két elbeszélés (III. 9.)	---	1 —.50
»	«A szivárvány». Regény (IV. 15)	---	1 —.50
Letneff.	Anjuta. Orosz regény. (IV. 17—18.)	---	2 1.—
Lindau.	Jung Helén, elbeszélés (II. 9.)	---	1 —.50
Margitay.	Megölt lelkek, regény (II. 5.)	---	1 —.50
Mikszáth.	A lohinai fű, elbeszélés (I. 3.)	---	1 —.50
»	A fészek regényei, elbeszélések (II. 16.)	---	1 —.50
»	«Almanach 1888. 14 elbesz. (III. 5—6.)	---	2 1.—
»	«Almanach 1889. 13 elbeszélés (IV. 5—6.)	---	2 1.—
»	Almanach 1890-re 14 elbeszélés (V. 5—6.)	---	1.—
Ohnet.	A bánya, regény (I. 1—2.)	---	2 1.—
»	Lise Fleuron » (I. 10—11.)	---	2 1.—
»	A Croix-Mort grófnók, regény (II. 1—2.)	---	2 1.—
»	Sarah grófnő, » (II. 10—11.)	---	2 1.—
»	Akarat, » (III. 11—12.)	---	2 1.—
»	Rameau orvos (IV. 13—14)	---	2 1.—
Ouida.	A freskók » (III. 15.)	---	1 —.50
Petelei.	A fülemile, elbeszélés (I. 12.)	---	1 —.50
P. Szathmáry.	Balassa Bálint, tört. regény (II. 12.)	---	1 —.50
»	A legszebb hercegnő, reg. (III. 13—14.)	---	2 1.—
Tolnai.	A jubilénsok, regény (I. 6.)	---	1 —.50
Turgenyev.	Első szerelem. Kipp-Kopp, elbeszélés (II. 15.)	---	1 —.50
Uchard.	Blaisot kisasszony, regény (III. 16.)	---	1 —.50
Welten.	Egy éjszakára bezárva. (I. 3.)	---	1 —.50
Werner.	Szent-Mihály. 3 kötet (IV. 9—10—11)	---	3 1.50
Zola Emile.	Álom. Regény (IV. 7—8.)	---	2 1.—

Országos Könyvtár

